

ISSN 2774-1354 (Print)

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2565

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

ISSN 2774-1354 (Print)

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด
Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

Volume 1 No.2 May-August 2022

ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม 2565

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Journal of Social Sciences Roi Et Buddhist College

- **เจ้าของ**

สำนักงานวิชาการ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- **Owner**

Office of Academic Affairs Roi Et Buddhist College,
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

- **สำนักงาน**

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 252 หมู่ที่ 4 ตำบลนิเวศน์ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 45170
โทร/โทรสาร (043) 569517, (043) 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>
Email: Roiet@mcu.ac.th

- **Officer**

Roi Et Buddhist College
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
252 M.4, Niwet, Thawutburi, Roi-et, Thailand, 45170
Tel/Fax: +66 43 569 517, 66 43 569487 <http://roiet.mcu.ac.th/>
Email: Roiet@mcu.ac.th

- **ที่ปรึกษา (Advisors)**

อธิการบดี	Rector
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร	Vice-Rector for Administration
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ	Vice-Rector for Academic Affairs
รองอธิการบดีฝ่ายวางแผนและพัฒนา	Vice-Rector for Planning and Development
รองอธิการบดีฝ่ายกิจการทั่วไป	Vice-Rector for General Affairs
รองอธิการบดี วิทยาเขตขอนแก่น	Vice-Rector for MCU
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย	Dean, Graduate School
คณบดีคณะพุทธศาสตร์	Dean, Faculty of Buddhism
คณบดีคณะสังคมศาสตร์	Dean, Faculty of Social Sciences
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	Director, Buddhist Research Institute
ผู้อำนวยการกองวิชาการ	Director of Academic Division
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด	Director of Buddhist College

- **บรรณาธิการ**

พระครูสุตวรธรรมกิต, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร.
Phrakrusutawarathammit, Asst.Prof. Dr.

- **ผู้ช่วยบรรณาธิการ**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกานดา จันทวารีย์
Asst.Prof. Dr. Sukanda Jantawaree

- **กองบรรณาธิการ (Editorial Board)**

ผศ.ดร.สยามพร พันธไชย
ผศ.ดร.ไพฑูรย์ สอนมะไฟ
ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญญवास
พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.
ผศ.อภิชนา พรหมศรี

ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร
พระครูปลัดสมหมาย อตถสิทโธ
พระณัฐวุฒิ สิริจันโท, ดร.
ดร.สนุก สิงหมาตร
ดร.พิกุล มีมานะ
รศ.ดร.ภักดี โพธิสิงห์
รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
ผศ.ดร.สรพงศ์ แสงเรณู
ผศ.ธรรมรัตน์ สินธุเดช

● ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Reviewers)

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเทพปวรเมธี, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุวรรณหเมธารักษ์, ผศ.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระเมธีธรรมจารย์, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระอุดมสิทธินายก, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติกิตติธำรง, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาภุชญา กิตติโสภโณ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดระพิน พุทธิสาร, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาดาวสยาม วชิรปญโญ, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระมหาโยธิน โยธโก, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.บุญทัน ดอกไธสง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ศาสตราจารย์ ดร.จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล สุขะพรหม	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.พรรษา พฤตมางกูร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รองศาสตราจารย์ ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ พลโท ดร.โอกาส รัตนบุรี
รศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ
รศ.ดร.ภักดี โพธิ์สิงห์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รศ.ดร.ยุภาพร ยุภาศ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
รศ.ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.ฉลอง พันธุ์จันทร์	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
ผศ.ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.สาคร พรหมโคตร	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผศ.ดร.วิเชียร แสนมี	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ดร.เบญจวรรณ บุญโทแสง	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.อภิรักษ์ บุรรุ่งโรจน์	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.ธรรมรัตน์ สีนุเดช	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
ผศ.พิมลศักดิ์ นิลผาย	มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
พลเอก ผศ.ดร.เกษมชาติ นเรศเสนีย์	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
ดร.พรนภา เตียสุธิกุล	มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
อาจารย์อรรณูญา เดชพงษ์	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ตะวันออก วิทยาเขตจักรพงษ์ภูวนารถ

- ฝ่ายประสานงานและการจัดการ (Coordination and Management)

พระครูวินัยธรรวราวุฒิ มหาวโร, ดร.	พระอธิการณัฐวุฒิ ฐานวุฑโฒ
พระณัฐวุฒิ ศิริจันโท, ดร.	พระครูใบฎีกาชาญยุทธ จิรสุโก
พระระพิน จิตธมโม	นายนาวิ แก้วดี
นางสาวอนงค์ นินทรราช	นางสาวชนัญชิตา ถาวะโร
นายจักรี ผารัตน์	

- ฝ่ายประสานงานต่างประเทศ (Coordination of Foreign)

พระมหาคมคาย สิริปัญญา, ดร.

- ฝ่ายนิติกร (Legal officer)

พระพลากร สุ่มงคโล, ดร.

ดร.สนุก สึงมาตร

ผศ.ดร.สุทธิพันธ์ อรัญวาส

- พิสูจน์อักษร (Proofing)

ดร.พิกุล มีมานะ

นางสาววิกุล วิลัยหล้า

- ศิลปกรรม (Designed)

พระครูปริยัติวรเมธี, ผศ.ดร

ผศ.กิตติพัทธ์ เทศกำจร

- ฝ่ายสมาชิก

ผศ.อภิษฎา พรรณศรี

นางรมิดา สวนมะไฟ

นางสาวณัฏฐิตยา แก้วดี

- กำหนดออกเผยแพร่

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน-ธันวาคม

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัย และแลกเปลี่ยนแนวคิด ความก้าวหน้าใหม่ทางด้านพระพุทธศาสนา ศิลปะศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ พร้อมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ ได้ดำเนินการนำองค์ความรู้จากการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ค้นคว้าวิจัย จากหลายกลุ่มสหวิทยาการ ซึ่งได้ผ่านการกลั่นกรอง พิจารณา จากผู้ทรงคุณวุฒิที่ทรงความรู้ เพื่อให้ได้คุณภาพ และถูกต้องตามหลักวิชาการ ทางกองบรรณาธิการได้ดำเนินงานพัฒนาวารสารอยู่ตลอด ปรับปรุงระบบงานให้ สอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐาน ปัจจุบันได้พัฒนาสู่การเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI)

ในนามของบรรณาธิการ ขอเจริญพรขอบคุณผู้ร่วมเสนอผลงานทั้งบทความวิจัยและบทความวิชาการทุกท่าน รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิในการประเมินบทความวิจัยที่ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ ส่งผลให้วารสารวิชาการสังคมศาสตร์ มีคุณภาพและมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น หากผู้อ่านมีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาวารสารให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ทางกองบรรณาธิการวารสารวิชาการสังคมศาสตร์ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอเจริญพร ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

พระครูสุตวรธรรมกิจ, ผศ.ดร.

บรรณาธิการ

สารบัญ

➤ แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด	1
The Participation of Supportings Guideline for Ban nong bua Community Forest Management, Roi-et Province	
พระปภาวิน ฐานุตโตโร (สุขประเสริฐ)	
➤ การจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดยโสธร	14
THE HEALTH WELFARE PROVISION OF MONK IN LOENGNOCKTHA DISTRICT YASOTHON PROVINCE	
พระมหานัฐพล อิศธรรมโม/สตีวงศ์	
➤ ภาวะผู้นำองค์กร : ในทัศนะตามแนวพระพุทธศาสนา	21
Organizational Leadership: In a Buddhist Perspective	
ดาบตำรวจปรเม อเนนทวรรณ	
➤ ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานในการให้บริการเกี่ยวกับงานพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด	37
THE EFFECTIVENESS OF THE PERFORMANCE OF THE ROYAL FUNERAL SERVICE OF ROI ET PROVINCE CULTURE OFFICE.	
นายอานันต์ เผ่าศิริ	
➤ การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม	55
Development of quality of life according to Buddhist principles	
ดาบตำรวจชนกร มอไธสง	
➤ การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา	72
The Development of Wisdom by Threefold Training	
พระครูวรธรรมชัยสุนทร	

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

บ้านหนองบัว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด

The Participation of Supportings Guideline for Ban nong bua

Community Forest Management, Roi-et Province

พระภาวิน ฐานุตโร (สุขประเสริฐ)

หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด และหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาบริบทป่าชุมชน และสภาพปัญหาของการจัดการป่าชุมชน 2) วิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน และ 3) ค้นหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน พื้นที่ศึกษาคือ ชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากผู้นำชุมชน ผู้รู้และผู้อาวุโสในชุมชนและตัวแทนประชาชน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน จำนวน 9 คน ข้อมูลเชิงปริมาณจากตัวแทน ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 283 คน และ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ส่วนเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์สถิติพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด มีเนื้อที่ 1,200 ไร่ มีลักษณะเป็นป่าเบญจพรรณ มีการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน คือ เป็นแหล่งอาหารของชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปัญหาที่พบในการจัดการป่าชุมชนที่สำคัญคือ ปัญหาขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่า จึงทำให้ชุมชนมีความต้องการหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว พบว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชนมี 2 รูปแบบ 1) การจัดการป่าชุมชนใน รูปแบบอเนกประสงค์ 2) การจัดการป่าชุมชนในรูปแบบเชิงวัฒนธรรมชุมชน ขั้นตอนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน มี 3 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างความตระหนักของชุมชนในการมีส่วนร่วม 2) การ

สร้างกลุ่มและเครือข่าย 3)การจัดการป่าอย่างยั่งยืน โดยมีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเขาขลุง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชน และการสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอก และเงื่อนไขประกอบด้วย เวลา อาชีพ รายได้ และอายุ ซึ่งองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ให้มีความอุดม สมบูรณ์ต่อไป

คำสำคัญ:

Abstract

The main objective of this research is to study and support community participation in forest management of Ban nong bua community forest, Ban nong bua, Roi et. According to this study, using Quantitative and Qualitative Methods included with 3 steps as following details; 1) to study context and problems of forest management 2) to analyze the level of community participation in forest management. 3) to search for supporting community participation in forest management. The area of doing the reserch is Ban nong bua, Suvannabhum District, Roi-et Province, Ban nong bua, Roi et by means of focusing on the community leaders, village elders and government and private representatives 9 and using quantitative method of 283 representative households at the age of 18 upward. The qualitative datas is used to content analysis and the quantitative datas is used to describe statistics, percentage, mean and standard deviation. The study indicated that in the past Ban nong bua community forest is located in Ban nong bua community forest, Ban nong bua, Ban nong bua, Roi-et. The size of this community forest is 1200 RAI. It is a mixed forest. the benefits of the forest are food source, place for learning community and the eco-tourism. This Research founded that appropriate forms of community forest management. The model of multi -purpose community forest management based on culture. The procedures of community participation in forest management are divided into 3 steps; 1) to aware of the community participation 2) to create groups and network and 3) to sustainable forest management. moreover, the main element factors in this involvement of community forest management are the leaders, villagers, outside organizations supporting, with

the following conditions; time, age, income, occupation that effectively support community participation in Ban nong bua community forest management completely.

Keywords:

1.บทนำ

ป่าไม้จัดเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญอย่างมากต่อประเทศชาติ เป็นทรัพยากรที่สร้างขึ้นได้ยาก และใช้เวลานาน ในขณะที่การทำลายป่าไม้เป็นไปได้โดยง่ายและรวดเร็ว หากเปรียบเทียบถึงการ มีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์กับสภาพของการขาดแคลนป่าไม้ คงจะเปรียบเทียบได้กับประเทศ ไทยเมื่อ 50 ปีที่แล้วกับปัจจุบัน กล่าวคือในอดีตประเทศไทยมีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ไม่เป็นสินค้าที่ทำ รายได้หลักของประเทศอย่างหนึ่ง ป่าไม้ให้ความชุ่มชื้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นต้นน้ำ ลำธารทางธรรมชาติ และประชาชนก็แสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตต่าง ๆ ได้จากผืนป่า แต่สภาพป่าไม้ในปัจจุบันนี้ถูกทำลายเรื่อยมาจนเหลือประมาณร้อยละ 33 ของพื้นที่ที่ดินในประเทศไทย ซึ่งเมื่อเทียบกับเนื้อที่ป่าเมื่อ 50 ปีที่ผ่านมาจะมีเนื้อปาลดลงไปถึงร้อยละ 50 ของที่เคยมีและมีแนวโน้มลดลงไปอีก การทำลายป่าไม้นั้นก่อให้เกิดการเสียสมดุลตามธรรมชาติและก่อให้เกิดผลเสียหลายติดตามมา (มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย.)

ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดไปแต่สามารถสร้างทดแทนได้ ซึ่งความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของทุกสรรพสิ่งบนโลกนี้ ดังคำกล่าวที่ว่า “ป่าไม้ คือ ชีวิต” คำกล่าวนี้เป็นเพียงคำสั้นๆ แต่เปี่ยมไปด้วยความหมายมากมาย ป่าไม้ไม่เพียงแต่เป็นชีวิต เป็นลมหายใจของสัตว์ป่าเท่านั้น ป่าไม้ยังเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต เป็นลมหายใจของทุกสรรพสิ่งบนโลกใบนี้เช่นกัน ถ้าไม่มีป่าไม้ระบบนิเวศก็จะไม่เกิดความสมดุล เพราะทุกสิ่งทุกอย่างล้วนมีความเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกันมาเป็นเวลาช้านาน ดังคำสุภาษิตที่ว่า “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า”

พระราชบัญญัติป่าชุมชนถือเป็นร่างกฎหมายฉบับแรกที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเข้าชื่อเสนอกฎหมายตามเจตนารมณ์การมีส่วนร่วมของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน พระราชบัญญัติป่าชุมชน เป็นมติใหม่ในการร่วมจัดการจัดสรรบทบาทหน้าที่ ของทุกฝ่ายในสังคมในรูปแบบพหุภาคี คือทั้งรัฐ ประชาชน และ สังคม โดยมีเป้าหมายร่วมกันเพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า และเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่หล่อเลี้ยงธรรมชาติและคนทั้งประเทศ ซึ่ง ป่าชุมชน คือ พื้นที่ป่าทั้งที่เป็นป่าบก และป่าชายเลน (รวมทั้งผืนดิน ต้นไม้ พืชหญ้า สัตว์ป่า แหล่งน้ำ และสรรพสิ่งที่ เป็นธรรมชาติทั้งหมด) รอบชุมชน หรือใกล้เคียงกับชุมชน อาจจะเป็นชุมชนทางการ เช่น หมู่บ้าน หรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ หรืออาจจะเป็นหนึ่งชุมชนหรือหลายชุมชนที่มาจัดการร่วมกันก็ได้ โดยที่ชุมชนใช้อำนาจทำมาหากิน และเลือกใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจและการรักษาระบบนิเวศ โดยชุมชนเป็นผู้วางแผน ตัดสินใจว่า

ต้องการอะไรจากป่า ต้องการเมื่อไหร่ จะดูแลรักษาฟื้นฟู และพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร มีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้ทั่วถึง โดยทั้งนี้แผนการจัดการป่าชุมชนอาจกำหนดเป็นสายลักษณะอักษรหรือเป็นจารีตประเพณี เป็นวิถีชีวิตในการจัดการป่าก็ได้ขึ้นอยู่กับชุมชนเป็นผู้กำหนด (เครือข่ายป่าชุมชนประเทศไทย, 2545)

การจัดการป่าชุมชน ซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในชุมชนที่จะต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อหล่อเลี้ยงทุกชีวิตในชุมชนและสมาชิกในชุมชนรุ่นต่อ ๆ ไปอย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกระดับจึงมีความสำคัญมาก ซึ่งจะต้องมีการกระตุ้นเตือน ชักจูง ตลอดจนชี้แนะให้ประชาชนมีความเข้าใจและเชื่อมั่นว่าตนเองมีศักยภาพเพียงพอที่จะทำให้การจัดการป่าชุมชนประสบความสำเร็จได้ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อทั้งตนเองและท้องถิ่น ในแง่ของการเป็นแหล่งผลิตอาหาร และทรัพยากรต่าง ๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งการจัดการป่าชุมชนของแต่ละท้องถิ่นนั้นมีรูปแบบที่หลากหลายขึ้นอยู่กับระบบนิเวศสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่นั้นด้วย

“ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” ตั้งอยู่ในเขตบ้านหนองบัว หมู่ที่ 5 ตำบลช้างเผือก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์และแหล่งอาหาร เป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช ซึ่งชาวบ้านหนองบัวจำนวน 264 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 966 คน ต่างใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่ “ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” เป็นแหล่งไม้มีค่าหลายชนิด โดยเฉพาะไม้พะยูนทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก โดยในช่วงปี 2551-2555 มี ขบวนการบุกรุกลักลอบตัดไม้พะยูนในป่าชุมชนบ้านหนองบัวอย่างไม่เกรงกลัวกฎหมาย เมื่อวันที่ 10-11 กันยายน 2563 ที่ผ่านมา นายวิจิตร แสงทองล้วน ผู้ช่วยเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) พร้อมทีมงานเจ้าหน้าที่นำสื่อมวลชนลงพื้นที่ เพื่อศึกษาดูงานโครงการร้อยเอ็ด ร่วมใจอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหนองบัว ที่ศูนย์เรียนรู้ป่าชุมชนบ้านหนองบัวจังหวัดร้อยเอ็ด แหล่งศึกษาเรียนรู้ต้นแบบการอนุรักษ์พื้นที่ป่า โดยกลุ่มเครือข่ายจิตอาสาพิทักษ์ป่าชุมชนดงท่าเลตอนใหญ่ “ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” แห่งนี้ ชาวบ้านเกิดความตระหนักและรวมกลุ่มกันเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาการลักลอบตัดไม้ ป้องกันและอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ป่าชุมชนบ้านหนองบัวมีการจัดการป่าชุมชนก็ยังประสบปัญหาอยู่ไม่น้อย ทั้งการละเมิดและฝ่าฝืนกฎระเบียบของป่าชุมชนเขาขลุ่ย การตัดไม้ การเผาป่า ซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยต่าง ๆ รวมไปถึงการขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการป่าชุมชนร่วมกันและจากการที่ผู้ศึกษาได้ลงสำรวจพื้นที่บริเวณป่าชุมชนบ้านหนองบัวเบื้องต้น พบว่าผู้นำชุมชนและชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบป่าชุมชน ยังไม่มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนเท่าที่ควร ภาระรับผิดชอบส่วนใหญ่จึงเป็นหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือกเป็นผู้รับผิดชอบดูแล รวมไปถึงการจัดการพื้นที่ป่า ชุมชนบ้านหนองบัวการจัดการพื้นที่ แบบแยกส่วนกัน ซึ่งพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหนองบัวอยู่ติดกับหมู่บ้าน จากการที่ผู้ศึกษาสังเกตเบื้องต้นพบว่าแต่ละหมู่บ้านขาดการประสานงานกันต่างคนต่าง

ดูแลในเขต พื้นที่ของตนเองและมักจะเกิดปัญหาการบุกรุกข้ามเขตพื้นที่กันอยู่เป็นประจำ ซึ่งในอนาคตหากมีการพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหนองบัว อาจต้องมีการเตรียมความพร้อมทั้งในด้านกำลังพล สถานที่และ ความรู้ เพื่อรองรับกับการเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต โดยจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ชุมชนบริเวณป่าชุมชน อาจต้องตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว และทำความเข้าใจในเรื่อง การจัดการป่าชุมชนมากยิ่งขึ้น เพื่อประโยชน์ในการใช้ ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชนและยังคงความอุดมสมบูรณ์ของ ผืนป่าต่อไป (องค์การบริหารส่วนตำบลช้างเผือก)

เพราะเหตุนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางส่งเสริมป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นเรื่องสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาชุมชนไม่ว่า จะเป็นการพัฒนาในรูปแบบใดก็ตาม โดยการศึกษาครั้งนี้เพื่อเป็นการกระตุ้น ให้ชุมชนที่อยู่บริเวณรอบป่าชุมชนนี้ เกิดความตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาป่า ชุมชน และเตรียมความพร้อมในการพัฒนาท้องถิ่น ของตนเองต่อไปในอนาคต

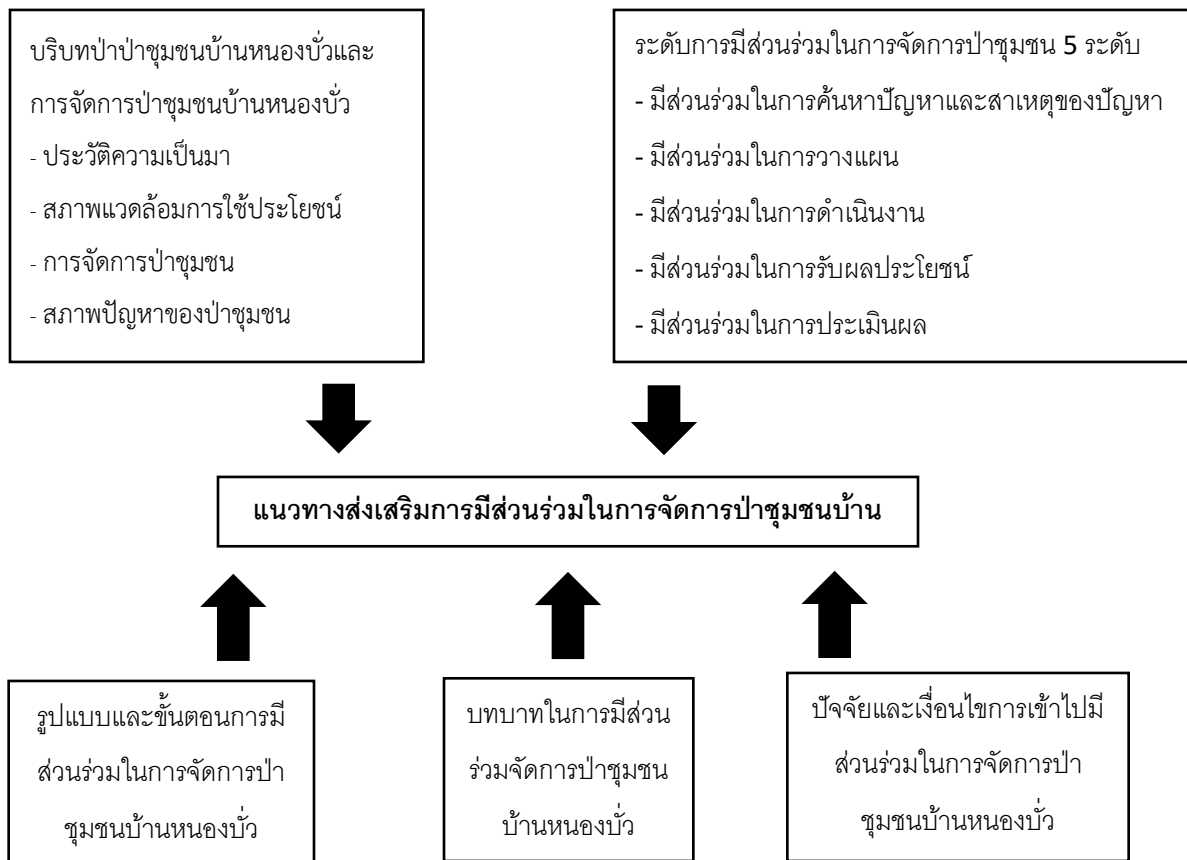
2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว
2. เพื่อวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว
3. เพื่อค้นหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว

3. กรอบแนวคิด

แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว เป็นการศึกษาบริบทป่าชุมชน บ้านหนองบัว ตั้งแต่ ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนบ้านหนองบัว สภาพแวดล้อมการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน การจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว รวมไปถึงสภาพปัญหาของป่าชุมชนบ้านหนองบัว และการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ทั้ง 5 ระดับ คือ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวนี้ ประกอบไปด้วย รูปแบบและ ขั้นตอน การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวรวมถึงปัจจัยและเงื่อนไขการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. วิธีดำเนินการ

การศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับบริบทของป่าชุมชนบ้านหนองบัว ประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส และ ตัวแทนประชาชน จำนวน 9 คน โดยใช้การเลือกตัวอย่างแบบ สโนว์บอล (Snowball Sampling) โดยอาศัยการแนะนำจากผู้นำชุมชนก่อน

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เพื่อสอบถามระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ประชากร คือ ตัวแทนหรือสมาชิกในครัวเรือนที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปี ขึ้นไป จำนวน 264 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 966 คนทั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง ของ Taro Yamane ที่ ความคลาดเคลื่อน .05 จะได้ประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 283 คนในการตอบแบบสอบถาม

3. ผู้ให้ข้อมูลหลักในการระดมความคิดเพื่อหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ผู้ให้ข้อมูลหลักในการระดมความคิดและการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมด 9 คน

5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลผู้ศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลาย ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ในชุมชน การศึกษาประวัติความเป็นมาของป่าชุมชนจากคำบอกเล่า เอกสารหลักฐาน ตามสื่อสิ่งพิมพ์ การเดินสำรวจสภาพแวดล้อมในป่าชุมชนและบริเวณพื้นที่รอบป่าชุมชน การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกตและจดบันทึก การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การทำแบบสอบถาม

6. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์บริบทของป่าชุมชนบ้านหนองบัวและการจัดการป่า ชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อดูความสัมพันธ์ของเนื้อหา และตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation)

ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบสอบถามระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน บ้านหนองบัว อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้แก่ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา ระดับรายได้ ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน โดยการคำนวณค่าสถิติร้อยละ และส่วนที่ 2 ระดับการ มีส่วนร่วมของประชาชน 5 ด้าน โดยการคำนวณค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ขั้นตอนที่ 3 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด วิเคราะห์ข้อมูลโดยนำผลข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ทำการ Focus Group เพื่อหาแนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว แล้วจึงวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อดูความสัมพันธ์ของเนื้อหาและนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยาย

7. สรุปผลการศึกษา

1. บริบทป่าชุมชน และการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด

“ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” ตั้งอยู่ในเขตบ้านหนองบัว หมู่ที่ 5 ตำบลช้างเผือก อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์และแหล่งอาหาร เป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์ และหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช ซึ่งชาวบ้านหนองบัวจำนวน 264 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 966 คน ต่างใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่ “ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” เป็นแหล่งไม้มีค่าหลายชนิด โดยเฉพาะไม้พะยุงทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ป่าชุมชนบ้านหนองบัวเป็นแหล่งผลิตและแหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพร เป็นแหล่งอาหารพื้นบ้าน และแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาว ตำบลช้างเผือก โดยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทางด้านวัตถุคือการใช้ประโยชน์จากถาวรวัตถุที่สร้างขึ้นในป่าชุมชน 2) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทางด้านจิตใจ เช่น เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านในแต่ละฤดูกาล

2. ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลระดับการรับข้อมูล แสดงให้ทราบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล ระดับการมีส่วนร่วมในการป่าชุมชนบ้านหนองบัว โดยภาพรวมและแยกเป็นรายข้อพบว่า อยู่ใน ระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.81, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.11) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเรียงลำดับ คะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ด้านการมีส่วนร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 3.05, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.03) 2) ด้านการมีส่วนร่วมดำเนินงานพัฒนา และจัดการป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.85, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.17) 3) ด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนา และจัดการป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.79, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.06) 4) ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาและการจัดการป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.72, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.13) 5) ด้านการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการป่าชุมชน (ค่าเฉลี่ย 2.65, ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.15) (ตารางที่ 1)

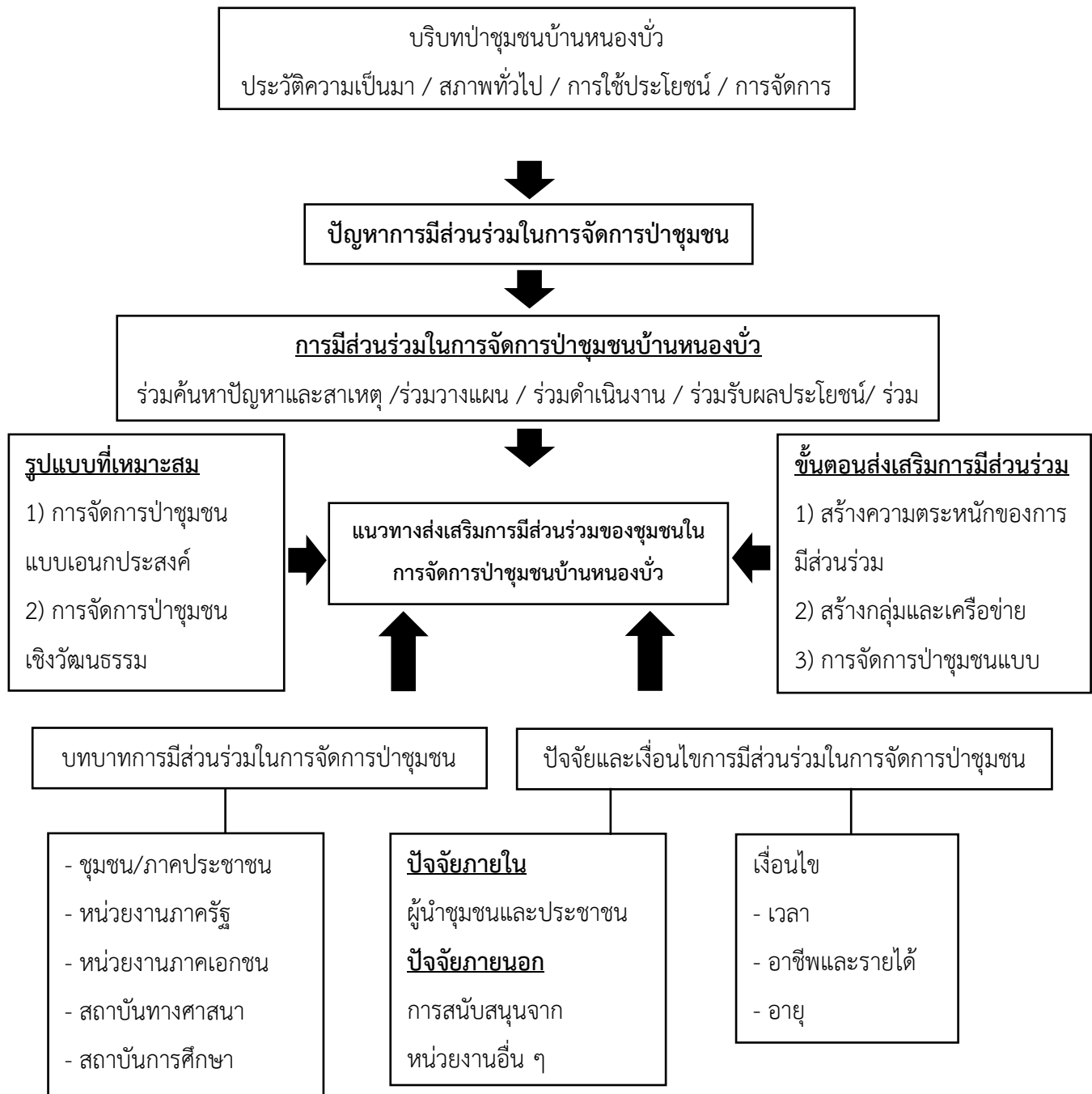
ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ในภาพรวม

(n=283)

ภาพรวมการมีส่วนร่วมของชุมชน	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ความหมาย
1. ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการป่าชุมชน	3.05	1.03	ปานกลาง
2. ร่วมวางแผนการพัฒนาและจัดการป่าชุมชน	2.79	1.06	ปานกลาง
3. ร่วมดำเนินงานพัฒนาและจัดการป่าชุมชน	2.85	1.17	ปานกลาง
4. ร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการป่าชุมชน	2.65	1.15	ปานกลาง
5. ร่วมประเมินผลการพัฒนาและการจัดการป่าชุมชน	2.72	1.13	ปานกลาง
ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน	2.81	1.11	ปานกลาง

ผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลทำให้ทราบว่าในภาพรวม ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดการป่าชุมชนในระดับปานกลาง ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่หากมีการพัฒนาพื้นที่ป่าชุมชนในอนาคตอันใกล้นี้ อาจจะต้องมีการหาแนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามสามารถสะท้อนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องความประทับใจ ในการเข้าร่วมกิจกรรมการป่าชุมชนบ้านหนองบัวผ่านมา เหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรม และปัญหาที่พบจากการจัดการป่าชุมชนที่ผ่านมา เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการป่าชุมชนบ้านหนองบัวต่อไปในอนาคต

3. แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป่าชุมชนบ้านหนองบัว แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ประกอบไปด้วยรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชน ขั้นตอนส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน บทบาทของแต่ละภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยเงื่อนไขการเข้าไปมีส่วนร่วมในการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ซึ่งสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 2 แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว

8. อภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่อง แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

ผลการศึกษาบริบทป่าชุมชนและการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว พบว่า “ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” ตั้งอยู่ในเขตบ้านหนองบัว หมู่ที่ 5 ตำบลช้างเผือก อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดร้อยเอ็ด มีพื้นที่ประมาณ 1,200 ไร่ เป็นที่สาธารณประโยชน์และแหล่งอาหาร เป็นป่าดงดิบที่มีความอุดมสมบูรณ์ และหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์พืช ซึ่งชาวบ้านหนองบัวจำนวน 264 ครอบครัว ประชากรทั้งหมด 966 คน ต่างใช้ประโยชน์ร่วมกัน พื้นที่ “ป่าชุมชนบ้านหนองบัว” เป็นแหล่งไม่มีค่าหลายชนิด โดยเฉพาะไม้พะยู่ทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก ป่าชุมชนบ้านหนองบัวเป็นแหล่งผลิตและ แหล่งเรียนรู้พืชสมุนไพร เป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านและแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชาวตำบลช้างเผือก โดยการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนสามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้ 1) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ทางด้านวัตถุคือการใช้ประโยชน์จากถาวรวัตถุที่สร้างขึ้นในป่าชุมชน 2) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ทางด้านจิตใจ เช่น เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3) การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ คือเป็นแหล่งอาหารพื้นบ้านในแต่ละฤดูกาล มีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เพชรอำไพ มงคลจิระเดช (2557) กล่าวว่า ประโยชน์ของการอนุรักษ์ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมและจากความร่วมมือของชุมชนทำให้ทราบว่า ปัจจุบันพื้นที่ป่าต้นน้ำเกิดความเสื่อมโทรม เนื่องจากไฟป่า การตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกพื้นที่ป่า และเผาป่าเพื่อนำดินมาทำการเกษตร หรือทำไร่เลื่อนลอย เป็นผลให้ชุมชนได้รับผลกระทบจากความแห้งแล้ง ดินเสื่อมคุณภาพ และการพังทลายของหน้าดินในช่วงฤดูฝนส่วน

ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว ในภาพรวมและรายด้านของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่ง ประชาชนที่อาศัยอยู่บริเวณรอบพื้นที่ป่าชุมชนบ้านหนองบัว ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จึงทำให้มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเขาขลุ้งบ้างแต่ไม่มากนัก เนื่องจากการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนในแต่ละครั้งจะเป็นการสั่งการจากผู้นำชุมชนประชาชนจึงเข้าร่วม แต่ความเข้าใจในเรื่องการจัดการป่าชุมชนของประชาชนยังมีไม่มากนัก ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภาสินี นุ่มเนียม (2558) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้จะประสบความสำเร็จต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคลและหน่วยงานทุกฝ่ายโดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในพื้นที่ รูปแบบการส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีความเหมาะสมกับบริบทชุมชนและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสียงสะท้อนของชุมชนเมื่อเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นต่างมีความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษาป่าชุมชนทำให้ป่าชุมชนกลับมาอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง เกิดความสามัคคีกันร่วมแรงร่วมใจกันทั้งผู้นำชุมชนและประชาชน และการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเขาขลุ้งยังสามารถส่งเสริมให้ประชาชนได้ เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนอีกด้วย

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัว พบว่า แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวมีรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าชุมชน อย่างมีส่วนร่วม 2 รูปแบบ

คือ รูปแบบที่หนึ่ง การจัดการป่าชุมชนแบบเอนกประสงค์ซึ่งเป็นการจัดการป่าชุมชนแบบอนุรักษ์ป่าไม้ที่มีอยู่เดิม และปลูกต้นไม้ที่มีประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มเติม เพื่อความเหมาะสมในการใช้ประโยชน์ของชุมชน รูปแบบที่สอง รูปแบบการจัดการป่าชุมชนเชิงวัฒนธรรมชุมชน รูปแบบการจัดการป่าชุมชนเชิงวัฒนธรรมชุมชนเป็นการจัดการป่าชุมชนโดยการน้อมนำหลักการของพระพุทธศาสนาเข้ามาเชื่อมโยงกับชุมชน เพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน และเป็นกุศโลบายให้ชุมชนเข้ามาร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนให้คงอยู่ ซึ่งรูปแบบการจัดการเชิงวัฒนธรรมชุมชนนี้มีการร่วมกันสร้างศาสนสถานไว้บนยอดเขาป่าชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดรูปแบบการจัดการป่าชุมชนของสาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2537) ได้กล่าวถึงรูปแบบการจัดการป่าชุมชน คือรูปแบบของป่าชุมชนตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ประโยชน์ของชุมชน ได้ 3 รูปแบบ รูปแบบที่ 1 ป่าชุมชนแบบ อนุรักษ์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานชุมชนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ และอื่น ๆ การป้องกันภัยธรรมชาติ ตลอดจนความเชื่อและประเพณีในท้องถิ่น รูปแบบที่ 2 ป่าชุมชนแบบ เศรษฐกิจ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ในรูปของผลผลิตจากต้นไม้และของป่า รูปแบบที่ 3 ป่าชุมชนแบบเอนกประสงค์ เป็นรูปแบบการดำเนินงานป่าชุมชนเพื่อหวังผลตอบแทนด้านการอนุรักษ์และด้านเศรษฐกิจควบคู่กันไป มีทั้งป้าธรรมชาติดร่วมกันแก้ไขปัญหาจากการจัดการป่าชุมชน

9. ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนให้กับประชาชนในชุมชนเพื่อเกิดการเรียนรู้ และมีความเข้าใจในการจัดการป่าชุมชน เพื่อแนวทางในการจัดการป่าชุมชนในอนาคต มีความง่ายมากขึ้น
2. ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจเรื่องจิตอาสามากขึ้น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการป่าชุมชน และเกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวอย่างแท้จริง

10. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ศึกษาพันธุ์ไม้และพืชสมุนไพรในป่าชุมชนบ้านหนองบัวและจัดทำเส้นทางศึกษาธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหนองบัวต่อไป
2. ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวเพื่อนำข้อมูลไปประกอบในการหาแนวทางการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านหนองบัวต่อไป
3. จัดการศึกษาเชิงปฏิบัติการเพื่อต่อยอดการศึกษาในครั้งนี้ที่ได้แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองบัวในรูปแบบศูนย์การเรียนรู้พันธุ์ไม้และพืชสมุนไพรป่าชุมชน บ้านหนองบัว

11. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

มูลนิธิสืบนาคะเสถียร, รายงานสถานการณ์ป่าไม้ไทย.

เพชรอำไพ มงคลจิระเดช, ศุภรณันท์ ดลโสภณ, สุชาดา กิจเกิดแสง และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2557). “กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในแผนฟื้นฟูอนุรักษ์ป่าต้นน้ำลำธารและป่าชุมชนเขื่อนศรีนครินทร์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.” วารสารวิชาการ viridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 7,1(ม.ค. – เม.ย.): 586-598.

มูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย. (2550). การจัดการป่าชุมชนในภาคกลาง. โครงการสรุปบทเรียนจากการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการป่าอย่างมีส่วนร่วม ภายใต้แผนงานสนับสนุนโครงการขนาดเล็กในการจัดการป่าของประเทศไทย.

สุภาสินี เนียมนุ่ม (2558). “แนวทางส่งเสริมความรู้แบบมีส่วนร่วม เรื่องการลดการใช้สารเคมี การลด รายจ่ายและเพิ่มรายได้ตามหลักการเกษตรพอเพียงแก่เกษตรกรตำบลหน้าโคก อำเภอดงหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”. วารสารวิชาการ viridian E-Journal ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ 8, 1 (มกราคม – เมษายน): 1212-1230.

องค์การบริหารส่วนตำบลโหรา. (2564). แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2564 – พ.ศ. 2567.

การจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

THE HEALTH WELFARE PROVISION OF MONK IN LOENGNOKTHA

DISTRICT YASOTHON PROVINCE

พระมหานัฐพล อิศรธมโม/สตีวงศ์

หลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ร่วมกันประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษา ระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร 2) วิเคราะห์ สังคหวัตถุธรรม กับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และ 3) ค้นหาและเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร รูปแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) กับกลุ่มประชากรซึ่งเป็นพระสงฆ์ที่ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร จำนวน 357 รูป พร้อมทั้งวิจัยรูปแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการแจกแบบสอบถามกับการสัมภาษณ์ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมดจำนวน 12 รูป/คน ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการ วิเคราะห์เนื้อหา ส่วนเชิงปริมาณใช้การวิเคราะห์แบบพรรณนา ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า ๑. ระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ความคิดเห็นของพระภิกษุที่เข้ารับบริการด้านสุขภาพจากภาครัฐและภาคเอกชน ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ความสัมพันธ์ของสังคหวัตถุธรรม กับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง มีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ จึงยอมรับสมมติฐาน

๓. แนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า พระสงฆ์ และสถานที่ให้การรักษาพยาบาลสามารถตอบโจทย์กันได้ตามพระธรรมวินัย โดยการให้บริการด้านสุขภาพเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้น

Abstract

The purpose of this research was to study the level of health welfare of monks in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province by using quantitative and qualitative research methods. The study consisted of three steps as follows: 1) to study the level of welfare for monks' health welfare in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province; 2) Analysis of Sangahavattham and 3) find and propose guidelines for the welfare of monks in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province. Quantitative model (Quantitative Research) with a population of 357 monks in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province, as well as a qualitative research, an in-depth interview. with key informants by collecting data by way of distributing questionnaires to Interviews with all designated key informants totaling 12 figures/person. Use a qualitative data analysis method with content analysis. The quantitative part used descriptive analysis, percentage, mean and standard deviation.

The results of the research were as follows: 1. The level of welfare for monks in Loeng Nok Tha District Yasothon Province. Opinions of monks receiving health services from the public and private sectors. In Loeng Nok Tha District, Yasothon Province, the overall picture is at a high level

2. The relationship of Sangahavatthamma the health welfare of monks in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province was found to have a high level of positive correlation. has a statistical significance at the 0.01 level, thus accepting the hypothesis.

3. Guidelines for providing welfare for monks' health in Loeng Nok Tha District, Yasothon Province, found that monks and places of medical treatment can respond according to the rules and regulations. by providing health services in a better way.

1. บทนำ

“การพิจารณาสังขารว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา” เมื่อเกิดหลักธรรมคำสอนเป็นไปในแบบอย่างนี้ ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ทุกคนในโลกล้วนเกิดมาแล้วต้องตาย ไม่สามารถหยุดวัฏจักรความเป็นไปในชีวิตได้ โดยมนุษย์ทุกชีวิตนั้น เมื่อเกิดมาก็แบกเอาความแก่ ความเจ็บ และความตายมาด้วย ถึงกระนั้นแม้มีความเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็ไม่ให้ปล่อยสังขารนั้นให้เป็นไปตามยถากรรม ต้องดูแลรักษาให้สังขารนั้นไม่เป็นทุกข์ เพราะเมื่อ

สังฆารเป็นทุกข์ ใจย่อมเป็นทุกข์ไปด้วย พระพุทธองค์ทรงวางหลักการโดยการเริ่มต้นในหมู่พระสงฆ์ โดยให้พระสงฆ์นั้นดูแลกันเอง และทรงบัญญัติเป็นวัตรปฏิบัติ ดังปรากฏในอุปัชฌายวัตร สัททิวาทริกวัตร อาจารย์วัตร และอันเตวาสิกวัตร พระสงฆ์นั้นมีฐานะเป็น 2 อย่าง คือ การเป็นพลเมืองของรัฐโดยให้พระสงฆ์นั้นมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญ แต่ในบางมาตราพระสงฆ์ก็ไม่สามารถกระทำดังเช่น การเลือกตั้ง การแสดงความคิดเห็นทัศนคติทางการเมืองและการไม่ได้รับสิทธิในการพิจารณาด้านกฎหมาย เป็นต้น การเป็นผู้แทนของศาสนา คือพระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติให้สมควรแก่สมณสาธูป ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นการรักษาภาพพจน์ของความเป็นผู้มีกนน้อยสันโดษ

ในมติมหาเถรสมาคมก็ยังได้มีการหารือเรื่องการจัดการสุขภาพของพระสงฆ์ทั่วประเทศ โดยได้วางมาตรฐานให้เกิดการดูแลพระสงฆ์ในสังคม ซึ่งในปัจจุบันพบว่า มีการออกพระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ๒๕๔๕ พระสงฆ์ก็สามารถรักษาโรคได้ฟรี แต่มีเงื่อนไขว่าพระสงฆ์ต้องลงทะเบียนกับสถานพยาบาล ก่อน จากเดิมที่เคยรักษาในโรงพยาบาลรัฐทั่วประเทศ พอให้ขึ้นทะเบียนก็เป็นการจำกัดสิทธิของพระสงฆ์ลงมา ในปัจจุบันมีโรงพยาบาลที่รักษาหรือให้สิทธิแก่พระสงฆ์โดยตรง การปกครองคณะสงฆ์ในระดับภาค จังหวัด และอำเภอ เจ้าคณะแต่ละลำดับชั้นได้แบ่งส่วนงานออกเป็นฝ่ายการสาธารณูปการและสาธารณสงเคราะห์ รวมเรียกว่า “ฝ่ายการสาธารณูปการ” ตามมติมหาเถรสมาคม โดยให้รองเจ้าคณะตามลำดับชั้นนำงานไปปฏิบัติ ให้องค์กรที่รับผิดชอบมีประสิทธิภาพในการทำงาน ซึ่งผู้ใกล้ชิดกับพระสงฆ์ระดับชั้นเจ้าอาวาส และพระสงฆ์ภายในวัดคือเจ้าคณะตำบล หากมีพระภายในตำบลอาพาธ เจ้าคณะตำบลแจ้งให้สำนักงานเจ้าคณะอำเภอ (ฝ่ายการสาธารณูปการ) และสำนักงานเจ้าคณะอำเภอก็ต้องแจ้งตามลำดับ เพื่อของบอุดหนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ซึ่งแต่ละครั้งไม่มีงบประมาณในการตกเบิก สิ่งที่พระสงฆ์ผู้อาพาธทำได้คือการเดินทางไปโรงพยาบาลด้วยตนเอง โรงพยาบาลก็ไม่มีนโยบายหรือแนวทางที่แน่นอน ในการกำหนดการปฏิบัติกับพระสงฆ์

กล่าวได้ว่าพระสงฆ์กับระบบหลักประกันสุขภาพ นับว่าเป็นโจทย์ใหญ่ที่ยังต้องการขับเคลื่อนอีกมาก สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ดร.พระครูพิพิธสุตาทร จากเครือข่ายสังฆะเพื่อสังคม อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ และกรรมการขับเคลื่อนธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ได้จัดสัมมนาในหัวข้อ “พระสงฆ์กับระบบหลักประกันสุขภาพ” เพื่อสะท้อนปัญหาด้านต่าง ๆ ของพระสงฆ์ในระบบหลักประกันสุขภาพ และแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพพระสงฆ์ในอนาคตในประเด็นเรื่องการรับรู้และเข้าใจสิทธิการรักษาพยาบาลของพระสงฆ์ ก็กล่าวได้ว่าพระแทบไม่มีความรู้เกี่ยวกับระบบหลักประกันสุขภาพเลย เคยมีการสำรวจการรับรู้หน้าที่สิทธิของพระสงฆ์โดยอาจารย์จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) ในกลุ่มตัวอย่าง 897 รูป พบว่า มีเพียง 33% ที่รู้ว่าประเทศไทยมีระบบสวัสดิการ

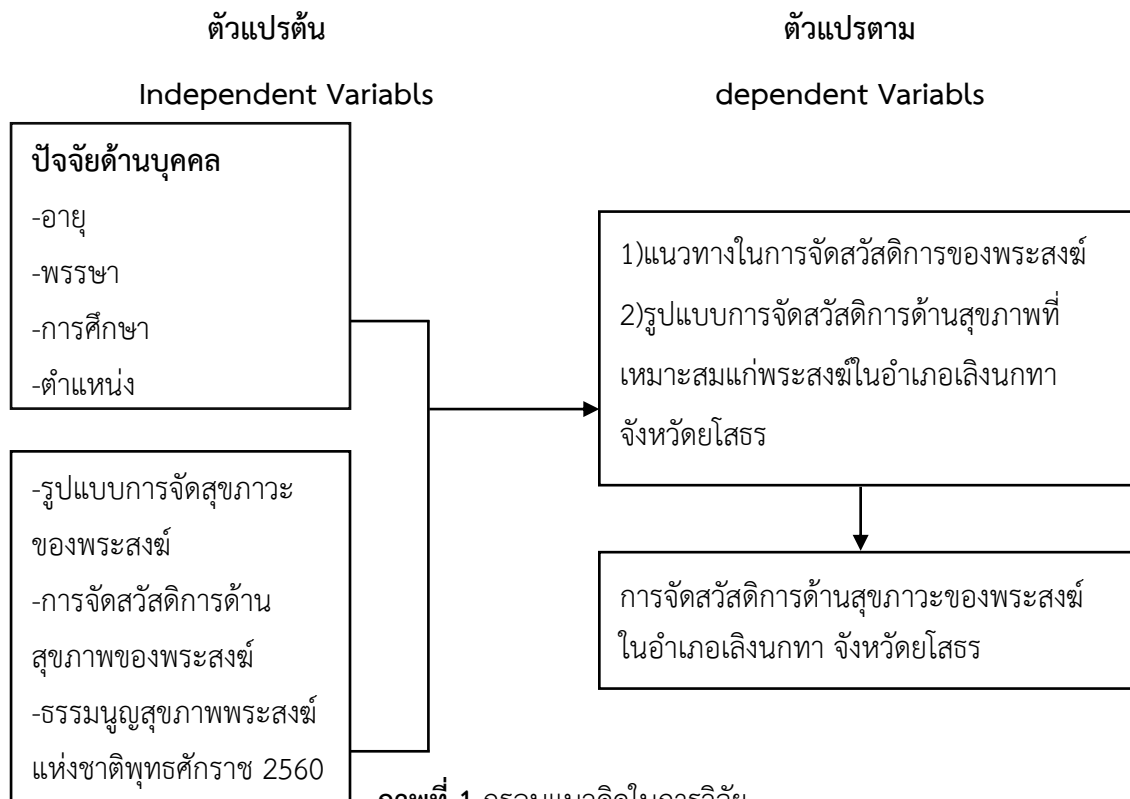
รักษาพยาบาล และเมื่อถามว่าหลักประกันสุขภาพเป็นสิทธิตามกฎหมายหรือโครงการสงเคราะห์ ที่ผ่านมามีการประกาศใช้ธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ ซึ่งแนวคิดสำคัญของธรรมนูญคือ “ทางธรรมนำทางโลก” ประเด็นคือในอดีตที่ผ่านมาการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพใด ๆ เกี่ยวกับพระสงฆ์ ส่วนใหญ่หมอมีบทบาทนำแต่ธรรมนูญนี้ให้พระลูกขึ้นมามีบทบาทในสุขภาพตนเองและมีบทบาทนำ บอกได้ว่าเรื่องไหนสอดคล้องกับพระธรรมวินัย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของสังคหัตถุธรรม กับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร

3. กรอบแนวคิด

การศึกษาเรื่อง การจัดสวัสดิการด้านสุขภาพของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ตัวแปรต้นคือ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษา ตำแหน่ง และหลักบริการด้านสุขภาพ ตัวแปรตาม คือ รูปแบบและแนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพที่เหมาะสมแก่พระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. วิธีดำเนินการ

การศึกษาเรื่องการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณร่วมกัน กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลหลัก แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

การสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมดจำนวน 12 รูป/คน โดยโดยแบ่งเป็น 6 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระสังฆาธิการระดับผู้บริหาร/นักวิชาการด้านศาสนา 2) ผู้บริหารระดับสูง 3) ผู้บริหารระดับกลาง 4) ระดับปฏิบัติงาน 5) นักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ 6) พระสงฆ์ที่เข้ารับบริการด้านสุขภาพ

ประชากร ได้แก่ พระสงฆ์ภายในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ปี พ.ศ.2564 จำนวน 357รูป กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ พระสงฆ์ภายในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเลิงนกทา ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) และวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sampling) จากบุคคลากรของคณะสงฆ์ภายในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร จำนวน 189 รูป โดยใช้สูตรทาโร่ ยามานะ (Taro Yamane) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05

5. วิธีเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูล วิจัยพระสงฆ์ผู้รับบริการด้านสุขภาพในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถาม นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ผู้รับบริการด้านสุขภาพในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร จำนวน 189 ชุด และเก็บแบบสอบถามคืนด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบ ความถูกต้อง ได้ข้อมูลที่ถูกต้องทั้งหมดจำนวน 189 ชุด

6. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 1 ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์การจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร มาวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อหาความสัมพันธ์ของเนื้อหาและตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคสามเส้า

ขั้นตอนที่ 2 ข้อมูลจากแบบสอบถามระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธรข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุ พรรษา การศึกษา และตำแหน่ง และส่วนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับ “รูปแบบการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพที่เหมาะสมกับพระสงฆ์ และการให้บริการด้านสุขภาพภายใต้ระเบียบธรรมนูญสุขภาพพระสงฆ์แห่งชาติ พุทธศักราช 2560” มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Numerical Rating Scale) จำนวน ๕ ระดับ โดยคำนวณหาค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

6. สรุปผลการศึกษา

1. ระดับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ความคิดเห็นของพระภิกษุที่เข้ารับบริการด้านสุขภาพจากภาครัฐและภาคเอกชน ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก
2. ความสัมพันธ์ของสังคหัตถุธรรม กับการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง มีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 จึงยอมรับสมมติฐาน
3. แนวทางการจัดสวัสดิการด้านสุขภาวะของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า พระสงฆ์และสถานที่ให้การรักษายาบาลสามารถตอบโจทย์กันได้ตามพระธรรมวินัย โดยการให้บริการด้านสุขภาพเป็นไปในแนวทางที่ดีขึ้น

7. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในอำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธรที่มีต่อสถานที่รับบริการด้านสุขภาพ
2. การศึกษาเชิงปฏิบัติการโดยให้มีสถานพยาบาลที่รับการรักษาพระสงฆ์โดยตรงได้เข้าร่วมเสนอผลงาน

8. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเลิงนกทา(ฝ่ายการปกครอง), จำนวนพระภิกษุ-สามเณร จำพรรษา ประจำปี 2564, อัดสำเนา.

มติมหาเถรสมาคม “การดำเนินงานพระสงฆ์กับการพัฒนาสุขภาวะครั้งที่ 07/2560 มติที่ 191/2560”. (ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://mahathera.onab.go.th/index.php?url=mati&id=7466> ค้นคว้าเมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2564.

ภาษาอังกฤษ

Taro Yamane, Statistics: An Introductory Analysis, (New York: Harper and Row Publications, 1973),
p.727-737.

ภาวะผู้นำองค์กร : ในทัศนะตามแนวพระพุทธศาสนา

Organizational Leadership: In a Buddhist Perspective

ดาบตำรวจปรมะ อนันตวรรณ

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้กล่าวถึงภาวะผู้นำองค์กรในทัศนะตามแนวพระพุทธศาสนา โดยผู้นำหรือผู้บริหารที่จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับองค์กร ต้องอาศัยโดยมีภาวะผู้นำตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ให้บุคลากรใน องค์กรได้มีส่วนร่วมในการทำงาน และเสริมสร้างหลักธรรมที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนาเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ด้วยความสำเร็จในการบริหารงานขององค์กรโดยหลักสัพปุริสธรรม กัลยาณมิตรธรรม หลักพรหมวิหารและหลักทศพิธราชธรรม มาประยุกต์ใช้กับทำงานในองค์กร

คำสำคัญ : ภาวะผู้นำ, องค์กร, พระพุทธศาสนา

Abstract

This academic article discusses organizational leadership in a Buddhist perspective. by leaders or executives who must be a good role model for the organization Must rely on leadership in accordance with Buddhist principles for personnel in the organization to participate in the work. and strengthening the dharma principles related to leadership according to Buddhism for the benefit of participation with success in the management of the organization by Sappurisdhamma principles : good will Brahma Viharn and Thotsaphitha Dharma principles applied to work in the organization

Keywords: Leadership, Organization, Buddhism

1.บทนำ

เป็นที่รู้กันทั่วแล้วว่า ผู้นำ (Leader) เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งต่อความสำเร็จขององค์กรทั้งนี้เพราะผู้นำมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงที่จะต้องวางแผน สั่งการ ดูแล และควบคุมให้บุคลากรขององค์กรปฏิบัติงานต่าง ๆ ให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ปัญหาที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการ

และบุคคลทั่วไปอยู่ตรงที่ว่าผู้นำทำอะไร หรือมีวิธีการอย่างไร จึงทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือผู้ตามเกิดความผูกพันกับงานแล้วทุ่มเทความสามารถ และพยายามที่จะทำให้งานสำเร็จด้วยความเต็มใจ ในขณะที่ผู้นำบางคนนำอย่างไร นอกจากผู้ใต้บังคับบัญชาจะไม่เต็มใจในการปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้นำเป็นบุคคลที่สำคัญขององค์กรทุกองค์กร ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐหรือองค์กรภาคเอกชน เป็นบุคคลที่จะนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ หรือเป็นผู้ที่จะนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social Animal) ที่จะต้องมีกิจกรรมทำร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้น การรวมตัวกันเป็นสังคมนั้นมนุษย์จำเป็นต้องมีกิจกรรมที่เกิดจากการรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการติดต่อซึ่งกันและกันเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน ในขณะเดียวกันมนุษย์ในสังคมก็อาศัยบรรทัดฐาน หรือกฎหมาย ระเบียบ ประเพณี และสมมติสถานภาพพร้อมทั้งบทบาทที่เหมาะสมให้แก่บุคคลต่าง ๆ ในสังคม อย่างมีศักดิ์ศรีมีสิทธิ์ และมีเกียรติ

ภาวะผู้นำระดับองค์กรในสมัยนี้จะสามารถพลิกผันจากบวกเป็นลบและจากลบเป็นบวกย่อมเด่นชัดขึ้น บุคคลเพียงคนเดียว แม้จะเป็นผู้นำสูงสุดขององค์กรก็ตาม หากใช้ภาวะผู้นำแบบ “ข้าฯ มาคนเดียว” (One Man Show) ก็ย่อมจะมีขีดจำกัดในการทำงาน หากพิจารณาถึงสังคมของประเทศไทยพระพุทธศาสนาถือเป็นศาสนาหลักประจำชาติ การนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ก็น่าจะเอื้อกับวัฒนธรรมไทยไม่มากนักน้อย การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ก็เพื่อการเป็นผู้นำที่ดีและคำสั่งสอนที่สำคัญ ๆ ของพระพุทธองค์ที่แสดงให้เห็นถึง ลักษณะของผู้นำที่ดีหรือวิถีทางของการที่จะเป็นผู้นำที่ดีหลักธรรมคำสั่งสอนตามหลักพระพุทธศาสนา นั้นเป็นสิ่งที่ทันสมัย เป็นวิทยาศาสตร์ และสามารถนำมาปรับใช้ได้กับการดำรงชีวิต และการทำงานในปัจจุบัน โดยเฉพาะเรื่อง ของภาวะผู้นำหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น เกี่ยวข้องกับผู้นำที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจในการอาศัยหลักการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางพระพุทธศาสนา ที่เป็นการแก้ไขที่เน้นไปในทางจิตปัญญามากกว่าในทางสังคมภายนอก เพราะเล็งเห็นถึงตัวของบุคคลสำคัญกว่าสิ่งแวดล้อม หากว่าจิตใจของบุคคลไม่เป็นปกติแล้วสังคมภายนอกก็ย่อมไม่เป็นปกติด้วย ปัญหาสังคมภายนอกที่ปรากฏอยู่ ส่วนหนึ่งย่อมมาจากตัวมนุษย์เอง มนุษย์จึงเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่สำคัญในการทำให้สังคมไม่เป็นปกติ จึงควรแก้ปัญหาที่จิตปัญญามากกว่าทางสังคมภายนอก ศิลปวิทยาและระบบการทั้งหลายเท่าที่มีอยู่มุ่งแต่จะแก้ปัญหาที่ไม่สมบูรณ์ อาจพูดอีกอย่างหนึ่งว่า การแก้ปัญหาตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ไม่ใช่แก้ที่ข้างนอกหรือข้างในอย่างเดียว แต่ให้แก้ตั้งแต่ข้างในออกมาทีเดียว หมายความว่า ไม่ใช่แก้แต่ข้างนอกอย่างเดียว ต้องแก้ข้างในด้วย คือ แก่หมดแก่ ที่เหตุปัจจัยไม่ว่าข้างนอกหรือข้างใน

2. แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำองค์กรทั่วไป

2.1. ความหมายของภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำ (Leadership) หรือ ความเป็นผู้นำ เป็นความสามารถในการนำ ซึ่งเป็นความสำเร็จอย่างยิ่ง ความสำเร็จของผู้นำ ภาวะผู้นำได้รับความสนใจและศึกษามานานแล้ว เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำ หรือเป็นผู้นำที่มีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการได้อธิบายไว้หลายท่าน ดังนี้

ภาวะผู้นำ หมายถึง ลักษณะส่วนตัวของบุคคลที่จะแสดงพฤติกรรมออกมา เมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์กับ กลุ่ม เป็นความสามารถที่เกิดขึ้นระหว่างที่มีการทำงานร่วมกันหรือร่วมอยู่ในเหตุการณ์เดียวกัน ในอันที่จะทำให้กิจกรรมของกลุ่มดำเนินไปสู่เป้าหมายและประสบผลสำเร็จ ภาวะผู้นำว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะส่วนบุคคลของผู้นำที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรม ความสามารถในการบริหารจัดการและควมมีอิทธิพลในการนำผู้อื่นได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อมุ่งสู่ความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของหน่วยงาน การชักจูงให้บุคคลอื่นแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ได้สรุป แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำไว้ 5 ประการ คือ

1. ผู้นำหมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เปรียบเสมือนแกนของกลุ่ม เป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง
2. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือจุดหมายที่วางไว้ แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทางก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มนอกทางด้วย
3. ผู้นำหมายถึง บุคคลที่สมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกหรือยกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคม มิติของบุคคลเป็นฐาน และสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้
4. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะอย่าง คือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด
5. ผู้นำหมายถึง บุคคลซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วม และเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาท หรือพฤติกรรมการเป็นผู้นำ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติส่วนบุคคลของผู้นำที่สามารถในการบริหารจัดการ ความมีอิทธิพล การชักจูงให้บุคคลอื่นแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มที่เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ จะเห็นว่าแนวคิดส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับ กลุ่มคน และสมาชิกของกลุ่มมีความสัมพันธ์ภายในต่อกันอย่างสม่ำเสมอ หรือมากกว่าถูกกำหนดหรือยอมรับให้เป็น ผู้นำ (Leader)

8. ผู้นำแบบราชการ (Bureaucratic Leadership) ผู้นำที่ยึดตำราเป็นหลักที่ยังเปิดโอกาสในการรับฟังความคิดเห็นจากพนักงาน แต่จะปฏิเสธทันทีหากมีข้อขัดต่อระเบียบหรือนโยบายองค์กร ซึ่งจะเห็นได้จากองค์กรเก่าแก่ที่มีผู้อำวุโสบริหารงาน รวมไปถึงหน่วยงานราชการความคิดใหม่ๆ ที่จะช่วยขับเคลื่อนองค์กรมักจะถูกปฏิเสธเพราะขัดกับธรรมเนียมปฏิบัติเดิม ๆ

สรุปได้ว่าผู้นำดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นมีอยู่หลายประเภท ซึ่งแบ่งออกตามลักษณะความรับผิดชอบ ของผู้นำ ตามวิธีการที่ผู้นำใช้ตามบทบาทหน้าที่ที่ผู้นำแสดงออกตามการได้มาซึ่งอำนาจความเป็นผู้นำ ตามการใช้ อำนาจของ ผู้นำและตามการแสดงออกของผู้นำ ซึ่งมีทั้งผู้นำแบบเป็นทางการและแบบไม่เป็นทางการและภาวะ ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการนำองค์กรให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จนสามารถนำพาองค์กรนั้น ดำเนินงานได้ดี และมีความพึงพอใจอย่างยุติธรรม

2.3. ลักษณะและคุณสมบัติของภาวะผู้นำ

ลักษณะของผู้นำจะเป็นแบบใดนั้น ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของสังคมในแต่ละแห่งเป็นตัวกำหนด เพราะผู้นำ คือบุคคลธรรมดาที่ได้รับการยอมรับจากมติของมหาชน จึงปรับปรุงตนเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสถานการณ์ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผู้นำขึ้นอยู่กับโครงสร้างของสังคม ความแตกต่างของลักษณะสังคมจะเป็นเครื่องกำหนด ความแตกต่างของลักษณะผู้นำแต่ละประเภท แนวคิดเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำได้มีผู้กล่าวเอาไว้ดังนี้

ลักษณะของภาวะผู้นำที่สำคัญ 3 ประการ ในการพิจารณาว่าผู้นำใดมีภาวะผู้นำหรือไม่ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการ คือ ผู้นำจะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรม การปฏิบัติตามต้องการ โดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้โดยที่ ไม่ได้มีกระบวนการทำใด ๆ เป็นกระบวนการ (Process) ให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น

2. ภาวะผู้นำนอกจากจะเป็นกระบวนการแล้ว คือ ภาวะผู้นำจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อผู้ตามยอมให้ใช้อิทธิพลต่อ ตัวเขา ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ด้วยว่าไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าขู่เชือด หรือ บีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นการเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นภาวะผู้นำได้

3. ความสำเร็จของจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ คือ ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กร ประสบความสำเร็จ

เคิร์ท เลวิน (Lewin) ในหนังสือจริยธรรมกับภาวะผู้นำของมนตรี ธีรธรรมพิพัฒน์ได้ ศึกษากำหนด ลักษณะของผู้นำออกเป็น 3 แบบ คือ

1) ผู้นำแบบอัตตาธิปไตย โดยพิจารณาจากพฤติกรรมของผู้นำและการกำหนดนโยบายของผู้นำ ซึ่งผู้นำ ประเภทนี้จะตัดสินใจเองไม่ให้อำนาจตัดสินใจ มีลักษณะถือตัวและมีความภูมิใจในตัวเอง

2) ผู้นำแบบประชาธิปไตย เป็นผู้นำที่ให้สมาชิกของกลุ่มมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะกำหนดนโยบายและลงมือกระทำโดยใช้ความคิดเห็นจากกลุ่ม มีการแบ่งงานกันทำและผู้นำแบบนี้จะมีการเน้นที่การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

3) ผู้นำแบบเสรีนิยม เป็นผู้นำที่ให้เสรีภาพเต็มที่ ปราศจากการมีส่วนร่วมของตัวผู้นำ เว้นแต่จะมีการร้องขอให้ผู้นำเข้ามามีส่วนร่วม ผู้นำจะเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะกิจกรรมของสมาชิก โดยพยายามจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในการปฏิบัติการ

ผู้นำที่มีภาวะผู้นำที่ดีเป็นปัจจัยสำคัญในการที่จะทำให้องค์การบรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์ที่ตั้งไว้โดยใช้ความรู้ความสามารถและลักษณะต่าง ๆ ของผู้นำจนสามารถทำให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้ นักวิชาการและนักบริหารได้กล่าวถึงคุณสมบัติของภาวะผู้นำ ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ กล่าวว่าผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูง มักจะต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความยุติธรรม มีความเข้าใจ มีความรอบรู้ทั่วไปและความรอบรู้เฉพาะอย่าง มีการรับรู้ได้อย่างถูกต้องและเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สูงอีกด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาและตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำไว้หลายประการ ได้แก่

1. คุณลักษณะทางร่างกาย (Physical Traits) เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาดีเช่น ความสูงพอเหมาะ น้ำหนักไม่มีมากนัก หน้าตาดี สุขภาพแข็งแรง
2. คุณลักษณะทางบุคลิกภาพ (Personality) เกี่ยวกับความฉลาดความกระตือรือร้นในหน้าที่ การงาน ความริเริ่มในทางความคิด ความอดทน ความพยายาม
3. คุณลักษณะทางนิสัยส่วนตัว (Personal Traits) เกี่ยวกับความฉลาดความรับผิดชอบ การตัดสินใจ การชอบและรักงาน
4. คุณลักษณะทางสังคม (Social Traits) เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจความมีมนุษยสัมพันธ์ความเป็นผู้ไว้วางใจได้ร่วมงานกับผู้อื่นได้

เดสเลอร์ (Dessler) กล่าวถึงคุณสมบัติที่ดีของผู้นำว่ามี 6 ประการ ดังนี้

- 1) เป็นผู้นำที่มีแรงจูงใจ หมายถึง เป็นผู้นำที่มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะประสบความสำเร็จมีพลังอย่างมาก และมีความมุ่งมั่นที่จะเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ
- 2) มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำ ชอบที่จะเป็นผู้นำมากกว่าผู้ตาม และจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่น
- 3) มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม
- 4) เป็นผู้มีความมั่นใจ ซึ่งความมั่นใจจะมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจ และทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีความเชื่อมั่นในผู้นำ

5) มีความสามารถในการรับรู้และมีความฉลาด

6) ต้องเป็นผู้ที่รู้จักองค์การเป็นอย่างดี เพราะจะเป็นข้อมูลที่จะช่วยในการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสม จึงสรุปได้ว่า ลักษณะและคุณสมบัติของภาวะผู้นำ คือ ผู้นำจะพยายามมีอิทธิพลเหนือผู้ตาม เพื่อให้มีพฤติกรรมปฏิบัติงานตามต้องการ โดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าขู่เข็ญ หรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นการเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าภาวะผู้นำได้ หากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จ ผู้นำที่มีประสิทธิภาพสูง มักจะต้องมีความเฉลียวฉลาด มีความยุติธรรม มีความเข้าใจ มีความรอบรู้ทั่วไป ที่ประกอบไปด้วย 1) เป็นผู้นำที่มีแรงจูงใจ 2) มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำ 3) มีความซื่อสัตย์และมีคุณธรรม 4) เป็นผู้มีความมั่นใจ 5) ต้องเป็นผู้ที่รู้จักองค์การเป็นอย่างดี

2.4. รูปแบบของผู้นำ

รูปแบบภาวะผู้นำไว้ 3 ลักษณะ คือ

1) ภาวะผู้นำแบบปล่อยเสรีหรือเสรีนิยม (Laissez-Faire Leadership) ภาวะการเป็นผู้นำชนิดนี้ผู้นำจะปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ โดยผู้นำเป็นเพียงผู้ดูแลอยู่ห่างๆ ไม่ค่อยมีบทบาทอะไรมากนัก จึงมีคำเรียกผู้นำแบบนี้ว่า “ผู้นำแบบบุรุษไปรษณีย์” เพราะผู้นำ มีหน้าที่เพียงส่งผ่านข่าวสารเท่านั้น จุดเน้นอยู่ที่ผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ จะเห็นว่าผู้นำแบบนี้ไม่ได้เป็นผู้นำเลย ดังนั้นจึงอาจเรียกว่า เป็นผู้นำจอมปลอมแต่ส่วนใหญ่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความพึงพอใจภาวะผู้นำแบบนี้สำหรับผลการทำงำนนั้นขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้ปฏิบัติงานเอง

2) ภาวะผู้นำแบบอัตนิยม หรือแบบเผด็จการ (Autocratic Leadership) ภาวะการเป็นผู้นำแบบนี้ผู้นำจะยึดตนเองเป็นสำคัญ ตั้งแต่การเป็นผู้ตัดสินใจ กำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงาน การสั่งการแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และควบคุมบังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดด้วยตนเอง (Close Supervision) ไม่ปล่อยให้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ เพราะเขาจะไม่มีใครไว้วางใจในผู้ใต้บังคับบัญชา ภายใต้ภาวะการเป็นผู้นำแบบนี้ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความไม่พอใจในผู้นำแบบนี้และจะแสดงความก้าวร้าวตอบโต้ผู้นำ หรือไม่ก็เฉยเมยเสียเลย หรือแสดงความก้าวร้าวเมื่อผู้นำไม่อยู่

3) ภาวะผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) ผู้นำแบบนี้ จะมีทัศนคติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแตกต่างจากแบบอัตนิยม เขาจะมีความไว้วางใจในผู้ใต้บังคับบัญชา เห็นผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้ความสามารถ ดังนั้นเขาจะเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วม (Participation) ในการตัดสินใจ กำหนดนโยบาย รวมตลอดถึงวิธีการปฏิบัติงาน โดยตัวผู้นำเองก็มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่เช่นกัน ดังนั้นจุดเน้นของผู้นำแบบนี้ จึงอยู่ที่ทั้งตัวผู้นำและผู้ปฏิบัติงานทั้งหลาย หรือรวมเรียกว่ากลุ่มนั่นเอง ภายใต้ภาวะการณ์เป็นผู้นำแบบนี้

สมาชิกในกลุ่มจะมีความพึงพอใจสูงจึง กล่าวได้ว่า ผู้นำที่ดีต้องใช้ภาวะผู้นำที่เหมาะสมกับผู้ตามและสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

จึงสรุปได้ว่า รูปแบบของภาวะผู้นำ คือ มีรูปแบบภาวะผู้นำที่กำหนด 3 ลักษณะที่สำคัญไว้ 1.ผู้นำจะปล่อยให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ 2.ผู้นำจะยึดตนเองเป็นสำคัญ ตั้งแต่การเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดเป้าหมาย วิธีการทำงาน 3.ผู้นำแบบนี้จะมีทัศนคติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาแตกต่างจากแบบอัตโนมัติ เขาจะมีความไว้วางใจในผู้ใต้บังคับบัญชา เห็นผู้ใต้บังคับบัญชามีความรู้ความสามารถ

3.แนวคิดภาวะผู้นำองค์กรในทัศนะทางพระพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำในทางพระพุทธศาสนานั้น มีรากฐานมาจากแนวทางในการสร้างสรรค์บุคลากรในองค์การให้มีบุคลิกลักษณะของความเป็นผู้นำ จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์นั้น ทรงเป็นผู้นำที่ดีมีบุคลิกลักษณะที่ดีมีศีลสมาจารวัตรทั้งดงามมีความรู้ความสามารถเป็นเลิศ มีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างทางจิตใจให้แก่เหล่าสาวก อีกทั้งยังเป็นผู้นำในการปฏิบัติที่ถูกต้องที่ชอบ ซึ่งพระองค์เองได้ทรงประพฤติปฏิบัติให้เห็นได้จริงมาแล้ว เพื่อให้พระสงฆ์สาวกได้ยึดเป็นแนวทางในการดำเนินรอยตามได้อย่างไม่มีข้อสงสัยและเคลือบแคลงใจ พระพุทธองค์ได้ทรงใช้การสื่อสารในลักษณะของการตรัสสอนธรรมแก่เหล่าพระสงฆ์ดังนี้

3.1. ลักษณะสำคัญของผู้นำในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นจากการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อ 2,500 กว่าปีล่วงมาแล้ว ในปัจจุบันคำสอนของพระพุทธองค์ได้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกมากมาย มาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาแนวคิดในเรื่องของ “ภาวะผู้นำองค์กรในทัศนะทางพระพุทธศาสนา” ภาวะผู้นำในทางพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏในหลักฐาน และเอกสารหรือคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาว่าทั้งหมดเราจะพบว่า พระพุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นอีกศาสนาหนึ่งที่ทำให้ความสำคัญกับแนวความคิดเรื่องภาวะผู้นำเอาไว้โดยเห็นว่าในสังคมทุกสังคมนั้นจะต้องมีบุคคลที่ เกิดมาเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นหรือมาเป็นผู้ผู้นำผู้อื่นอยู่เสมอ ซึ่งบุคคลที่มีภาวะผู้นำ และเป็นผู้เข้ามาแก้ไขปัญหา ความขัดแย้งในทางพระพุทธศาสนานั้นหากพิจารณาจากหลักฐานเชิง คัมภีร์เราจะพบว่าในอัครคัมภีร์สูตร ซึ่งเป็น พระสูตรที่ว่าด้วยกำเนิดและพัฒนาการของโลกและสังคมมนุษย์ได้ระบุว่าเมื่อโลกมนุษย์และสังคมมนุษย์เกิดขึ้น มาแล้วในระยะแรกมนุษย์มีกิเลสและไม่มีศีลธรรมอันเป็นกฎจริยธรรมพื้นฐานของสังคมก็ทำให้เกิดการเอาเปรียบกันต่อมามนุษย์ก็ได้เริ่ม ซึ่งก็ถือว่าเป็นกรณีที่เกิดขึ้นให้เราเห็นว่า ภาวะผู้นำนั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหา พระพุทธศาสนา ดังนี้

พระพุทธศาสนามีแนวความคิดเรื่องเกี่ยวกับผู้นำนั้น ซึ่งแนวคิดของการนำและภาวะผู้นำของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นอาจพิจารณาได้ว่า ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงเป็นผู้นำองค์การพุทธที่มีทั้งธรรมบารมี และทรงเป็นผู้นำที่ยึดธรรมเป็นหลักในการนำพาสมาชิกในองค์การ คือ เหล่าพระสาวกไปสู่แนวทางแห่งการหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง อันเป็นเป้าหมายสุดท้ายในทางพระพุทธศาสนาได้อย่างยอดเยี่ยม โดยที่พระพุทธองค์ในฐานะผู้นำ ได้ทรงเลือกใช้หลักในการนำและภาวะผู้นำของพระพุทธองค์ในเรื่องราว ต่าง ๆ ตามโอกาส บุคคล สถานที่ และ สถานการณ์ที่หลากหลายลักษณะ ยกตัวอย่างเช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การให้ความสำคัญระหว่างคนและงานอย่างเท่าเทียมกัน การสร้างแรงจูงใจ การกระตุ้นสมาชิกให้ดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติอย่างเต็มกำลังความรู้ความสามารถ รวมถึงวิธีการในการติดต่อสื่อสารระหว่าง สมาชิกภายในองค์การกับสมาชิกภายนอกองค์การ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนา มีคุณลักษณะบ่งบอกถึงความเป็น ผู้นำโดยกำเนิด เพราะเป็นการสืบทอดโดยตำแหน่ง หรือโดยบุญบารมีที่ได้สั่งสมกันเป็นเวลานานจนทำให้เกิดใน ตระกูลสูง (กษัตริย์) เป็นที่ยอมรับและเคารพนับถือของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไปซึ่งพระพุทธศาสนานั้น มีองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงมีพระนามว่าเป็น นายโก หรือ นายก และวินายโก หรือ วินายก ไวพจน์อย่างหนึ่งที่เรียก พระพุทธเจ้า ก็คือ นายก ซึ่งแปลว่า ผู้นำ

จึงสรุปได้ว่าลักษณะสำคัญของผู้นำในพระพุทธศาสนา คือ ในการสร้างภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรมก็สามารถทำให้เกิดภาวะผู้นำในองค์ได้เช่นกัน ซึ่งประกอบด้วย การมีวิสัยทัศน์การมีความเชี่ยวชาญ การมี มนุษยสัมพันธ์ด้วยการสร้างภาวะผู้นำตามหลักพุทธธรรม มีความสามารถในการติดต่อประสานงานให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ตามกรอบระยะเวลาที่กำหนด มีความสามารถในการสื่อสารและประสานงานให้แต่ละฝ่ายในองค์กรดำเนินแนวทางตามกรอบทิศทางที่องค์กรต้องการบรรลุได้หรือมีความสามารถในการผูกใจคนให้เป็นที่รักของคน

3.2. คุณสมบัติของผู้นำในทางพระพุทธศาสนา

สำหรับคุณสมบัติของผู้นำในทางพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นประเด็นที่มีผู้ศึกษากันเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่ามีหลักฐานอ้างอิงที่ได้ถูกระบุไว้ในพระไตรปิฎกและเอกสารอื่น ๆ อยู่เป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามเมื่อศึกษาหลักฐานดังกล่าวมาทั้งหมดเราก็จะพบว่าผู้นำที่ดีในทางพระพุทธศาสนา นั้นจะมีลักษณะและคุณสมบัติที่สำคัญอยู่ 2 ประการดังต่อไปนี้

1) คุณสมบัติภายในของผู้นำ

สำหรับคุณสมบัติของผู้นำที่อยู่ภายในนั้น หมายถึง สภาพจิตใจ คุณธรรมหรือหลักการใน ด้านมโนธรรมที่ผู้นำโดยมากจะพึงมีเป็นเจตคติและความคิดรวมถึงอารมณ์ที่เป็นไปในฝ่ายดีและ สามารถนำมาปรับใช้เพื่อการ

บริหารงานได้โดยหลักคุณธรรมที่เป็นตัวกำหนดลักษณะและคุณสมบัติ ดังกล่าวที่จัดเป็นมโนธรรมนั้นกล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ผู้นำไว้ดังนี้

1) จักขุมา คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์รูปการณ์ สถานการณ์ออก และจะวางแผนเตรียมรับหรือรุกได้อย่างไร 2) วิรุโธ คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญ ขานานูในงาน รู้จักหลักการและวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ตนได้รับผิดชอบ 3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์และได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่น

2) คุณสมบัติภายนอกของผู้ผู้นำ

การเป็นผู้ปกครองนั้นถ้าลักษณะภายนอกไม่ดีเช่น การยืน การเดิน การนั่ง และการวางตัวไม่สม่ำเสมอแล้ว หรือตรงข้ามกับคนชั่วร้ายชั่วเลว และเป็นคนพิการก็ไม่อาจเป็นผู้ปกครองที่ดีได้ในอุลกษตก ปทุมวรรค ขุททกนิกาย กล่าวว่าหน้าตาไม่ดีไม่ควรให้เป็นใหญ่ โดยนำไปเปรียบกับนก เค้าวว่า “.....จงมองดูหน้าตาของนกเค้า ผู้ไม่โกรธเกิด นกเค้าโกรธแล้ว จักทำหน้าตาเป็นอย่างไร” หากพิจารณาข้อความนี้ชี้ให้เราเห็นว่าการเป็นผู้ปกครองนั้นจะต้องมีลักษณะทางกายงดงาม สง่า งามจากล้าหาญมาก ในลักษณสูตร ปฏิกรวรรค ที่ชนิกาย ได้กล่าวถึง มหาบุริสลักษณะ 32 ประการ ซึ่งถือว่าบุคคลใดที่มีอวัยวะทั้ง 32 ประการย่อมเป็นผู้ที่มีบุญญาธิการมาก และมีความรู้ความสามารถ ในการปกครองบ้านเมืองด้วยคุณธรรม และสามารถนำมาซึ่งความเจริญและความสงบสุขมาสู่บ้านเมือง และในมหาสุทสสนสูตร มหาวรรค ที่ชนิกาย กล่าวถึง สิ่งอันเลิศเป็นของคู้บารมีแก่ธรรมราชา 7 อย่าง คือ รัตนะ 7 ประการ ได้แก่

- 1) จักรรัตนะ คือ จักรแก้ว อาวุธคู่กายของพระราชา
- 2) หัตถีรัตนะ คือ ช้างแก้ว ช้างเผือกคู่บารมี
- 3) อัสนีรัตนะ คือ ม้าแก้ว ม้าทรงคู่บารมี
- 4) มณีรัตนะ คือ แก้วมณีอาภรณ์คู่บารมี
- 5) อิตถีรัตนะ คือ นางแก้ว นางงามคู่บารมี
- 6) คหบดีรัตนะ คือ ขุนคลังแก้ว ขุนคลังคู่บารมี
- 7) ปรินายกรัตนะ คือ เสนาบดีแก้ว เสนาบดีคู่บารมี

หากจะมองในรูปของการเปรียบเทียบ คำว่า “รัตนะ” หรือ “แก้ว” นี้ก็น่าจะหมายถึงสิ่ง ที่ดีผู้ที่คอยสนับสนุนในทางที่ดีแก่ผู้ปกครอง ซึ่งเป็นกำลังสนับสนุนส่งเสริมให้การปกครองมีประสิทธิภาพ คือ คู่ครองที่ดี ขุนคลังที่ดีและเสนาบดีที่ดีอันเป็นบุคคลชั้นเลิศที่จะเป็นผู้คอยประคับประคอง ให้ข้อปรึกษาให้ข้อเสนอแนะในทางที่ถูกที่ควรรวมเป็นพลังกาย และพลังใจในการบริหารบ้านเมือง

ภาวะผู้นำที่ดีตามทัศนะของพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญ 3 ด้าน คือ

1. ด้านปัญญาผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีสติปัญญา มีความรู้ความสามารถเป็นคนมีวิสัยทัศน์ฉลาดรอบรู้เท่าทัน มีการศึกษามีไหวพริบปฏิภาณเข้าใจสภาพปัญหาสังคมและนำวิธีการที่ถูกต้องมาใช้แก้ปัญหาสังคมที่ตนปกครองอยู่ได้

2. ด้านความบริสุทธิ์ผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาดปราศจากโทษเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ใต้การปกครองและประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการใช้อำนาจการบริหารงานการปกครองจะต้องเป็นไปอย่างสะอาดปราศจากอคติ 4 จะต้องมีความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย

3. ด้านความกรุณานอกจากมีสติปัญญามีพฤติกรรมที่บริสุทธิ์สะอาดแล้วผู้ปกครองจะต้องเป็นผู้มีจิตใจที่เสียสละประกอบด้วยกรุณาธรรมต้องการอยากช่วยเหลือ สงเคราะห์ เกื้อกูล เพื่อนมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์ ความ ลำบากหรือปัญหาต่าง ๆ มีความหวังดีและมุ่งความเจริญก้าวหน้าต่อผู้ใต้ปกครองหรือสังคมที่ตนปกครองอยู่

จึงสรุปได้ว่าคุณสมบัติของผู้นำในทางพระพุทธศาสนา คือ คุณสมบัติของผู้ปกครองนี้แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนานั้นมีความสำคัญต่อระบบการปกครองที่ดีและได้กล่าวไว้อย่างละเอียด โดยนอกจากจะมองที่พฤติกรรม การแสดงออกในลักษณะต่าง ๆ แล้วยังมองที่ลักษณะรูปร่างของบุคคลมาประกอบด้วยเพราะถือว่า สิ่ง ที่ปรากฏในปัจจุบัน ก็คือผลจากการกระทำจากอคตินั่นเอง ฉะนั้นพื้นฐานของบุคคลจากอคติย่อมบ่งบอกถึงอนาคตได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้ผู้ที่อยู่ในฐานะผู้นำหรือผู้ปกครองที่ดีตามแนวพระพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติที่ครบถ้วนคือ จะต้องเป็นคนดีทั้งภายในและภายนอก ซึ่งความเป็นคนดีภายในและภายนอกของผู้นำตามหลักคำสอนของ พระพุทธศาสนา

3.3. หลักธรรมที่ใช้กับภาวะผู้นำองค์กรตามแนวพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นภาวะผู้นำที่เกี่ยวกับผู้ปกครองหรือผู้บริหารที่เป็นผู้สามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานองค์กรนั้นให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ด้วย วิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อองค์กรแนวคิดนี้ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ต้องมีคุณธรรม ความรู้และความสามารถเหมาะสมกับโลกยุคปัจจุบันที่ต้องการผู้นำที่ดี คือ การมีคุณธรรม อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของภาวะผู้นำที่ดีต่อความสำเร็จขององค์กร มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้นำหรือผู้บริหารทุกระดับ และการที่จะทำให้ตนเองเป็นผู้นำที่มีความสามารถ ก็จะต้องสร้างรูปแบบภาวะผู้นำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง และบุคคลอื่นเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับองค์กร อีกทั้งนิยามความหมายของผู้นำและภาวะผู้นำอีกมากมายและแตกต่างกันไปตามทัศนะของนักวิชาการ แต่ละท่าน ซึ่งลักษณะของผู้นำในพระพุทธศาสนานั้น มีอยู่ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรม

ราชาและ ลักษณะของเทวราชา และรูปแบบภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาที่ควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ พระพุทธองค์ตรัสไว้ในโคปาลสูตร โดยการเปรียบเทียบ ผุ่งโค และโคจำฝูง เกี่ยวกับผู้นำและผู้ตามดังนี้

“เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจำฝูงไปคด โคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคดตามกัน เพราะมีผู้นำที่ไปคด ฉันทในหมู่ มนุษย์ก็ฉันทนั้นบุคคลผู้ใดได้สมมุติให้เป็นใหญ่ หากบุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติเสียหาย แวนแคว้นทั้งหมดก็จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ไร้ศีลธรรม เมื่อฝูงโคว่ายข้ามน้ำ ถ้าโคจำฝูงไป ตรงโคหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปตรงตามกันเพราะมีผู้นำที่ไปตรง ฉันทในหมู่ มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมุติให้เป็นใหญ่ หากผู้นั้น ประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็พลอยดำเนินตาม ทั้งแวนแคว้น ก็จะอยู่เป็นสุขหาก ผู้ปกครองตั้งใจอยู่ในธรรม”

พุทธพจน์นี้แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำที่มีต่อความอยู่รอดมีสวัสดิภาพ และสันติสุขของผู้ตามหรือสังคมและประเทศชาติทั้งหมด ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่า ในการดำรงชีวิตของมนุษย์นั้น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของบุคคลและสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นการแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า และชี้ให้เห็นภาวะผู้นำของพระพุทธเจ้าด้วย และอาศัยแรงบันดาลใจนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ดีในทางพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะภาวะผู้นำจะได้อาศัยหลักธรรม ดังนี้

1. หลักธรรมสัปปุริสธรรม 7 ประการ ประกอบด้วย 1) อัมมัญญา คือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้หลักการ
- 2) อัตถัญญา คือ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จุดหมาย 3) อัตตัญญา คือ รู้ตน รู้จัก พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ
- 4) มัตตัญญา คือ รู้ประมาณ รู้จักความพอดี 5) กาลัญญา คือ รู้จักเวลา 6) ปริสัญญญา คือ การรู้ชุมชนและรู้สังคม 7) ปุคคล โรปรัญญา คือ รูบุคคล รู้จัก บุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมที่ผู้บริหารสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติเป็นธรรมที่สร้างความสนิทสนมกลมเกลียวชวนให้อยากเขาไปปรึกษาไต่ถาม เป็นธรรมที่สร้างความประพฤติกว้างขวางกระทำ ให้ ผู้ที่ไปปรึกษาเกิดความอบอุ่นเป็นที่พึ่งได้ เป็นธรรมที่สร้างความเจริญใจในฐานะที่เป็นผู้ทรงความรู้และภูมิปัญญาอย่างแท้จริง เป็นธรรมที่ผู้พูดรู้จักพูดให้ได้ผล ชี้แจงให้เขาใจรู้ว่าเมื่อไรควรพูดอย่างไร เป็นธรรมที่สร้างความอดทนแก่ผู้บริหาร คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาของประชาชน สามารถอธิบายเรื่องที่ยุ่งยากซับซ้อนให้ เข้าใจและ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงใจไปในทางเสื่อมเสีย ดังนั้น จึงต้องการนำหลัก กัลยาณมิตรธรรม มาประยุกต์ใช้ในบริหารงานของผู้บริหารเพื่อจะช่วยให้การทำงานหรือการบริหารงานประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงมีความต้องการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ กัลยาณมิตรธรรม ซึ่งเป็นธรรมที่สำคัญสามารถนำมาปรับใช้ให้เข้ากับ การบริหารงานของผู้นำตามหลักกัลยาณมิตรธรรม

3. หลักพรหมวิหาร 4 ประการ หลักธรรมนี้จะเป็นสิ่งที่ลูกน้องทั้งหลายใช้เป็นข้อ ศึกษาพิจารณาผู้นำของเขา ว่าเป็นคนอย่างไร ซึ่งถ้าผู้นำของเขามีพรหมวิหารครบถ้วนสมบูรณ์ เขาก็เชื่อว่าภายใต้ร่มเงาของผู้นำคนนั้น ๆ จะทำให้ชีวิตของเขามีความสุขไปด้วย มีเมตตา ความ รัก ปราบปรามจะให้ผู้อื่นมีความสุข คือ มีความปรารถนาดีต่อลูกน้องทุกคน ไม่เลือกปฏิบัติมีความกรุณา คิดช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ เช่น เวลาที่ลูกน้องมีปัญหา หรือต้องการความช่วยเหลือก็ให้ความช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้ ไม่เพิกเฉย มีมุทิตา พลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข เช่น ลูกน้องประสบความสำเร็จ ก็ยินดี ภูมิใจด้วย ไม่ริษยา กล่าววาลูกน้องจะได้ดีกว่าตน มีอุเบกขา วางตนเป็นกลาง ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ

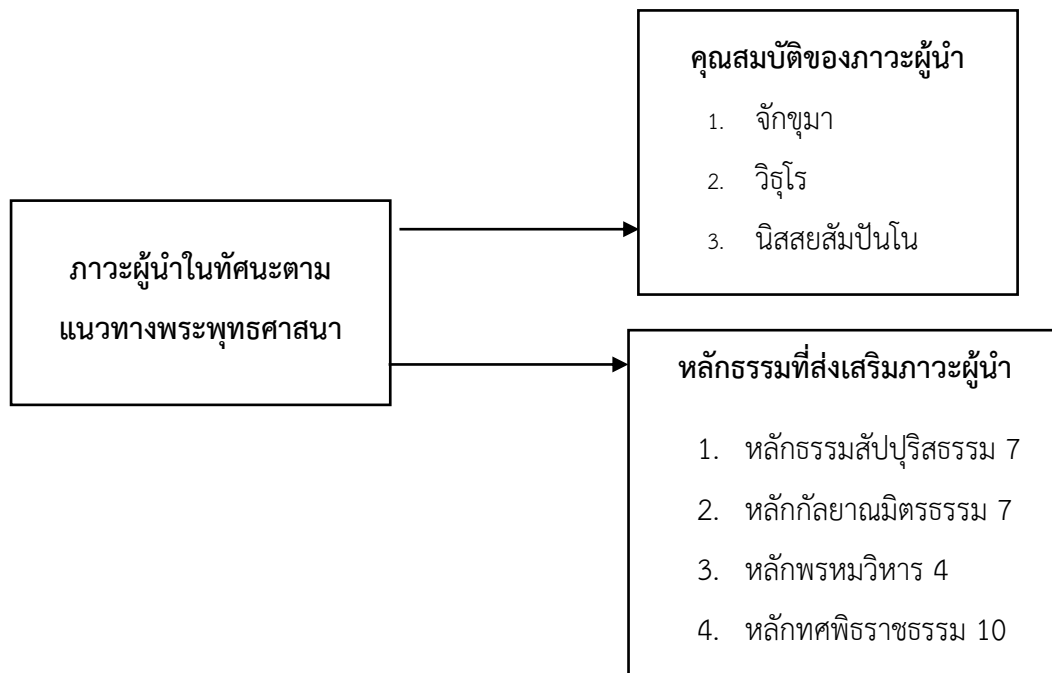
4. หลักทศพิธราชธรรม 10 ประการ ประกอบด้วย 1) ทาน การให้ปันรู้จักให้ หรือ ให้ความช่วยเหลือลูกน้องพนักงานผู้ใต้บังคับบัญชา 2) ศีล ความประพฤติดี ได้แก่ การสำรวมกาย วาจา ใจให้เรียบร้อย สะอาดดีงาม ไม่ประพฤติผิดหรือความเสื่อมเสียทางกายวาจา 3) ปริจาคะ การรู้จักเสียสละ เช่น เสียสละประโยชน์ตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ได้ 4) อาชชะ มีใจ ซื่อตรงยึดมั่นในสุจริตธรรม ปราศจากอคติทั้งปวง มีความตรงไปตรงมาไม่โลเลเลาะหละ 5) มัททวะ มีอัธยาศัยดีงาม ละมุนละไมอ่อนโยนสุภาพ ไม่กระด้างหยาบคาย 6) ตบะ คอยกำจัด และระวังไม่ให้อกุศลธรรม เช่น โลภ โกรธ หลง เกิดขึ้นในใจ 7) อักโกธะ ระวังหรือขจัดได้ซึ่งความโกรธ ได้แก่ เวลาโกรธต้องรู้จักยับยั้งไม่ให้อำนาจความโกรธเข้าครอบงำ 8) อวิหิงสา ผู้นำที่ดีต้องไม่ใช้อำนาจในการเบียดเบียน รังแกข่มเหงคนอื่นหรือลูกน้องของตน แต่ต้องใช้อำนาจในทางที่ดีและเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ 9) ขันติ มีความอดทนอดกลั้นสูงกว่าลูกน้องหลายเท่า ซึ่งความอดทนอดกลั้นนี้ถือเป็นคุณสมบัติพิเศษที่ทำให้ผู้นำมีความงดงามในตัว 10) อวิโรธนะ ไม่ว่าจะเกิดอะไรขึ้นก็ต้องดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม ความถูกต้อง ไม่เอนเอียง เหมือนไม้หลักปักเลน แต่เป็นเหมือนภูเขาที่แม้จะถูกพายุฝนก็ไม่ล้ม ไม่เอนเอียง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการบริหารองค์กรนั้นผู้นำหรือผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำที่โดดเด่น คือ การมีวิสัยทัศน์ และการสร้างแรงบันดาลใจได้ทำหน้าที่ปกครอง กำกับดูแล ส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานให้ใช้หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา คือ อาศัยหลักสัปปุริสธรรม กัลยาณมิตรธรรม หลักพรหมวิหารและหลักทศพิธราชธรรม มาประยุกต์ใช้กับหลักภาวะผู้นำ

4.สรุปภาวะผู้นำองค์กรในทัศนะตามแนวพระพุทธศาสนา

ภาวะผู้นำองค์กรในทัศนะตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นการเสริมสร้างหลักธรรมที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ ตามแนวพระพุทธศาสนาให้มีในตนเอง เพื่อประโยชน์ความสำเร็จในการบริหารงานขององค์กร โดยหลักธรรมทาง

พระพุทธศาสนามีส่วนที่ส่งเสริมภาวะผู้นำให้หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา จึงสามารถสรุปเป็นแผนภูมิ ได้ดังนี้

ภาวะผู้นำในทัศนะตามแนวทางพระพุทธศาสนา เป็นภาวะผู้นำที่เกี่ยวกับผู้ปกครองหรือผู้บริหารที่เป็นผู้สามารถนำหลักธรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานองค์กรนั้นให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ได้วางแผนไว้ ด้วยวิธีการที่ถูกต้องและเหมาะสมต่อองค์กรแนวคิดนี้ผู้นำต้องเป็นผู้ที่ต้องมี คุณธรรม ความรู้และความสามารถ เหมาะสมกับโลกยุคปัจจุบันที่ต้องการผู้นำที่ดีโดยอาศัยคุณสมบัติของภาวะผู้นำ คือ 1) จักขุมา คือเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) วิรุโธ คือ เป็นผู้เชี่ยวชาญชำนาญในงาน รู้จักหลักการและวิธีการไม่บกพร่องในหน้าที่ ที่ตนได้รับผิดชอบ 3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดี ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนหน่วยงานต่าง ๆ ให้ใช้หลักธรรมตามแนวพระพุทธศาสนา คือ 1. หลักธรรมสัปปุริสธรรม คือเป็นธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษหรือเป็นคนดี มีคุณธรรม เป็นคนเก่ง 2. หลักกัลยาณมิตรธรรม คือเป็นการที่จะต้องอาศัยคนอื่นโดยเฉพาะคนที่ควรรู้จัก มิมิตรแท้ เพื่อนแท้ เพื่อนตาย เพื่อนที่คอยช่วยเหลือเพื่อนอย่างจริงใจโดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นมิตรที่หวังดี มีสิ่งดี ๆ ให้กันด้วยความจริงใจ 3. หลักพรหมวิหาร คือเป็นหลักธรรมสำหรับผู้ใหญ่ เป็นคุณธรรมพื้นฐานที่ต้องให้มืออยู่ประจำในจิตใจ และเป็นท่าทีของจิตใจที่จะทำให้แสดงออกหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างถูกต้อง 4. หลักทศพิธราชธรรม คือเป็นหลักธรรมที่ตัวผู้นำจะต้องมีในการปกครองเป็นหลักธรรมที่ควรมีควรปรากฏในตัวของผู้ปกครองด้วย

5.เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ:

กวี วงศ์พุ่ม. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2535.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.

ชีสา กันยาวิริยะ และคณะ. ภาวะผู้นำในพระสูตรตันตปิฎก : ศึกษาเฉพาะกรณีวิธีแก้ปัญหาของพระพุทธเจ้า. การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ “GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2018”, 2561.

ทัชชกร แสงทองดี. คุณลักษณะภาวะผู้นำเชิงพุทธ. วารสารวิจัยวิชาการ. ปีที่ 1 ฉบับที่ 3, (กันยายน-ธันวาคม 2561).

ธงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์. พฤติกรรมของบุคคลในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2522.

เบรนต์อาร์. เนลสัน. ความคิดทางการเมืองตะวันตก. สมนึก ชูวิเชียร (ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: เอ็ม แอลครีเอชั่น, 2548.

ประเวศ วะทาแก้ว และประภาส แก้วเกตุพงษ์. รูปแบบภาวะผู้นำตามแนวพระพุทธศาสนา. ปีที่ 3 ฉบับที่ 3. วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์, (กรกฎาคม – กันยายน 2563).

พรนพ พุกกะพันธ์. ภาวะความเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: จามจุรีโรดเกท, 2542.

พระครูสิริจันทนิวิฐ. ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, 2549.

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). พุทธวิธีการบริหาร. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549).

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). ภาวะผู้นำเชิงพุทธ. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรมการพิมพ์, 2549.

พูนลาภ แก้วแจ่มศรี. “การจัดการเชิงพุทธ : การสำรวจปรัชญาและแนวคิดสำหรับการจัดการ สมัยใหม่”. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2546.

มนตรี อธิธรรมพัฒน์. จริยธรรมกับภาวะผู้นำ : ศึกษาทัศนะของนักวิชาการรัฐศาสตร์ใน มหาวิทยาลัยแห่ง ประเทศไทยที่มีต่อผู้นำทางการเมือง. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

มานิตย์ มัลลวงค์. หลักการจัดการ. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา วิทยาเขตภาคพายัพ, 2550.

รูปแบบของความเป็นผู้นำ คุณเป็นผู้นำแบบ ไหน. <https://www.popticles.com/business/8-types-of-leadership/>. (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2564.

วิเชียร วิทยอุดม. พฤติกรรมองค์การ. กรุงเทพมหานคร: อีระพล และไซเท็กซ์ จำกัด, 2547.

สาคร สุขศรีวงศ์. การจัดการ : จากมุมมองนักบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: จี.พี. ไชเบอร์พริ้นท์, 2555.

AHSC. The American Heritage Dictionary. 2nd ed. Boston: Houghton Mifflin. 1985.

Gary Dessler. Management: Principles and Practices for Tomorrow's Leaders. 3th ed... New Jersey: Pearson Education. Inc., 2004.

Mitchell. T. R... & Larson. J. R. (1987). People in Organizations: An Introduction to Organization Behavior. 3rd ed. New York: McGraw-Hill, 1987.

**ประสิทธิผลการปฏิบัติงานในการให้บริการเกี่ยวกับงานพิธีการศพที่ได้รับ
พระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด**

THE EFFECTIVENESS OF THE PERFORMANCE OF THE ROYAL FUNERAL SERVICE OF ROI ET
PROVINCE CULTURE OFFICE.

นายอานันต์ เผ่าศิริ

บทคัดย่อ

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณมหิศรภูมิพลราชวรางกูร กิติสิริสมบูรณ
อดุลยเดช สยามินทราธิเบศรราชวโรดม บรมนาถบพิตรพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโบายเกี่ยวกับพิธีการ
ศพแก่ข้าราชการบุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ และประชาชนผู้มีสิทธิตามหลักเกณฑ์ของสำนักพระราชวังที่กำหนด ทั้ง
ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด ให้รัฐบาลดำเนินการโดยกระทรวงวัฒนธรรม สนองงานตามพระบรมราชโบาย
เกี่ยวกับพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานกระทรวงวัฒนธรรม กำหนดรับภารกิจจากสำนักพระราชวังมาปฏิบัติทั้งใน
พื้นที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เพื่อรับสนองงานตามพระราชประสงค์ให้พสกนิกรชาวไทยได้รับอย่างเท่าเทียมและ
ทั่วถึง และสร้างความตระหนักในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่
เหล่าร่วมเกิดความมุ่งมั่นในการทำคุณประโยชน์และสร้างคุณงามความดีต่อประเทศชาติ

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพ

Abstract

His Majesty King Bhumibol Adulyadej Srisin Maha Vajiralongkorn Mahisorn Bhumibol
Ratchawarangkun Kitisiri Saburon Adulyadej Siamintharathibet Ratchawarodom Borommanat
Bophit Phra Wachiraklao Chao Yu Hua to have royal blessings concerning funeral ceremonies for
government officials, people who make merit and people who have rights according to the criteria
of the Bureau of the Royal Household, both in Bangkok and other provinces, to be operated by
the government by the Ministry of Culture; To fulfill the royal duties concerning funeral
ceremonies that have been bestowed upon the Ministry of Culture Determined to accept missions

from the Bureau of the Royal Household to practice both in the Bangkok area and other provinces in order to fulfill the royal wishes that the Thai people receive equally and thoroughly and to raise awareness of the royal grace of the monarchy towards the Thai people of all groups together to create a commitment to benefit and create good deeds to the nation

Keywords: Effectiveness

1. บทนำ

สถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นเสาหลักให้กับชาติบ้านเมืองมาตั้งแต่สมัยโบราณ จวบจนรัชสมัย ของ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร รัชกาลที่ 10 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ จึงเป็นสัญลักษณ์ของการดำรงอยู่ของชาติไทย มายาวนานกว่า 700 ปี และเป็นสถาบันทางสังคมที่เข้มแข็งยืนยง ทำให้ประเทศไทยสามารถรักษาความเป็นไท ภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ตราบจนปัจจุบัน ๓ ทรงเป็นศูนย์รวม จิตใจของชาวไทย และดำรงอยู่ภายใต้ศักราชธรรม ทรงเป็นผู้นำการพัฒนาประเทศในทุกด้าน อันได้แก่การ ปกครองประเทศ การพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงของประเทศ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงน้อมนำ พระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 เรื่อง เศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้ทำ ให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่พัฒนาไปสู่ความ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” จนก่อให้เกิดเป็นพลังที่สำคัญยิ่งในการ ผลักดันให้ประเทศไทย ยืนหยัดอยู่ในสังคมแห่งอารยประเทศได้อย่างสง่างามสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโครงการจิตอาสาพระราชทานขึ้น เพื่อเป็นการรวมความสมัครสมานสามัคคีของคนไทยทุกคน ในการทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์เพื่อพัฒนาพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ ให้มีความเจริญ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน อย่างถาวร ดังนั้นสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์อันเป็นสถาบันที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวไทยทุกคน และก่อให้เกิดความรักและความสามัคคีของคนในชาติแม้ยามที่บ้านเมืองตกอยู่ในความทุกข์เข็ญ ชาวไทยทั้ง ประเทศยังคงอ่อนใจเสมอเมื่อได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ ในการขจัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่เหล่า อาณาประชาราษฎร์ ตลอดจนใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไทยและพอเพียง มีความรัก ความศรัทธาใน สถาบันพระมหากษัตริย์ มีจิตใจที่จะช่วยเหลือผู้อื่นได้เลขาธิการพระราชวังได้มีบัญชาว่า เพลงที่พระราชทานไปเผา ศพ ณ วัดที่อยู่ต่างจังหวัด หรือบริเวณพลซึ่งห่างจากพระบรมมหาราชวังนอกรัศมี 50 ก.ม. ให้จัดเป็นหีบเพลง พระราชทานมอบเจ้าภาพเชิญไปดำเนินการเอง โดยไม่มีเจ้าหน้าที่ สำนักพระราชวังไปปฏิบัติ ดังนั้น กองพระราช พิธีจึงได้กำหนดระเบียบการขอรับหีบเพลงพระราชทาน ดังนี้ (1) ให้เจ้าภาพศพหรือผู้แทนเจ้าภาพ ไปติดต่อขอรับ หีบเพลงพระราชทาน ที่กองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง (2). กรณีที่เจ้าภาพไม่สามารถไปรับหีบเพลงพระราช

ทางด้วยตนเอง จะมอบให้ผู้อื่นไปปรับแทนก็ได้ โดยนำต้นเรื่องหนังสือมอบฉันทะ และสำเนาบัตรประจำตัวผู้แทนไปแสดงต่อเจ้าหน้าที่ (3) เจ้าภาพหรือผู้แทน ควรไปรับหีบเพลิงก่อนกำหนดวันพระราชทานเพลิงอย่างน้อย 3 วัน (4) ผู้ที่มารับหีบเพลิงควรแต่งกายสุภาพ (5) ให้รับหีบเพลิงพระราชทานที่โต๊ะหมู่หน้าพระบรมฉายาลักษณ์อันมีหมายเหตุ คือ 1). เลขากิจการพระราชวัง มีคำสั่งห้ามเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปปฏิบัติโดยเด็ดขาด ดังนั้น เจ้าภาพต้องเป็นผู้ดำเนินการจัดหีบเพลิงพระราชทานเอง 2). ห้ามเปิด หรือบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ในการพระราชทานเพลิงศพ เมื่อเจ้าภาพเชิญหีบเพลิงพระราชทานไปถึงมณฑลพิธี

2.แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิผล (Effectiveness)

2.1 ความหมายของประสิทธิผล

ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่าประสิทธิผล หมายถึง ผลสำเร็จหรือผลที่เกิดขึ้น จากการทำงานและสามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามความต้องการขององค์กร อนึ่งก็เป็นการประเมินด้านความสามารถขององค์กร ในฐานะที่เป็นระบบ การได้มาของทรัพยากรด้วย

2.2 ความสำคัญของประสิทธิผล

ประสิทธิผลมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการบริหารและองค์กร ซึ่งนับว่าเป็นการตัดสินใจขั้นสุดท้ายในแง่ที่ว่า การบริหารองค์กรนั้นจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ องค์กรจะมีความมั่นคงอยู่รอดก็ขึ้นอยู่กับประสิทธิผลขององค์กร ดังนั้นประสิทธิผลจึงมีความสำคัญต่อองค์กร ดังนี้

1. ช่วยในการตรวจสอบวัตถุประสงค์ของการก่อตั้งองค์กร ในการก่อตั้งองค์กรขึ้นมานั้นย่อมกำหนดวัตถุประสงค์พร้อมทั้งเป้าหมายไว้อย่างชัดเจน เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติงานให้เป็นไปตามความต้องการ

2. เพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานกับแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งในการปฏิบัติงานของแต่ละกิจกรรมนั้นจะต้องเริ่มตั้งแต่มีการวางแผน กำหนดบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ มีการจัดสรรทรัพยากร และต้องใช้อำนาจหน้าที่การบริหารจัดการเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการ

3. ช่วยในการประเมินผลสำเร็จจุลวงตามเป้าหมายกับวัตถุประสงค์ โดยเปรียบเทียบผลงานการปฏิบัติงานได้ตามแผนงานที่วางไว้กับวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายขององค์กรที่คาดหวัง ถ้าผลงานบรรลุผลตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายและความคาดหวังขององค์กร แสดงว่า องค์กรมีประสิทธิภาพ ซึ่งประสิทธิผลจะสามารถพิจารณาเป็น 2 ระดับคือ อีกทั้งตรงกับความคาดหวังและความต้องการของกลุ่มและสังคม และสามารถที่จะให้ผู้อื่นนำผลที่ได้ไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

4 ประสิทธิภาพขององค์กร คือ เป็นการเน้นและระบุเจาะจงไปที่ผลรวมขององค์กร ซึ่ง Gibson ได้มีการอธิบายถึงเกณฑ์การมีประสิทธิภาพขององค์กรว่าจะต้องประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 5 ตัว คือ การพัฒนา (Development) การปรับเปลี่ยน (Addictiveness) ประสิทธิภาพ (Efficiency) การผลิต (Production) ความพึงพอใจ (Satisfaction)

2.3 การวัดประสิทธิผล

วิธีวัดประสิทธิผลขององค์กร 4 วิธีคือ

1. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์กร โดยพิจารณาจากความสามารถขององค์กรในการดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมาย (Goal Attainment Approach) ซึ่งวัดได้จากความสามารถขององค์กรในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

2. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์กร โดยใช้ความคิดที่เป็นระบบ (System Approach) และการวัดประสิทธิผลขององค์กรจะต้องคำนึงถึง

2.1. ความสามารถขององค์กรในการแสวงหาปัจจัยนำเข้า

2.2. ความสามารถขององค์กร ในการแปรสภาพจากปัจจัยนำเข้าแล้วปรับเปลี่ยนให้เป็นปัจจัยนำออก

2.3. ความสามารถขององค์กรที่สามารถอยู่รอดได้ในท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไป ความสัมพันธ์ขององค์กรแบบพึ่งพากันและกัน ถ้าส่วนหนึ่งส่วนใดทำงานได้ไม่ดีก็จะส่งผลกระทบต่อส่วนอื่น ๆ ได้

3. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์กร โดยดูได้จากการที่องค์กรมีความสามารถชนะใจผู้มีอิทธิพล (Strategic-Constituencies Approach) คือ องค์กรต้องมีสายตาแหลมคมสามารถมองได้ว่าบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ใดในสภาพแวดล้อมที่มีความสำคัญต่อองค์กร อีกทั้งองค์กรก็ต้องสามารถชนะใจบุคคลกลุ่มผลประโยชน์ทั้งหลายนั้น เพื่อไม่ให้มาขัดขวางการปฏิบัติงานขององค์กร

4. วิธีวัดประสิทธิผลขององค์กร โดยดูจากค่านิยมที่แตกต่างของสมาชิกที่อยู่ในองค์กร (Competing-Values Approach) ซึ่งนักวิชาการได้มองเห็นว่า ประสิทธิภาพขององค์กรนั้นเป็นเรื่องของนานาจิตตัง เกณฑ์ ที่จะมาใช้วัดประสิทธิผลขององค์กรจึงต้องขึ้นอยู่กับ บุคคลนั้นมีตำแหน่งอะไร มีผลประโยชน์อย่างไร เมื่อเป็นเช่นนี้ การวัดประสิทธิผลขององค์กร จึงต้องมีการพิจารณาในค่านิยมต่าง ๆ ของผู้ประเมินองค์กรเองว่าจะใช้เกณฑ์วัดประสิทธิผลองค์กรแบบใด

3.แนวคิดและทฤษฎีการรับรู้

การรับรู้เป็นพื้นฐานที่สำคัญของแต่ละบุคคล เพราะการตอบสนองพฤติกรรมใด ๆ จะขึ้นอยู่กับรับรู้จากสภาพแวดล้อมของตนและความสามารถในการแปลความหมายของสภาพต่อนั้น ๆ ดังนั้น การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับสิ่งเร้าและปัจจัยการรับรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งปัจจัยการรับรู้ประกอบด้วยประสาทสัมผัสและปัจจัยทางจิตวิทยา คือ ความรู้เดิม เจตคติ และความต้องการ เป็นต้น การรับรู้จะประกอบด้วยกระบวนการสามด้าน คือ การสัมผัส การแปลความหมาย และอารมณ์

1. การเลือกรับรู้ (Perceptual selection)

เมื่อบุคคลเปิดรับต่อสิ่งเร้าและตั้งใจรับต่อสิ่งเร้าที่เข้ามากระทบแล้ว บุคคลจะเลือกสรรเฉพาะสิ่งเร้าที่ตรงกับความต้องการ และทัศนคติของตนเท่านั้น ในแต่ละกรณีดังกล่าว บุคคลจะเลือกเปิดรับต่อสิ่งเร้าโดยอาศัยพื้นฐานทางจิตวิทยาของตนเองเป็นหลักและด้วยเหตุที่สิ่งเร้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งการโฆษณาประชาสัมพันธ์ซึ่งมีอยู่มากมายหลายรูปแบบกระบวนการเลือกรับรู้จึงแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ การเปิดรับ การตั้งใจรับและการเลือกรับรู้ รายละเอียด

2. การเปิดรับ (Exposure)

การเปิดรับเกิดขึ้นเมื่อประสาทสัมผัสของบุคคลได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้าทำให้เกิดความรู้สึก เช่น การได้เห็น การได้ยิน การได้ฟัง และการได้กลิ่น เป็นต้นการเปิดรับอาจเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ได้ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้นหรือไม่บุคคลจะเลือกเฉพาะสิ่งเร้าที่สนใจและจะหลีกเลี่ยงไม่เผชิญกับสิ่งเร้าที่ไม่สำคัญและไม่น่าสนใจ

3. การตั้งใจรับ (Attention)

การตั้งใจรับเป็นกระบวนการซึ่งบุคคลจะแบ่งปันความสนใจมาสู่สิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะอันเป็นกิจกรรมทางจิตใจ (Mental activity)

4. การเลือกรับรู้ (Selective perception)

บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งเร้าที่มากกระทบจะไม่รับรู้ทุกอย่างเนื่องจากบุคคลแต่ละคนมีความต้องการ ทัศนคติ ประสบการณ์และคุณลักษณะส่วนบุคคลต่างๆ ไม่เหมือนกัน การเลือกรับรู้ หมายความว่า บุคคล 2 คน อาจรับรู้โฆษณาแตกต่างกันคนหนึ่งอาจเชื่อตามที่กล่าวอ้าง แต่อีกคนหนึ่งอาจพิจารณาคำกล่าวอ้างนั้นว่าไม่เป็นความจริง การเลือกรับรู้ของบุคคล เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนในกระบวนการรับรู้นั้นคือ การเลือกเปิดรับ (selective exposure) เกิดขึ้นเพราะความเชื่อของบุคคลเป็นตัวชักจูงให้บุคคลเลือกสิ่งที่จะฟังหรือสิ่งที่จะอ่าน การเลือกจัดองค์ประกอบ

(selective organization) เกิดขึ้น เพราะบุคคลจัดข้อมูลสอดคล้องตามความเชื่อของเขารวมทั้งการเลือกแปลความหมาย (selective interpretation) เกิดขึ้นเพื่อว่าสิ่งที่รับรู้มานั้นจะได้สอดคล้องกับความเชื่อและทัศนคติของตนที่มีอยู่เดิม

5. การจัดองค์ประกอบการรับรู้ (Perceptual Organization)

การจัดองค์ประกอบการรับรู้ หมายถึงการที่บุคคลจัดข้อมูลจากแหล่งต่างๆ เข้าด้วยกันให้เป็นระเบียบเพื่อให้มีความหมายที่เข้าใจได้มากขึ้น และเพื่อให้สามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองได้ถูกต้อง หลักพื้นฐานของการจัดองค์ประกอบการรับรู้คือ “การรวมกลุ่ม” (integration) ซึ่งหมายความว่า บุคคลรับรู้สิ่งเร้าในลักษณะเป็นภาพรวม (an organized whole) ไม่ได้มองสิ่งเร้าแต่ละส่วนที่แยกกันการมองเป็นภาพรวมจะช่วยให้การประมวลข้อมูลเพื่อให้เข้าใจความหมายได้ง่ายเข้าซึ่งสอดคล้องตามหลัก จิตวิทยาของเกสตัลท์ (Gestalt psychology) ที่กล่าวไว้ว่า “ส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าส่วนย่อยรวมกัน” (The whole is greater than the sum of the parts) คำว่า “Gestalt” เป็นภาษาเยอรมันซึ่งหมายถึงองค์ประกอบที่รวมกันทั้งหมด หรือรูปแบบรวม (Total configuration or whole pattern) ทฤษฎีของเกสตัลท์ ที่เกี่ยวกับการรวมกลุ่มเพื่อการรับรู้ที่สำคัญได้แก่ หลักการเติมส่วนที่ขาดให้สมบูรณ์ หลักการจัดกลุ่มและหลักองค์ประกอบรอบข้างรายละเอียดมีดังนี้

6. หลักการเติมส่วนขาดให้สมบูรณ์ (Principle of closure)

หมายถึงบุคคลมีแนวโน้มรับรู้ภาพที่ไม่สมบูรณ์ให้เป็นภาพที่สมบูรณ์ เช่นการเติมคำในช่องว่างโดยอาศัยความรู้และประสบการณ์มาก่อนด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงอธิบายได้ว่า ทำไมเราจึงสามารถอ่านข่าวสาร ต่าง ๆ ที่ไม่สมบูรณ์เข้าใจได้ทั้ง ๆ ที่ขาดตัวอักษรหลายคำการนำหลักข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนกลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อช่วยกระตุ้นให้บุคคลสนใจข่าวสารมากยิ่งขึ้น

7. หลักการจัดกลุ่ม (Principle of grouping)

บุคคลมีแนวโน้มที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นชุดหรือเป็นกลุ่มมากกว่าที่จะรับรู้เป็นหน่วยย่อย ๆ ที่แยกกันอยู่การรวมข้อมูลเข้าด้วยกันหรือเป็นกลุ่ม (Chunking or Grouping information) จะช่วยให้บุคคลสามารถประเมินผลิตภัณฑ์ตราหนึ่งเปรียบเทียบกับผลิตภัณฑ์อีกตราหนึ่งได้หลักจิตวิทยาของเกสตัลท์ ที่เกี่ยวกับการจัดกลุ่มที่สำคัญได้แก่ ความใกล้ชิดความคล้ายคลึง และความต่อเนื่อง

8. หลักองค์ประกอบรอบข้าง (Principle of context)

บุคคลมีแนวโน้มที่จะรับรู้วัตถุตามลักษณะขององค์ประกอบรอบข้างที่วัตถุนั้นแสดงให้เห็นการจัดวางขึ้นโฆษณาในสื่อที่มีลักษณะเด่นด้อยกว่ากันจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้ผลิตภัณฑ์ต่างกันด้วย จากการศึกษาพบว่าขึ้น

โฆษณาอย่างเดียวกันลงในโฆษณานิยายสารที่มีชื่อเสียงกว่าจะได้รับความเชื่อถือมากกว่าลงในนิยายสารที่มีชื่อเสียงต่ำกว่าซึ่งแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบรอบข้างของสื่อ (media context) มีอิทธิพลต่อการรับรู้โฆษณาโดยตรง

9. การแยกประเภทการรับรู้ (Perceptual categorization)

เป็นการจัดจำแนกข้อมูลเข้าหมวดหมู่อย่างมีเหตุผล เพื่อให้บุคคลนำมาใช้กลั่นกรองข้อความที่เคยผ่านการรับรู้มาแล้วได้รวดเร็วยิ่งขึ้นนอกจากนั้นการจัดประเภทข้อมูล ยังช่วยให้บุคคลสามารถจัดข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นอีกด้วย การแปลความหมายการรับรู้โดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ (Perceptual inferences) เป็นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า 2 อย่างอันเกิดจากประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ผ่านมา โดยไม่ต้องประเมินใหม่ โดยอาศัยความเชื่อหรือประสบการณ์เดิมมาเป็นเกณฑ์ตัดสินเพื่อลงความเห็น การนำความคิดเห็นที่มีต่อสิ่งเร้าสิ่งหนึ่งนำไปใช้ เพื่อลงความเห็นอีกสิ่งหนึ่งนั้นบุคคลได้พัฒนาขึ้นมาใช้ เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์พิจารณาแปลความหมายเกี่ยวกับตราสินค้าราคา ร้านค้า และบริษัทผู้บริโภคมีพร้อมที่จะเรียกนำมาใช้ได้เสมอจากหน่วยความจำลักษณะการลงความเห็นเพื่อแปลความหมายเหล่านี้ เกิดจากการติดต่อสื่อสารแบบปากต่อปาก

4.แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสำเร็จ

ทฤษฎีความสำเร็จ (Achievement Needs (nAch) มีความเชื่อว่า มนุษย์เรามุ่งจะกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้สำเร็จลุล่วงไป เมคเคลแลนด์ ได้สร้าง แบบทดสอบ เพื่อแยกประเภทของมนุษย์ ออกเป็นพวกที่มีความต้องการความสำเร็จสูงต่ำ เรียกว่า Thematic Apperceptions Test (TAT) TAT จะประกอบด้วยภาพต่าง ๆ ภาพเหล่านี้จะไม่มีคำบรรยายกำกับไว้ ผู้ทดสอบ จะเป็นผู้บรรยายว่า ภาพเหล่านั้น เกี่ยวกับสิ่งใด หรือคนในภาพนั้น มีความรู้สึกอย่างไร เช่น ภาพวาดหนึ่ง มีเด็กหนุ่ม กำลังพรวนดินกลางทุ่งนา ที่ปลายนามีพระอาทิตย์กำลังจะลับขอบฟ้า แสดงถึงเวลาเย็น ผู้ทดสอบ จะต้องบรรยายว่า เด็กหนุ่มคนนั้น มีความรู้สึกอย่างไร คำบอกเล่าของผู้ทดสอบจะได้รับการตีความจากผู้ตัดสินว่า เขามีแรงจูงใจในความสำเร็จสูงหรือต่ำ โดยได้รับการเปรียบเทียบคำตอบของผู้ทดสอบต่าง ๆ เช่น ถ้าผู้ทดสอบเล่าว่า หนุ่มผู้นั้นกำลังเสียใจว่า พระอาทิตย์กำลังตกดิน ซึ่งหมายความว่า เขาไม่สามารถปลูกต้นไม้ ให้เสร็จสิ้นในวันนี้ได้ ในขณะที่เดียวกัน มีผู้ทดสอบอีกผู้หนึ่ง บรรยายว่า หนุ่มคนนั้นดีใจว่า พระอาทิตย์ตก และเขาจะได้พักผ่อนเสียที จะได้ดื่มเหล้า สรวลเสเฮฮาบ้าง จากข้อมูลดังกล่าว ผู้ทดสอบคนที่หนึ่ง จะได้รับการตีความว่า เขามีแรงจูงใจในความสำเร็จสูง และผู้ทดสอบคนที่สอง จะได้รับการตีความว่า เขามีแรงจูงใจในความสำเร็จต่ำ ลักษณะของบุคคลที่มีแรงจูงใจ ในความสำเร็จสูง (McClelland, 1947) ได้เก็บรวบรวมลักษณะต่าง ๆ ดังนี้ บุคคลผู้มีแรงจูงใจในความสำเร็จสูง จะต้องเป็นคนที่มี

1. ชอบทำงาน ที่มีระดับยากปานกลาง เป็นงานที่ไม่ยาก หรือง่ายเกินไป ความสามารถของเขาในการทดลองชิ้นหนึ่ง ให้ผู้รับการทดลองโยนก้อนไม้ใส่ห่วงที่ปักกับดิน ผลปรากฏว่า บุคคลมีแรงจูงใจสองลักษณะ คือ แรงจูงใจในความสำเร็จสูงและต่ำ มีการปฏิบัติที่แตกต่างกัน พวกที่มีแรงจูงใจสูง จะเลือกกระยะห่างจากหลักพอสมควรที่เขาสามารถ จะโยนก้อนไม้ เข้าหลักได้ เขาจะไม่ยืนใกล้หรือไกลเกินไป แต่จะยืนให้ห่างมาก เท่าที่เขาจะพยายามโยนให้เข้าได้ ส่วนพวกแรงจูงใจด้านนี้ต่ำ มักเลือกยืนใกล้ ๆ ให้ใส่ก้อนไม้ได้ง่าย ๆ หรือยืนไกล ๆ จนไม่สามารถโยนเข้าได้

2. ชอบได้รับการตอบสนอง ต่อผลงานทันทีที่ผลสำเร็จ เพื่อจะได้วัดประเมินผลงานความก้าวหน้าของเขา และจะวัดตามกฎเกณฑ์ที่บังเอิญ

3. ชอบที่จะทำอะไรแล้ว ทำให้สำเร็จไป และเขามักมีความสนใจในงานนั้น ๆ มีการตอบสนองความต้องการภายใน (Intrinsic Reward) งานนั้นควรน่าสนใจและท้าทาย

4. เมื่อเลือกและมีจุดมุ่งหมายแล้ว จะต้องทำจนสำเร็จลุล่วงไป เขาอาจจะมีความละเอียดรอบคอบ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนอื่นมากนัก เขารู้ถึงความสามารถของเขานั้นจริง ๆ มีแค่ไหน ไม่ใช่คิดเองว่า เขามีความสามารถแค่นั้นแค่นี้

เนื่องด้วย ลักษณะของผู้มีแรงจูงใจสูง ในความสำเร็จ มักจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและเอกบุคคล Mc Clelland ได้สร้างกลุ่มฝึกบุคคล เพื่อเป็นพวกที่มีแรงจูงใจสูง ขึ้นในหมู่นักบริหาร ซึ่งเขามีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. สอนให้ผู้ร่วมงาน รู้วิธีการคิด พุด และกระทำ คล้ายกับพวกที่มีแรงจูงใจสูงด้านความสำเร็จ
2. ให้ผู้ร่วมงานรู้จักตัวเองมากขึ้น ตามความเป็นจริง รู้จักความสามารถที่แท้จริงของตน
3. สร้างสรรค์ให้ผู้ร่วมงานได้เรียนรู้ เกี่ยวกับความหวังของผู้อื่น ความสามารถ ความกลัว ความผิดพลาด ความล้มเหลว และความสำเร็จของผู้อื่นและตนเอง โดยให้บุคคลเหล่านี้มีประสบการณ์ทางอารมณ์ร่วมกันเมคเคลแลนด์ ได้รับความสำเร็จในการสร้าง กลุ่มฝึกฝนความสำเร็จให้ผู้จัดการ แต่ผลของการฝึกนี้ยังสามารถยืนยันได้ว่าผู้จัดการเหล่านี้ มีแรงจูงใจ ในความสำเร็จจริงหรือไม่ หรืออาจเพราะตำแหน่งในงานของเขา เป็นตัวกำหนดข้อผิดพลาดของทฤษฎี นี้คือ การตีความข้อมูลจากการเล่าบรรยายภาพของผู้ทดสอบการตีความข้อมูลเหล่านี้ ขึ้นอยู่กับความเชื่อของผู้ตีความ ฉะนั้นผู้ทดสอบจะมีแรงจูงใจสูงหรือต่ำ ขึ้นอยู่กับคำบรรยายของตนสอดคล้องกับความคิดความเชื่อ ของผู้ตีความทางใด นอกจากนี้จากการศึกษาเอกสารการวิจัยและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่า ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน เป็นเป้าหมายหลักของการบริหารงาน เพื่อให้ผู้บริหารได้กำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายกลยุทธ์และเป้าหมายในการปฏิบัติงานแล้ว สิ่งสำคัญคือทำอย่างไรจึงจะสามารถนำนโยบายและกลยุทธ์ต่าง ๆ มาประยุกต์สู่การปฏิบัติเพื่อผู้ปฏิบัติงานจะสามารถปฏิบัติงานให้สำเร็จได้ตามเป้าหมายดังกล่าว

ดังนั้นจึงต้องทราบความหมาย ของความสำเร็จในการปฏิบัติงานซึ่งมีผู้ให้คำนิยามและความหมายของความสำเร็จในการปฏิบัติงานไว้

5. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความสามารถ

ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถตนเอง พัฒนามาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม (Social learning Theory: SCT) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อการพัฒนาเทคนิคการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทฤษฎีนี้พัฒนาโดยนักจิตวิทยาชาวแคนาดา Albert Bandura โดย Bandura ศึกษาความเชื่อของบุคคลเรื่องความสามารถในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสามารถตนเอง (Self-efficacy) ซึ่งมีอิทธิพลที่จะช่วยให้บุคคลปฏิบัติตนเฉพาะอย่างได้พื้นฐานแนวคิดที่เกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น Bandura เชื่อว่าในการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์จะต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าที่จะมาเสริมแรงให้เงื่อนไขนั้นคงอยู่พฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์จึงเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ขององค์ประกอบหลายอย่างโดยมีพันธุกรรม สภาพแวดล้อมสังคม ประสบการณ์ความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลผสมผสานกันซึ่งยากแก่การตัดสินว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เกิดจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งถ้าหากบุคคลมีการรับรู้ความสามารถตนเอง (perceived self-efficacy) และคาดหวังในผลลัพธ์ของการปฏิบัติ (outcome expectations) เขาจะแสดงซึ่งพฤติกรรมนั้นให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด สาเหตุของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมนั้น Bandura มีความเชื่อว่าพฤติกรรมไม่ได้เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมแต่ เพียงอย่างเดียว หากแต่มีปัจจัยส่วนบุคคลร่วมด้วยและการร่วมของปัจจัยส่วนบุคคลนั้นจะต้องร่วมกันในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเรียกว่าReciprocal Determinism อิทธิพลของปัจจัยทั้ง 3 นั้นไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกันหากแต่ต้องอาศัยเวลาในการที่ปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งจะมีผลต่อการกำหนดปัจจัยอื่น ๆ

6.แนวคิดทฤษฎีความพึงพอใจ

ความหมายความพึงพอใจ

ความพึงพอใจเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของงานที่บรรลุเป้าหมายที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นผลจากการได้รับการตอบสนองต่อแรงจูงใจหรือความต้องการของแต่ละบุคคลในแนวทางที่เขาประสงค์ มีผู้ให้ความหมายคำว่า “ความพึงพอใจ” ไว้ดังนี้

ความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกรักชอบยินดีเต็มใจหรือมีเจตคติที่ดีของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ความพอใจจะเกิดเมื่อได้รับตอบสนองความต้องการ ทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ ความพึงพอใจเป็นเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์

ความรู้สึก และทักษะของบุคคล อันเนื่องมาจากสิ่งเร้าและสิ่งจูงใจ โดยอาจเป็นไปในเชิงประเมินค่าว่าความรู้สึกหรือทัศนคติต่อสิ่งเหล่านั้น เป็นไปในทางลบหรือบวก

คำว่า “พึง” เป็นคำกริยาอื่น หมายความว่า ยอมตาม เช่น พึงใจ และคำว่า “พอใจ” หมายถึง สมชอบ ชอบใจ ความพึงพอใจผู้รับบริการเป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกในทางบวกของผู้รับบริการต่อการให้บริการ ซึ่งปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) สถานที่บริการ การเข้าถึงการบริการได้สะดวกเมื่อลูกค้ามีความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อการบริการ ทำเลที่ตั้ง และการกระจาย สถานที่บริการให้ทั่วถึงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้า จึงเป็นเรื่องสำคัญ

2) การส่งเสริมแนะนำบริการ ความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดขึ้นได้จากการได้ยินข้อมูลข่าวสารหรือบุคคลกล่าวขานถึงคุณภาพของการบริการไปในทางบวก หากตรงกับความเชื่อถือที่มีก็จะมีความรู้สึกดีกับบริการดังกล่าว อันเป็นแรงจูงใจในหลักดันให้มีความต้องการบริการตามมาได้

3) ผู้ให้บริการ ผู้ประกอบการบริหารการบริการ และผู้ปฏิบัติการล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการ ให้ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจทั้งสิ้น ผู้บริหารที่การบริการที่วางนโยบายการบริการโดยคำนึงถึงความสำคัญของลูกค้าเป็นหลักย่อมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจได้ง่าย เช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติงานหรือพนักงานบริการที่ตระหนักถึงลูกค้าเป็นสำคัญ แสดงพฤติกรรมบริการ และสนองบริการที่ลูกค้าต้องการความสนใจเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยจิตสำนึกของการบริการ

ผู้รับบริการจะมีความพึงพอใจมากน้อยเพียงไรขึ้นอยู่กับความต้องการของตนว่า ได้รับการตอบสนองมากน้อยเพียงไร หากได้รับการตอบสนองมากก็จะก่อให้เกิดความจงรักภักดีและเกิดการสื่อสารแบบปากต่อปาก แต่ถ้าได้รับการตอบสนองน้อยก็จะรู้สึกในแง่ลบ พฤติกรรมของมนุษย์เกิดขึ้นต้องมีสิ่งจูงใจ (Motive) หรือแรงขับ (Drive) เป็นความต้องการที่กดดันจนมากพอที่จะจูงใจให้บุคคลเกิดพฤติกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง

ลักษณะความพึงพอใจ

1. ความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกทางบวก ของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลจะรับรู้ความพึงพอใจ จำเป็นต้องมีการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ส่วนบุคคลด้วยการโต้ตอบกับบุคคลอื่นและสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันทำให้แต่ละคนมีประสบการณ์รับรู้ เรียนรู้ สิ่งที่ได้รับการตอบสนองแตกต่างกันไป และหากสิ่งที่ได้รับเป็นไปตามความต้องการก็จะก่อให้เกิดความพึงพอใจ

2. ความพึงพอใจเกิดจากการประเมินความแตกต่าง ระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่ได้รับจริงในสถานการณ์บริการก่อนที่ลูกค้าจะมาใช้บริการใดก็ตาม มักจะมีมาตรฐานของการบริการนั้นไว้ในใจอยู่ก่อนเสมอแล้ว ซึ่งมีแหล่งอ้างอิงมาจากคุณค่าหรือเจตคติที่ยึดถือต่อการบริการประสบการณ์ดั้งเดิมที่เคยใช้บริการ การบอกเล่าของผู้อื่น การ

รับทราบข้อมูล การรับประกันบริการจากโฆษณา การให้คำมั่นสัญญาของผู้ให้บริการเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐาน ที่ผู้ใช้บริการเหล่านี้เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ผู้รับบริการ ใช้เปรียบเทียบกับบริการที่ได้รับในวงจร ของการให้บริการตลอดช่วงเวลาของความจริง สิ่งที่ผู้บริการได้รับความรู้เกี่ยวกับการบริการที่ได้รับการบริการ คือ ความคาดหวังในสิ่งที่คิดว่าได้รับ (Expectations) นี้มีอิทธิพลต่อช่วงเวลาของการเผชิญความจริงหรือการพบปะระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการเป็นอย่างมาก เพราะผู้รับบริการจะประเมินเปรียบเทียบกับสิ่งที่ได้รับจริงในกระบวนการบริการที่เกิดขึ้น (Performance) กับความหวังเอาไว้หากสิ่งที่ได้รับเป็นไปตามความคาดหวังถือว่าเป็นการยืนยันที่ถูกต้อง (Confirmation) กับความคาดหวังที่มีผู้บริการย่อมเกิดความพึงพอใจต่อการบริการดังกล่าว แต่ถ้าไม่เป็นไปตามคาดหวังอาจจะสูงหรือต่ำกว่านั้นว่าเป็นการยืนยันที่คลาดเคลื่อน (Disconfirmation) ความคาดหวังดังกล่าวทั้งนี้ ช่วงความแตกต่าง (Discrimination) ที่เกิดขึ้นจะชี้ให้เห็นระดับความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจมากน้อยได้ ถ้ายืนยัน เบี่ยงเบนไปในทางบวกแสดงถึงความพึงพอใจ ถ้าไปในทางลบแสดงถึงความไม่พอใจ จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น

7.แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับคุณภาพการบริการ

แนวความคิดเกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการ เป็นสิ่งสำคัญหนึ่งในการสร้างความแตกต่างของธุรกิจการให้บริการ คือ การรักษาระดับการให้บริการที่เหนือกว่าคู่แข่ง โดยเสนอคุณภาพการให้บริการตามลูกค้าคาดหวังไว้ ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการที่ลูกค้าต้องการ จะได้จากประสบการณ์ในอดีตจากการพูด ปากต่อปาก จากการโฆษณาของธุรกิจให้บริการ ลูกค้าจะพอใจถ้าเขาได้รับในสิ่งที่เขาต้องการ เมื่อเขามีความต้องการ ในรูปแบบที่ต้องการ ดังนั้น จึงต้องคำนึงถึงคุณภาพของการให้บริการซึ่งการบริการที่ประสบความสำเร็จจะต้องประกอบด้วย คุณสมบัติสำคัญต่าง ๆ เหล่านี้ คือ ประการแรก ความเชื่อถือได้ อันประกอบด้วย ความสม่ำเสมอ ความพึงพาได้ ประการที่สอง การตอบสนอง ประกอบด้วย ความเต็มใจที่จะให้บริการ ความพร้อมที่จะให้บริการ และการอุทิศเวลา มีการติดต่ออย่างต่อเนื่องปฏิบัติต่อผู้ใช้บริการเป็นอย่างดี ประการที่สามความสามารถ ประกอบด้วยสามารถในการให้บริการ สามารถในการสื่อสาร สามารถในความรู้วิชาการที่จะให้บริการ ประการที่สี่ การเข้าถึงบริการ ประกอบด้วย ผู้ใช้บริการเข้าใช้หรือรับบริการได้สะดวก ระเบียบขั้นตอนไม่ครมามากมายซับซ้อนเกินไป ผู้ใช้บริการใช้เวลารอคอยน้อย เวลาที่ให้บริการเป็นเวลาที่สะดวกสำหรับผู้ใช้บริการ อยู่ในสถานที่ที่ผู้ใช้บริการติดต่อได้สะดวก ประการที่ห้า ความสุภาพอ่อนโยนซึ่งประกอบด้วย การแสดงความสุภาพต่อผู้ใช้บริการ ให้การต้อนรับที่เหมาะสม ผู้ให้บริการมีบุคลิกภาพดี ประการที่หก การสื่อสาร ประกอบด้วย มีการสื่อสารชี้แจง ขอบเขตและลักษณะงานบริการ มีการอธิบายขั้นตอนการให้บริการ ประการที่เจ็ด ความซื่อสัตย์ คุณภาพของงาน

บริการมีความ เที่ยงตรงน่าเชื่อถือ ประการที่แปด ความมั่นคง ประกอบด้วยความปลอดภัยทางกายภาพ เช่น เครื่องมือ อุปกรณ์ ประการที่เก้า ความเข้าใจ ประกอบด้วย การเรียนรู้ผู้ใช้บริการ การให้คำแนะนำและเอาใจใส่ ผู้ใช้บริการ การให้ความสนใจต่อผู้ใช้บริการ และประการสุดท้าย การสร้างสิ่งจูงใจที่ต้องได้ประกอบด้วย การเตรียม วัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมสำหรับให้บริการ การเตรียมอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ การจัดสถานที่ ให้บริการสวยงาม สะอาด โดยคุณภาพการให้บริการเป็นแนวคิดในการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ ผลผลิตภาพในการ ให้บริการ ในการเพิ่มผลผลิตภาพของการให้บริการสามารถทำได้หลายวิธี คือการให้พนักงานทำงานมากขึ้น หรือมี ความชำนาญสูงขึ้นโดยจ่ายค่าจ้างเท่าเดิม เพิ่มปริมาณการให้บริการ โดยยอมสูญเสียคุณภาพบางส่วนลง เช่น หมอ ตรวจคนไข้มีจำนวนมากขึ้น โดยลดเวลาที่ใช้สำหรับแต่ละรายลง เปลี่ยนบริการนี้ให้เป็นแบบอุตสาหกรรมโดยเพิ่ม เครื่องมือเข้ามาช่วย และสร้างมาตรฐานการให้บริการ เช่น บริการขายอาหารแบบเร่งด่วนและบริการตนเอง การ ให้บริการที่ปลดการใช้บริการหรือสินค้าอื่น ๆ เช่นบริการซักล้างเป็นการลดบริการจ้างคนใช้หรือการใช้เตารีด การ ออกแบบบริการให้มีคุณภาพมากขึ้น เช่น ชมรมวิ่งจ็อกกิ้งจะช่วยลดการใช้บริการ การรักษาพยาบาลลง การให้ สิ่งจูงใจลูกค้า ให้ใช้แรงงานของเขาแทนแรงงานของบริษัท เช่น ร้านขายอาหารแบบให้ลูกค้าช่วยตัวเองธุรกิจที่ ให้บริการที่ต้องการเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการต้องระมัดระวังไม่ให้เกิดภาพพจน์ ในแง่การลดคุณภาพของ บริการ รวมทั้งรักษาระดับความพึงพอใจของลูกค้า

8.ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการ

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจะเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้มารับ บริการ ของนักวิชาการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการว่าความพึงพอใจผู้รับบริการ เป็นการแสดงออกถึงความรู้สึกใน ทางบวกของทางผู้รับบริการต่อการให้บริการ ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการที่สำคัญดังนี้

1.สถานที่บริการ การเข้าถึงการบริการได้สะดวกเมื่อลูกค้ามีความต้องการย่อมก่อให้เกิดความพึงพอใจต่อ การบริการ ทำให้ที่ตั้งและกระจายสถานที่บริการให้ทั่วถึงเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ลูกค้าจึงเป็นเรื่องสำคัญ

2. การส่งเสริมการแนะนำการบริการความพึงพอใจของผู้รับบริการเกิดขึ้นได้จากการได้ยินข้อมูลข่าวสาร หรือบุคคลอื่นกล่าวขานถึงของการบริการไปในทางบวกซึ่งหากตรงกันกับความเชื่อถือก็จะมีความรู้สึกดีกับการ บริการดังกล่าวอันเป็นแรงจูงใจผลักดัน ให้ความต้องการบริการตามมา

3. ผู้บริการและผู้ปฏิบัติกร ล้วนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อการปฏิบัติงานบริการให้ผู้บริการเกิด ความพึงพอใจทั้งสิ้น ผู้บริการบริการที่วางนโยบายการบริการ โดยคำนึงถึงความสำคัญของลูกค้าเป็นหลักย่อม

สามารถตอบสนองความต้องการ ของลูกค้าให้เกิดความพึงพอใจได้ง่าย เช่นเดียวกับผู้ปฏิบัติงานหรือพนักงานที่ตระหนักถึงลูกค้าสำคัญ แสดงพฤติกรรมบริการและสนองที่ลูกค้าต้องการความสนใจเอาใจใส่อย่างเต็มที่ด้วยจิตสำนึกของบริการ

4. สภาพแวดล้อมของการบริการ สภาพแวดล้อมและบรรยากาศของการบริการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของลูกค้า ลูกค้าชื่นชมสภาพแวดล้อมของการบริการเกี่ยวข้องกับการออกแบบสถานที่ ความสวยงามการตกแต่งภายในด้วยเฟอร์นิเจอร์และการให้สีสนัการ จัดแบ่งพื้นที่สัดส่วน ตลอดจนการออกแบบวัสดุเครื่องใช้บริการ เช่น ถังการดาษหิ้วใส่ของของจดหมายฉลากสินค้า

5. ขบวนการบริการ มีวิธีการนำเสนอขบวนการบริการเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความพึงพอใจให้กับลูกค้า ประสิทธิภาพของการจัดระบบบริการส่งผลให้กับการปฏิบัติการ แก่ลูกค้ามีความคล่องตัวและสนองต่อความต้องการของลูกค้าได้อย่างถูกต้องมีคุณภาพ เช่น การนำเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาจัดระบบข้อมูลสำรองห้องพักโรงแรมหรือสายการบินการใช้เครื่องฝาก-ถอนอัตโนมัติ การใช้ระบบโทรศัพท์อัตโนมัติในการรับ-โอนสาย ในการติดต่อองค์การต่าง ๆ เป็นต้น หรือการให้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอและเพียงพอ

9. กลุ่มอำนวยการพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

ตามที่สำนักนายกรัฐมนตรีได้แจ้งว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราโชบายเกี่ยวกับพิธีการศพแก่ข้าราชการ บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ และประชาชนที่มีสิทธิตามหลักเกณฑ์ของสำนักพระราชวัง ทั้งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัดให้รัฐบาลโดยกระทรวงวัฒนธรรมดำเนินการ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2562 เป็นต้นไป ทั้งในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเขตพื้นที่ต่างจังหวัด ทั่วประเทศ กระทรวงวัฒนธรรม ได้น้อมรับสนองงานตามพระบรมราโชบาย โดยจัดทำแผนเตรียมความพร้อมการรับโอนภารกิจงาน ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานตามหลักเกณฑ์ สำนักพระราชวัง เพื่อเสนอคณะรัฐมนตรี พิจารณาเห็นชอบหลักการและดำเนินการตามแผนเตรียมความพร้อมดังกล่าว เพื่อขยายการดำเนินงานไปสู่พสกนิกรทั่วประเทศ โดยมีกระทรวงวัฒนธรรมเป็นหน่วยงานหลัก ในการปฏิบัติภารกิจ และให้หน่วยงาน ราชการในพื้นที่อำนวยความสะดวกและสนับสนุนการปฏิบัติงานพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานให้เป็นไป ด้วยความเรียบร้อย ให้ได้รับเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์ และวงศ์ตระกูลอย่างเท่าเทียมทั่วถึง และสมพระเกียรติ ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่มีต่อพสกนิกรชาวไทยทุกหมู่เหล่า กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับมอบภารกิจเกี่ยวกับพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานเพิ่มเติม ในส่วนงานประสานขอพระราชทานเพลิง ณ ศาลากลางจังหวัด ในการรับเอกสารและตรวจสอบเอกสาร การขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ เพลิงพระราชทาน ดินฝังศพพระราชทาน และเครื่อง

เกียรติยศประกอบศพ จากทายาทหรือผู้ขอ โดยมอบหมายให้กลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เป็นผู้ทำหน้าที่ในการประสานผ่านกลุ่มปฏิบัติพิธีการส่วนหน้า ไปยังกองพระราชพิธี สำนักพระราชวัง ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2563 เป็นต้นไป โดยสามารถติดต่อขอพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ เพลิงพระราชทาน ดินฝังศพพระราชทาน และเครื่องเกียรติยศประกอบศพได้ที่ศาลากลางจังหวัดทุกจังหวัด ตั้งแต่เวลา 08.30-16.30 น. ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ ในการนี้ กระทรวงวัฒนธรรม ได้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานพิธีการศพ ที่ได้รับพระราชทาน ตามหลักเกณฑ์สำนักพระราชวัง ประกอบด้วย กองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน กลุ่มอำนวยการพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานกรุงเทพมหานคร กลุ่มอำนวยการพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน ที่ 1-15 และกลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อรับผิดชอบการปฏิบัติงาน ตามภารกิจเกี่ยวกับพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน อาทิ กรณีนําน้ำหลวงอาบศพ เพลิงพระราชทานพร้อม เครื่องเกียรติยศประกอบศพ ได้แก่ หีบศพพระราชทาน(หีบเชิงชาย หีบลายก้านแย่ง หีบทองลายสลัก หีบทองทึบ) และโกศพระราชทาน (โกศโก โศกแปดเหลี่ยม) เพื่อสนองงานสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นไป ตามพระบรมราโชบาย เพื่อให้เกิดความมุ่งมั่นในการทำคุณประโยชน์ และสร้างคุณงามความดีต่อประเทศชาติ สืบไป

กองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน ภายใต้สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมมีภารกิจในส่วนกลางอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของกลุ่มอำนวยการพิธีการศพ กรุงเทพมหานคร กองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน และภารกิจส่วนภูมิภาคกำหนดให้เป็นหน้าที่รับผิดชอบของกลุ่มอำนวยการพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานที่ 1 ถึง 15 และกลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทั้ง 76 จังหวัด

กลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ปฏิบัติงานในความรับผิดชอบ มีหน้าที่และอำนาจ ดังนี้

1. งานบริหารทั่วไป

- 1.1 ปฏิบัติงานธุรการ งานสารบรรณ และงานบุคคล
- 1.2 ปฏิบัติงานการเงิน และงานพัสดุ
- 1.3 จัดเวรรักษาการณ์ประจำสำนักงานและสถานที่จัดเก็บเครื่องเกียรติยศประกอบศพ
- 1.4 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งของเครื่องใช้เกี่ยวข้องของกลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน
- 1.5 สนับสนุนการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

2. งานด้านปฏิบัติการ

2.1 อำนวยการ ประสานงาน และปฏิบัติงานด้านพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานตามหมายรับสั่งในเขตความรับผิดชอบ

2.2 สนับสนุนการปฏิบัติงานกับกองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน กลุ่มอำนวยการพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานและหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

2.3 จัดเตรียม ดูแล บำรุงรักษาเครื่องเกียรติยศประกอบศพ และสิ่งของเครื่องใช้พระราชทานที่เกี่ยวข้อง

2.4 จัดการฝึกอบรม ทบพวนขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อเตรียมความพร้อมเจ้าหน้าที่

2.5 ปฏิบัติงานรัฐพิธี งานศาสนพิธี และพิธีการต่าง ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

2.6 สนับสนุนการปฏิบัติงานด้านอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

3. งานด้านวิชาการ

3.1 จัดทำแผนงานประจำปี และกิจกรรมโครงการที่เกี่ยวข้องของกลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน

3.2 จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำวัน และประจำเดือนของกลุ่มพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน

3.3 ประเมินผลการปฏิบัติงานและคุณลักษณะของเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานพิธีประจำเดือน ตามแนวทางที่กองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทานกำหนด

10.สรุปประสิทธิผลการปฏิบัติงานในการให้บริการเกี่ยวกับงานพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด

การกำหนดเกณฑ์และตัวแปรเพื่อนำมาใช้ศึกษาเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กรว่า เกณฑ์สำหรับใช้วัดความสำเร็จขององค์กรยังมีอยู่มากมาย เช่นมีการอ้างถึงประสิทธิภาพ อัตราของการลาออกจากงานและผลกำไร ความสามารถในการผลิต และอัตราการขาดงาน ซึ่งต้องใช้ความหมายเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์กร การได้เชื่อมโยงตัวแปรเหล่านั้นเข้าด้วยกันเพื่อที่จะเข้าใจความสำคัญของตัวแปรที่มีผลต่อประสิทธิผลขององค์กร การที่กระบวนการของร่างกาย พยายามทำความเข้าใจในสิ่งที่ได้สัมผัสจากสิ่งเร้า โดยใช้ประสบการณ์ที่มี แปลผลข้อมูลจากสิ่งเร้าเหล่านั้นให้เกิดเป็นความหมายขึ้นข้อมูลเร้าอวัยวะรับความรู้สึกให้แปรพลังงานเหล่านั้นเป็นกระแสประสาทเดินทางสู่สมองจะเกิดความรู้สึก เช่น มองเห็น ได้ยิน นั่นคือการรับรู้ จึงเป็นการประเมินหรือวินิจฉัยถึงผลการปฏิบัติงานภายในองค์กร ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาท วิชาชีพ การมีประสิทธิภาพของการทำงาน ของบุคคลว่ามีการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและบรรลุในผลที่คาดหวังขององค์กรมีความคาดหวัง ซึ่งมีหลากหลายประเด็นสำคัญ เช่น การบรรลุเป้าหมายความสำเร็จ การจัดหาและการใช้ทรัพยากร กระบวนการปฏิบัติงาน ความ

พอใจของทุกฝ่าย ความสามารถในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความสามารถตนเองอันเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ขององค์ประกอบหลายอย่างโดยมีพันธกรรม สภาพแวดล้อมสังคม ประสบการณ์ความสามารถเฉพาะตัวของบุคคลผสมผสานกันซึ่งยากแก่การตัดสินว่าพฤติกรรมนั้น ๆ เกิดจากสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยเฉพาะซึ่งถ้าหากบุคคลมีการรับรู้ที่เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลและสิ่งแวดล้อมในการปฏิบัติงาน ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งในห้วงเวลาหนึ่ง สามารถเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีหรือในด้านบวกและด้านลบ ซึ่งจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นสามารถตอบสนองความต้องการแก่บุคคลนั้น ลักษณะของความพึงพอใจเป็นการแสดงออกทางอารมณ์และความรู้สึกทางบวกของบุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด บุคคลจะรับรู้ความพึงพอใจที่รู้สึกได้ในขั้นสุดท้ายที่ได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ คุณภาพการบริการ สภาพการณ์ปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้สินค้าหรือบริการขององค์กรใดองค์กรหนึ่ง ซึ่งการให้บริการสามารถทำได้หลายวิธีที่จะทำให้ผู้บริการเกิดความพึงพอใจหรือประทับใจในการบริการนั้น คุณภาพการให้บริการอาจประกอบกันเข้าด้วยหลายๆ องค์ประกอบ เช่น ความเชื่อถือได้ การตอบสนองด้วยความเต็มใจที่จะให้บริการ ความพร้อมที่จะให้บริการและการอุทิศเวลา ความสามารถในการให้บริการสามารถในการสื่อสาร มีความรู้เกี่ยวกับวิชาการที่จะให้บริการ การเข้าถึงบริการหรือรับบริการได้สะดวก ความสุภาพอ่อนโยน ให้การต้อนรับที่เหมาะสม ผู้ให้บริการมีบุคลิกภาพดี การสื่อสาร มีการอธิบายขั้นตอนการให้บริการ ความซื่อสัตย์ เที่ยงตรงน่าเชื่อถือ ความมั่นคง ความเข้าใจ การสร้างสิ่งที่จับต้องได้ การเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ให้พร้อมสำหรับให้บริการ การเตรียมอุปกรณ์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ใช้บริการ การจัดสถานที่ให้บริการสวยงามสะอาด โดยคุณภาพการให้บริการเป็นแนวคิดในการบริหารงานภาครัฐแนวใหม่ การให้บริการอย่างเสมอภาค คือความยุติธรรมในการบริหารงานโดยมีฐานคติที่ว่าทุกคนเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันในมุมมองของกฎหมาย ไม่มีการแบ่งแยกกีดกัน ในการให้บริการประชาชนจะได้รับการปฏิบัติในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคลที่ใช้มาตรการให้บริการเดียวกันความต้องการในการจัดบริการให้อย่างเพียงพอ

11.เอกสารอ้างอิง

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

กองพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน กระทรวงวัฒนธรรม

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ:

คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการไทย (พ.ศ. 2546 - พ.ศ.2550).

กรุงเทพฯ: การกิจการเผยแพร่และสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบราชการ สำนักงาน คณะกรรมการ
พัฒนาระบบราชการ, 2547. หน้า 18.

ธงชัย สันติวงษ์. องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิช, 2535.

ธีระ รุญเจริญ. การบริหารโรงเรียน ยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง, 2546.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. การพัฒนาคุณภาพชีวิต. เอกสารชุดการสอนวิชาการแนะแนวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
หน่วยที่ 1. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี จำกัด, 2547.

พิทยา บวรวัฒนา. ทฤษฎีองค์การสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2531.

พิรสิทธิ์ คำนวนศิลป์. เครื่องมือพัฒนาสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2541. หน้า 13.

ภรณ์ กীরติบุตร. การประเมินประสิทธิผลขององค์การ. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2529.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, 2554.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

_____. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์ จำกัด, 2542.

ศิริพร ตันติพูลวินัย. กลยุทธ์การสร้างคุณภาพการบริการ. ในเอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่องกลยุทธ์
บริการการพยาบาลเพื่อคุณภาพและความพึงพอใจในยุคการแข่งขัน. กรุงเทพฯ: คณะพยาบาลศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์และคณะ. การบริหารการตลาดยุคใหม่. กรุงเทพฯ: บริษัท ธีระฟิล์มและโซเท็กซ์ จำกัด, 2541.

สมใจ ลักษณะ. การพัฒนาประสิทธิภาพการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เพ็ญฟ้าปรี้นส์ดีง, 2553.

สุธรรม รัตนโชติ. พฤติกรรมองค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์ท็อป จำกัด, 2553.

อรุณ รักธรรม. การพัฒนาองค์การ : แนวความคิดและการประยุกต์ใช้ในระบบสังคมไทย. กรุงเทพฯ: หจก.สห
บล็อกและการพิมพ์, 2532.

(2) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

กัลยา รุ่งเรือง. “ความพึงพอใจในการทำงานตามทฤษฎีค้ำจุนและการจูงใจของอาจารย์อาชีวศึกษา: ศึกษาเฉพาะ
กรณีโรงเรียนอรรณพวิทยพัฒน์”. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร
ทั่วไป. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา. 2546.

กิตติยา เหม้งค์. “ความพึงพอใจของผู้ใช้บริการรับฝากของที่ทำการไปรษณีย์หลักสี่”. ปัญหาพิเศษรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทั่วไป. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ : มหาวิทยาลัย บูรพา. 2548.

เกรียงศักดิ์ วงศ์สุกรรม, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา,” การศึกษาอิสระปริญญามหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2550.

ชญชิตา คามินเศก. “การรับรู้สื่อรณรงค์ Quit Line 1600 สายเลิกบุหรี่ และความคิดเห็นของข้าราชการทหารกองบัญชาการกองทัพไทย”. การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2553.

ชาญวุฒิ บุญชม, “ความผูกพันต่อองค์การ : ศึกษาเฉพาะกรณีบุคลากรโรงเรียนอิสลามสันติชน,” ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาพัฒนาสังคม. คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2553.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

จังหวัดร้อยเอ็ด. “การเมืองการปกครองและประชากร”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/smudnotkhwamthrngca/02-naeana-canghwad-rxyxed/ngsprachakr> [20 เมษายน 2564].

ชัชวาล อรวงศ์ศุภทัต. ทฤษฎีของคุณภาพการให้บริการ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?pageid=4&bookID=1285 [20 พฤษภาคม 2564].

ณัฐพล กาฬภักดี. พระราชทานเพลิงศพ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/a/borkruwittaya.ac.th/dmat/phrarachthan-pheling-sph> [20 พฤษภาคม 2564].

ราชกิจจานุเบกษา. “กฎกระทรวงวัฒนธรรม แบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2562”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.mculture.go.th/funeral/ewt_dl_link.php?nid=255 [20 พฤษภาคม 2564].

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. “ภารกิจและขอบเขตงานพิธีการศพที่ได้รับพระราชทาน”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : https://www.mculture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=2330 [20 พฤษภาคม 2564].

อาภรณ์ อ่อนคง. “ประสิทธิผล”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://aporn123.blogspot.com/2013/06/blog-post_28.html [14 พฤษภาคม 2564]

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม

Development of quality of life according to Buddhist principles

ดาบตำรวจนกร มอไธสง

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้เป็นการกล่าวถึง การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม คือ หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้การดำรง อยู่ด้วยความไม่ประมาทไม่เมาในชีวิตเมาในความมั่งมีเมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี้ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้ว ย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเองพุทธธรรม รวมทั้งเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อ องค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล สามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นคนที่รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่าและความหมายของชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดคุณภาพชีวิตที่ดี ว่าจะสามารถช่วยยกระดับทั้งตนเอง และสังคมให้มีคุณค่ามีความเจริญงอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมในอุดมคติ ปัญหาต่าง ๆ ในสังคม คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงจากความเป็นปุถุชน สู่อริยะชนซึ่งสามารถสละโลกียวิสัย ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งมีความจำเป็น

คำสำคัญ: การพัฒนา, คุณภาพชีวิต, หลักพุทธธรรม

Abstract

This academic article discusses the development of quality of life according to the Buddhist principles is the Buddhist principles applied to the development of the quality of life, which is necessary to train oneself according to the Buddhist principles in order to live with carelessness and not drunkenness in life. Wealthy, drunk on that. In this matter, if you develop yourself to practice good living, you will lead a quality life in your own Buddhist Dharma. It is also the feeling of being satisfied with the most important elements of a person's life. able to maintain oneself for the benefit of oneself and society are people who know how to help each other and does not make himself a burden that causes problems to society Guidelines for a good life know

how to make yourself happy know satisfaction in life Knowing the value and meaning of life is what human beings can determine for a good quality of life. that it can help elevate both oneself and society to be valuable and prosperous Develop into an ideal society. Problems in society are liberation from all sufferings from the mortals to the noble ones who can renounce the worldly things. which are applied to improve the quality of life which is necessary.

Keywords: development, quality of life, Buddhist principles

1.บทนำ

มนุษย์ทุกคนจะมีความต้องการที่ไม่เท่ากัน เป็นความแตกต่างกันของมนุษย์ ซึ่งความแตกต่างกันของมนุษย์นั้น เป็นตัวกำหนดให้มนุษย์มีความต้องการพื้นฐานที่ไม่เท่าเทียมกัน บางคนต้องการมากบางคนต้องการน้อย ไม่มีความพอดีในตัวเอง ซึ่งอธิบายตามหลักพระพุทธศาสนา คือ แรงผลักดันพฤติกรรมมนุษย์ให้มีความต้องการที่ แตกต่างกันนั้นมาจาก “ตัณหา” 2 แบ่งออกได้เป็น 3 จำพวก ได้แก่

- 1.กามตัณหา ความอยากในสิ่งที่น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ ในรูป รส กลิ่น เสียง และ การสัมผัส
- 2.ภวตัณหา ความอยากเป็นโน่น เป็นนี้ เช่น เป็นเศรษฐี เป็นที่ยอมในสังคม เป็นต้น
- 3.วิภวตัณหา ความอยากไม่เป็นโน่น ไม่เป็นนี้ อยากพ้นไปจากภาวะที่ไม่ปรารถนาต้องอยู่ร่วมกันและ ต้องมีความสัมพันธ์กับสังคมการที่มนุษย์มีความต้องการมากเกินไปเช่นความต้องการเกียรติยศ ชื่อเสียง เงินทอง ความ เป็นที่ยอมรับ เกิดการแสวงหาในสิ่งเหล่านี้ จนเป็นความ ทะยานอยาก เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งและ เหลื่อมล้ำกันในสังคมอยู่ทุกวันนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการท าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิต มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดย กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งที่มีคุณค่าเพิ่มขึ้น และต้องการมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองเศรษฐกิจและ สังคมมีองค์ประกอบที่เป็นตัวแปรการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ด้าน คือ

- 1) ด้านสุขภาพ คือ การไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพแข็งแรง อายุยืน
- 2) ด้านอาชีพ คือ การไม่ว่างงาน ท างานอย่างสุจริต มีกินมีใช้ละพึ่งตนเองได้
- 3) ด้านสังคม คือ มีความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน
- 4) ด้านครอบครัว คือ มีความอบอุ่น มีความเข้าใจกันและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว

ตามความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์แล้วคุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของคน ๆ นั้น ซึ่งความเป็นจริงอาจมีข้อแตกต่างกันไประหว่างคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างคนสองคน เพราะมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพที่ต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน วัฒนธรรมต่างกัน และวิถีเลี้ยงดูต่างกันคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมดีก็มีส่วนส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีได้ด้วย เพราะสิ่งแวดล้อม เป็นปัจจัยสำคัญมากในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นปัจจัย 4 ซึ่งมนุษย์ทุก ๆ คนมีความต้องการเป็น ชั้นพื้นฐานคุณภาพชีวิตของมนุษย์มีความแตกต่างกัน

แต่มุมมองคุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนาว่า เป็นองค์รวมขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งจำแนกได้ 2 ประเภทคือ รูปกับนาม หรือเรียกง่าย ๆ ว่ากายกับใจ ชีวิตจะเรียกได้ว่ามีคุณภาพอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อส่วนประกอบทุกส่วนมีคุณภาพนั่นคือ ชีวิตที่มีคุณภาพจะประกอบด้วยกายที่มีคุณภาพกาย และคุณภาพใจ อย่างไรก็ตามชีวิตไม่ใช่สิ่งที่ตั้งอยู่นิ่ง ๆ แต่เป็นองค์รวมที่เคลื่อนไหว เมื่อพูดถึงคุณภาพชีวิตที่เคลื่อนไหวหรือชีวิตที่ดำเนินไปในโลก ท่ามกลางสภาพแวดล้อมจะมีวัตถุประสงค์ และเรื่องราวต่าง ๆ ที่ต่อเนื่องกับชีวิตเพิ่มขยายออกไป ไม่ใช่เฉพาะกายกับใจล้วน ๆ เท่านั้น วัตถุ กิจกรรมและ เรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตเหล่านี้จัดเป็นส่วนประกอบของคุณภาพชีวิต โดยแยกเป็นคุณภาพธรรมดาสามัญที่มองเห็นกันอยู่ประเภทหนึ่ง และคุณภาพที่ล้าลึกเลยไปจากที่มองเห็นด้วยตาอีก ประการหนึ่งตัวอย่าง เช่น คนบางคนมีทรัพย์สินเงินทอง และสิ่งครอบครองบริโภคด้านวัตถุพร้อม บริบูรณ์จัดได้ว่าในด้านที่ตามองเห็นเขาเป็นคนที่มีความสุข หรืออาจเป็นคนที่มีความทุกข์มากก็ได้ คุณภาพชีวิตที่ดีแท้จริงต้องพร้อมทั้งด้านหรือระดับที่มองเห็น และด้านหรือระดับที่เลยจากที่มองเห็น เกณฑ์เบื้องต้นสำหรับพิจารณาองค์ประกอบของคุณภาพชีวิต

ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคุณภาพชีวิต มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่ มุมมอง คุณภาพชีวิตทางพระพุทธศาสนาว่า ชีวิตที่มีคุณภาพจะประกอบด้วยกายที่มีคุณภาพกาย และ คุณภาพใจ อย่างไรก็ตามชีวิตไม่ใช่สิ่งที่ตั้งอยู่นิ่ง ๆ แต่เป็นองค์รวมที่เคลื่อนไหว ทั้งด้านหรือระดับที่มองเห็น และด้านหรือระดับที่เลยจากที่มองเห็น

2. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนา (Development) มักจะถูกตีความให้หมายถึงการทำให้ทันสมัย (Modernization) การเจริญเติบโตทางวัตถุ (Material Growth/Progress) การใช้เทคโนโลยีใหม่ (New Technology) สิ่งเหล่านี้คือการพัฒนาประเทศสู่ความทันสมัย ความเจริญความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ ส่งผลกระทบต่อสังคม จากความ

เรียบง่ายกลายเป็นความฟุ้งเฟ้อแบบสังคมนิยม (Consumerism) ก่อให้เกิดปัญหาสังคมตามมามากมาย จนทำให้สภาพทางสังคมนั้นเริ่มเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรมจริยธรรม

คุณภาพชีวิตวัดได้ว่ามีบทบาทสำคัญในแง่ความผาสุกของมนุษย์ซึ่งคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับสวัสดิการมนุษย์และความสุขพัฒนาการทางด้านแนวคิดและความหมายของคุณภาพชีวิตมีความเป็นมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดขององค์กร และส่วนหนึ่งเพื่อตอบสนองความต้องการของพนักงานอย่างเช่นกัน เนื่องจากมนุษย์ย่อมมีความต้องการ และเมื่อความต้องการนั้นยังไม่ได้รับการตอบสนอง ลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ แบ่งเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1) ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) เช่น ความต้องการอาหาร น้ำดื่ม ที่พักอาศัย ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety Needs) เช่น ความต้องการความมั่นคง ความต้องการความคุ้มครองจากอันตราย ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ

3) ความต้องการความรัก ความใส่ใจ ความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การได้รับการยอมรับ เป็นต้น

4) ความต้องการเกียรติยศ (Esteem Needs) เช่น ชื่อเสียงเกียรติยศตำแหน่งอำนาจ การยกย่องสรรเสริญ เป็นต้น

5) ความต้องการให้ความฝันของตนเป็นจริง (Self-Actualization) เช่น ความเจริญรุ่งเรืองในสายอาชีพ สรรเสริญ เป็นต้น

2.1. ความหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิต

คุณภาพชีวิต หมายถึง การได้รับปัจจัยสี่ในระดับที่พอเพียง กล่าวคือ มีอาหารบริโภคเพียงพอที่จะทำให้ร่างกายเจริญเติบโตแข็งแรงและปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ มีเครื่องนุ่งห่มให้ความอบอุ่นแก่ร่างกาย มีที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมถูกสุขลักษณะ และมียารักษาโรคในยามเจ็บป่วยเป็นชีวิตที่ไม่มีภาระและไม่ก่อปัญหาทางสังคม เป็นชีวิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ มีความคิดและความสามารถที่จะดำรงสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองได้อย่างถูกต้องแก้ปัญหาที่สลับซับซ้อนได้ สามารถหาวิธีอันชอบธรรมเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนเองพึงประสงค์ภายใต้เครื่องมือและทรัพยากรที่มีอยู่ นอกจากนี้ยังพูดถึงชีวิตที่มีคุณภาพ คือ ชีวิตที่มีความสุข ความสุขนี้ได้เกิดจาก (1) ความสุขทางกาย หมายถึง ความเป็นอยู่ที่ดี อาทิเช่น มีที่อยู่อาศัยที่ดี มีสุขภาพและการดูแลสุขภาพ (health care) ที่ดี มีสาธารณูปโภค เช่นการคมนาคมที่ดีมีสภาพแวดล้อมที่ดี เช่น น้ำอากาศบริสุทธิ์ และยังรวมไปถึงการพักผ่อนและสันทนาการที่ดีตามสมควรอีกด้วย (2) ความสุขทางใจ ได้มาจาก

การรู้จักความพอดีความพอใจในสภาพที่เป็นอยู่ การมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรักความอบอุ่นผูกพันในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์มีความอดทนเสียสละทำประโยชน์แก่สังคม

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าความหมายการพัฒนาชีวิต คือ การมีชีวิตที่ดีมีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่สุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพ รายได้ เป็นต้น รวมทั้งเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิตที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล สามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นคนที่รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

2.2. องค์ประกอบคุณภาพชีวิต

กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดองค์ประกอบคุณภาพชีวิตของประชาชนที่มีสุขภาพดีโดยทั่วไปด้วยเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน จปฐ. 8 หมวด คือ สุขภาพดีจิตดี มีบ้านอาศัย ศึกษาถ้วนทั่วครอบครัวสุขสบาย รายได้มาก อยากร่วมพัฒนา พาสู่คุณธรรม และบำรุงสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพของบุคคลที่สามารถมองเห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน และเกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจและเป็นประสบการณ์ ตรงของบุคคลที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความพึงพอใจ ความสุข อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด ความพึงพอใจในชีวิตและ คุณธรรม เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตไว้ ดังนี้

1) คุณภาพชีวิตด้านร่างกาย คือ อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย สุขภาพอนามัยพลังงาน การออมทรัพย์ สิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัวและในการประกอบอาชีพ

2) คุณภาพชีวิตด้านอารมณ์ คือ การพักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณมีประโยชน์ความนิยมชมชอบในศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น ความสัมพันธ์ที่อบอุ่นในครอบครัวและในชุมชน ความรักและความเป็นเจ้าของที่มีต่อหมู่คณะ

3) คุณภาพชีวิตด้านสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประการ คือ ประการแรก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ อันประกอบด้วยสภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์สะอาดและเป็นระเบียบปราศจากมลภาวะในดิน น้ำ อากาศ และเสียง มีทรัพยากรที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการคมนาคมที่สะดวก ประการที่ 2 ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม คือ โอกาสในการศึกษาและการประกอบอาชีพที่เท่าเทียมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะความปลอดภัยในชีวิต ร่างกายและทรัพย์สิน การปกครองที่ให้สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคความเป็นธรรมด้านรายได้และทาง

สังคม ความร่วมมือร่วมใจในชุมชนความเป็นระเบียบวินัยมีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน และมีค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักธรรมทางศาสนา

4) คุณภาพชีวิตด้านความคิด คือ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกชีวิตและชุมชนการศึกษาวิชาอาชีพ ความสามารถในการป้องกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของตัวเอง ครอบครัวยุ และชุมชนการเป็นที่ยอมรับของชุมชนการสร้างความสำเร็จด้วยตนเอง การยอมรับตัวเอง การมีเป้าหมายในชีวิตที่เหมาะสม

5) คุณภาพชีวิตด้านจิตใจ คือ การมีคุณธรรมในส่วนตัวและในสังคม เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต เมตตา กรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูล กตัญญูกตเวที ความจงรักภักดีต่อชาติ ความศรัทธาในศาสนาความเสียสละและการละเว้นจากอบายมุข

สรุปได้ว่าองค์ประกอบคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นการมีชีวิตที่ดีมีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกายและสุขภาพจิตด้านสังคมได้แก่ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพรายได้ เป็นต้น รวมทั้งเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของชีวิต ที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคลสามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นคนที่รู้จักการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันและไม่ทำตนให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

2.3. ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต

ในการดำรงชีวิตมนุษย์จะมีคุณภาพชีวิตที่ดี ต้องประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการดำเนินชีวิต และแต่ละองค์ประกอบนั้น ก็ล้วนแต่มีความสำคัญ สิ่งเหล่านี้ก็ล้วนแต่จะเป็นไปตามทัศนคติของแต่ละบุคคลในสังคม อาจจะกล่าวได้ว่าปัจจัยที่มีความสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต ดังนี้

1) คุณภาพชีวิตที่ดีได้นั้นควรประกอบด้วยปัจจัยพื้นฐาน คือ

1. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ด้านร่างกายและสติปัญญา หมายถึง การที่มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ นั้นจะต้องมีความเป็นปกติของร่างกายและสติปัญญาเป็นพื้นฐาน ซึ่งได้แก่ การมีอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายสมบูรณ์ครบถ้วน มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง มีพลังกำลังที่สามารถทำกิจการงาน ได้ดีเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ มีระดับพัฒนาการของสติปัญญาเป็นปกติ สามารถศึกษาเล่าเรียน คิดไตร่ตรองหาเหตุผลต่าง ๆ รวมทั้งสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้

2. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ด้านจิตใจและอารมณ์ หมายถึง การเป็นผู้ที่มีจิตใจที่ดี มีอารมณ์แจ่มใสมั่นคง ไม่แปรปรวน หงุดหงิด โมโหง่าย จิตใจมีคุณธรรม ไม่อิจฉาริษยา หรือเคียดแค้นพยาบาทผู้อื่น เป็นผู้มองโลกในแง่ดี มีความโอบอ้อมอารี พร้อมทั้งจะช่วยเหลือผู้ที่ตกทุกข์ได้ยากหรือเดือดร้อนเสมอ การมีพื้นฐานด้าน จิตใจและอารมณ์ที่ดีจะช่วยให้บุคคลเกิดความสุขและความสงบในการดำรงชีวิต

3. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์สังคมและสิ่งแวดล้อม หมายถึงการเป็นคนที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปอันเนื่องมาจากการมีมนุษยสัมพันธ์อันดี มีความสามารถในการปรับตัว ยอมรับ ความสามารถและความสำคัญของผู้อื่น ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่รอบตัว ดังนั้นจึงเป็นผู้ที่เห็นคุณค่าของบุคคลและสิ่งแวดล้อม และคิดที่จะปรับปรุงพัฒนาให้สิ่งแวดล้อมเหล่านั้นคงคุณค่า และประโยชน์อยู่ตลอดไป จะยอมให้เกิดความเสียหาย หรือมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อมบ้าง ก็เป็นเพียงส่วนน้อยที่สุด การมีความสมบูรณ์ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้บุคคลมีชีวิตที่เหมาะสม กลมกลืน และเข้ากันได้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน

4. ปัจจัยด้านความสมบูรณ์ของสิ่งที่จำเป็นในการดำรงชีวิต หมายถึง ความสามารถที่จะจัดหา สิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ชีวิตดำรงอยู่ได้อย่างดีตามฐานะของตนเอง ตลอดจนสภาพของสังคมเศรษฐกิจ และยุคสมัย ปัจจัยจำเป็นเหล่านี้ได้แก่ ปัจจัย 4 ซึ่งมี อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรคและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนการได้รับการศึกษาการพักผ่อน ฯลฯ ซึ่งบุคคลจำเป็นต้องจัดหรือจัดให้มีขึ้นตามความจำเป็นในสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมของตน การมีปัจจัยจำเป็นในการดำรงชีวิตที่ดีและพอเพียง ย่อมช่วยให้บุคคล มีความสะดวกสบาย ไม่ลำบากขัดสน และย่อมนำมาซึ่งความสุขและความพึงพอใจในชีวิต

2) ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตในพุทธศาสนา

การเข้าถึงศาสนา : ทุกศาสนาล้วนสอนให้คนเป็นคนดี โดยอาจจะใช้พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสื่อในการทำให้มนุษย์ทำความดี แต่แท้จริงแล้วแก่นแท้ของศาสนาคือหลักธรรมคำสอน มนุษย์ที่มีโอกาสในการศึกษา ศาสนาก็จะมีแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่าและ ความหมายของชีวิต

การเข้าใจหลักคำสอน : การเข้าใจและตีความหลักคำสอนอย่างถูกต้อง จะทำให้เรามีแนวปฏิบัติในชีวิตที่ดี หากเราเข้าใจในหลักคำสอนผิดไป หรือปฏิบัติจนเกินความพอดี ไม่เดินทางสายกลาง อาจจะทำให้ เกิดความทุกข์แทนคุณภาพชีวิตก็จะแย่งลง

การนำมาปฏิบัติจริง : หากรู้ถึงหลักคำสอนแล้ว แต่ไม่นำมาปฏิบัติจริงก็จะไม่เกิดประโยชน์อันใดต่อชีวิต เหมือนกับการอ่านหนังสือวิธีการว่ายน้ำ แต่เราไม่เคยไปสัมผัสกับน้ำหรือลงสระน้ำเลย เราก็จะว่ายน้ำไม่เป็น

สิ่งแวดล้อม : สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยก็เป็นปัจจัยหนึ่งในการทำความดี หรือปฏิบัติธรรม รวมถึงแหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่อยู่รอบบริเวณบ้าน หากมีก็อาจจะชักจูงเราให้ไปในทางที่ไม่ดีได้

เพื่อน/คนรอบข้าง : เพื่อนมีอิทธิพลต่อเราในการทำดีหรือไม่ดี การคบเพื่อนที่ดีจะส่งเสริมให้ชีวิตเราดีขึ้น โดยเค้าจะคอยเตือนเราในสิ่งที่ไม่ดี พร้อมทั้งชักชวนหรือแนะนำในสิ่งที่ดี ๆ ให้กับเรา ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การเรียน การทำงาน การใช้ชีวิต

สรุปได้ว่าปัจจัยที่มีต่อคุณภาพชีวิต คือ แนวทางในการดำเนินชีวิตที่ดี รู้จักทำตนเองให้มีความสุข รู้จักความพอใจในชีวิต รู้จักคุณค่าและความหมายของชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดคุณภาพชีวิตที่ดี ว่าจะสามารถช่วยยกระดับทั้งตนเอง และสังคมให้มีคุณค่ามีความเจริญงอกงาม พัฒนาไปสู่สังคมในอุดมคติ ปัญหาต่าง ๆ ใน สังคมจะลดลงหรือหมดไปได้ ปัจจัยเหล่านี้จึงมีผลต่อการดำเนินชีวิตเพื่อมีคุณภาพที่ดีจะทำให้เรามีแนวปฏิบัติในชีวิตที่ดี

3. แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธศาสนา

หลักพุทธศาสนามีแนวปฏิบัติในการพัฒนาฝึกฝนและพัฒนาตน โดยมีความมุ่งหมาย ให้ผู้ฝึกฝนพัฒนานั้น ได้รับประโยชน์สุข ตั้งแต่ขั้นต้นในการลงมือปฏิบัติกล่าวคือ เริ่มแต่การรู้จักปฏิบัติตนที่ดีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมภายนอกซึ่งเรียกว่า ความสำรวมอินทรีย์ทั้งหลาย มีสำรวมตา สำรวมหู สำรวมจมูก สำรวมลิ้น สำรวมกาย และสำรวมใจ เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานของศีลคือเจตนางดเว้นจากความชั่วทางกายและเจตนา เว้นจากความชั่วทางวาจาเรียกว่า พัฒนาด้านความประพฤติหรือพัฒนาด้านพฤติกรรมที่ดีอันเป็นช่องทางให้จิตใจพัฒนาและช่วยให้ปัญญาองกามอย่างน้อยพึงพัฒนาพฤติกรรมที่ไม่เบียดเบียนแต่เป็นพฤติกรรมที่สร้างสรรค์เกื้อกูล

มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการความสุขในชีวิตไม่อย่างมีความสุข เพราะความสุขทำให้เกิดความไม่สบายใจ บั่นทอนต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่งผลแย่งทั้งทางกายและใจและทำให้คุณภาพชีวิตแย่ลง คนในสังคมเมื่อเกิดทุกข์ ก็มักจะมุ่งหน้าเข้าหาวัด ทั้งที่อาจไม่เคยเข้าวัดมาก่อน เพราะเมื่อเกิดทุกข์ถึงระดับหนึ่ง ก็ต้องการที่พึ่ง ที่หาความสุขทางใจ ที่มีใช้ความสุขจากเงินทอง ทรัพย์สิน เกียรติยศชื่อเสียง ฯลฯ แล้วอะไรล่ะคือความสุขของมนุษย์ที่ แท้จริง เพื่อที่จะทำให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เงินเป็นล้าน ๆ บ้านหลังใหญ่โต ความไม่เป็นโรค การศึกษาระดับสูง หรือการทำงานที่ดี ดังนั้นการที่จะพัฒนากายวาจาและจิตใจได้อย่างถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงต้องอาศัยแนวคิดตามหลักความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังต่อไปนี้

3.1. ความหมายและความสำคัญในการพัฒนาชีวิตแนวพุทธศาสนา

การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น “เพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้สามารถปฏิบัติหน้าที่กิจกรรมได้อย่างปกติสุขและยัง

ได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้อยู่ใกล้กันพยานยิ่งขึ้นอีกด้วยนับเป็นการปฏิบัติที่ไม่เสื่อมถอย ทำตนให้ตั้งอยู่ในศีลเป็นเบื้องต้นก่อน ” รู้จักวิธีคุ้มครองรักษาอินทรีย์รู้จักประมาณในการบริโภคและรู้จักเพิ่มพูนสั่งสมบำเพ็ญความเพียร เป็นต้น เพื่อทำตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพราะถ้ายังไม่สิ้นกิเลสอาสวะมนุษย์ก็จำเป็นต้องพัฒนาตนจนกระทั่งบรรลุถึงปรมาตมประโยชน์ สูงสุดคือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงจากความเป็นปุถุชนสู่อริยะชน ซึ่ง สามารถสละโลกียวิสัยเสียได้แล้วย่อมไม่มาเกิดสู่ภพใด ๆ อีกต่อไป เป็นผู้พัฒนาตนดีแล้วและเป็นแสงสว่างของตน คือสร้างที่พึ่งถาวรอย่างใด ๆ ก็ที่พึ่งอันหาได้ยากนี้ทำให้ไม่ได้เลย การพัฒนาสังคมนั้นบางส่วนก็ไม่ได้เป็นไปตาม อุดมคติทางจริยธรรม แต่การการพัฒนาสังคมอย่างสมบูรณ์เต็มที่ต้องการพัฒนา จริยธรรมด้วยและมีการแบ่งการ พัฒนาไว้ 4 ด้าน

1. พัฒนาด้านกาย ได้แก่ ให้มีร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง มีพลานามัยสุขภาพดี
2. พัฒนาด้านศีล ได้แก่ ทำให้คนในสังคมมีระเบียบวินัย มีความประพฤติดี มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นที่ดี รวมทั้งมีความสุขจิตทั้งกาย วาจา และ อาชีวะ
3. พัฒนาด้านจิตใจ ได้แก่ ฝึกจิตให้มีคุณภาพดี ให้สมรรถภาพดีและมีความสุขจิตดี
4. พัฒนาด้านปัญญา ได้แก่ ฝึกอบรมปัญญาให้รู้ให้เข้าใจ มองเห็นทั้งหลายตามความเป็นจริง หรือตรงตามที่มันเป็นต้องฝึกปัญญาทั้งแง่ที่ทำให้ขบวนการคิดที่ไม่มีอคติด้วยการใช้โยนิโส มนสิการพิจารณาให้เห็นจริงด้วยปัญญา

โดยมีวัตถุประสงค์หลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตก็เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์จากความอยู่รอดด้วยกิเลสสู่ความเป็นอยู่ด้วยปัญญานี้ นอกจากเป็นหลักและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาตนเองแล้วและยังทำให้เกิดความกรุณาต่อผู้อื่นด้วย คือ ทำให้เกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจกัน เพื่อนมนุษย์คิดจะช่วยเหลือตลอดจนช่วยให้สามารถวางตนเป็นกัลยาณมิตรจึงสามารถคิดหาวิธีช่วยแก้ไขปัญหาวัตถุประสงค์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี คือ เพื่อฝึกฝนพัฒนาคนให้รู้จักปฏิบัติต่อชีวิตหรือดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีความสุข โดยให้รู้จักในการแก้ปัญหาชีวิตและหาทางออกจากความทุกข์ได้ด้วยดี โดยไม่ก่อให้เกิดโทษพิษภัยแก่ผู้อื่นและแก่สังคม เพื่อให้รู้จักแสวงหาและเสพความสุขทางวัตถุอย่างถูกต้อง ปราศจากโทษพิษภัยไร้การเบียดเบียนและพร้อมที่จะใช้สิ่ง อำนาจความสุขนั้น ๆ ในทางที่เกื้อกูลแก่ผู้อื่นและสังคมให้พร้อมทั้งความสามารถบางอย่างในการที่จะเอื้ออำนวย ความสุขแก่ผู้อื่นและแผ่ขยายความสุขออกไปในสังคม ทั้งนี้วัตถุประสงค์แท้จริงก็คือ เพื่อให้พึ่งตนเองได้โดยไม่ต้อง ขึ้นต่อวัตถุภายนอกทุกอย่างไป จะพึ่งวัตถุภายนอกในกรณีที่เป็นต่อสุขภาพอนามัยความจำเป็นด้านปัจจัย 4 มี เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัยและยารักษาโรค แต่ไม่ใช่แสวงหาเพื่อมอมเมาจิตใจให้เกิดการสะสมจนไม่รู้จักเพียงพอ

ฉะนั้นจุดมุ่งหมายเพื่อให้รู้ความสำคัญในการพัฒนาชีวิตจะได้แก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องรวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์ไม่ประมาทในการทำกิจการโดยผ่านกระบวนการฝึกฝนอย่างเป็นระบบเพื่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องได้ผลดี ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตที่ดีตามแนวพุทธศาสนา พหุการธรรม 4 คือ ธรรมมีอุปการะมาก เป็นเครื่องช่วยให้สามารถสร้างสมความดีอื่น ๆ ทุกอย่าง และช่วยให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในชีวิต ซึ่งจะนำมาใช้ในการวัดคุณภาพชีวิตว่ามีการพัฒนากาย ศีล จิตและปัญญา เพื่อนำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีแล้วหรือยังโดยพหุการธรรม 4 ประกอบด้วย

1. ปฏิรูปเทสวาสะ: การอยู่ในถิ่นที่ดี มีสิ่งแวดล้อมเหมาะสม เป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตเหมาะสมกับการดำเนินชีวิตของตนเอง มีความสงบ สามารถปฏิบัติธรรมได้

2. สัมปยุตตสัมปยุตต: การสมาคมกับสัตบุรุษ สัตบุรุษ คือคนดีหรือคนสงบ เหมือนดังเช่นคำกล่าวที่ว่า “คบคนพาล พาลพาไปหาผิด คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” การที่มีเพื่อนที่ดีก็เป็นตัวชี้วัดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในวัยรุ่นเพื่อนถือว่าเป็นอิทธิพลต่อเราในการตัดสินใจหรือทำสิ่งต่าง ๆ

3. อัตตสัมมาปณิธิ: การตั้งตนไว้ชอบ ตั้งจิตมุ่งหมายนำตนไปถูกทาง คือ การตั้งตนให้อยู่ในศีลธรรมดำเนินชีวิตไปในทางที่ดีมีเป้าหมายชัดเจน มีเส้นทางเดินที่มั่นคง มีแบบอย่างที่ต้อง ไม่ตั้งตนไว้ในทางที่ผิด คือ เว้นจากการประพฤติดุจจริตให้ดำรงมั่นอยู่ในคุณธรรมนั่นเอง

4. ปุพเพตปญญาตา: ความเป็นผู้ทำความดีไว้มาก่อนแล้ว การทำความดีไม่ว่าจะเป็นการทำบุญ ตักบาตร การไหว้พระหรือนั่งสมาธิ ล้วนเป็นการประพฤตินทางที่ดีทั้งนั้น นอกจากนี้เรายังทำความดีได้อีกหลายอย่าง

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าความหมายและความสำคัญในการพัฒนาชีวิตแนวพุทธธรรม คือ การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันซึ่งมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจะได้พัฒนาตนเองให้สามารถปฏิบัติหน้าที่กิจกรรมได้อย่างปกติสุขและยังได้ชื่อว่าเป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นผู้อยู่ใกล้นิพพานยิ่งขึ้นอีกด้วย นับเป็นการปฏิบัติที่ไม่เสื่อมถอย ทำตนให้ตั้งอยู่ในศีลเป็นเบื้องต้นก่อน จำเป็นต้องพัฒนาตนจนกระทั่งบรรลุถึงปรมาตมประโยชน์สูงสุด คือ ความหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงจากความเป็นปุถุชนสู่อริยะชนซึ่งสามารถสละโลกียวิสัย

3.2. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธศาสนา

หลักพุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้กับชีวิตประจำวันเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ โดยการนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต การนำหลักคำสอนมาปฏิบัติในชีวิต ไม่จำเป็นต้องเป็นคำสอนที่เข้าใจยากหรือซับซ้อนเกินไป ยกตัวอย่างเช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว, การถือศีล 5 หรือการเชื่อในกฎแห่งกรรม ในที่นี้ยกตัวอย่างของการนำหัวใจคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต คือ ละความชั่ว ทำความ

ดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ความหมายก็คือมนุษย์ทุกคนล้วนต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์ トラบใดที่จิตใจของเรายังมีความโลภ โกรธ หลงก็จะหลุดพ้นจากความทุกข์ได้ยาก ดังนั้นมนุษย์จะหลุดพ้นความทุกข์ได้ต้องมีจิตใจที่บริสุทธิ์ จะมีจิตใจที่บริสุทธิ์ ก็ต้องเริ่มมาจากการทำความดี จะทำความดี ก็ต้องละความชั่วให้ได้เสียก่อน เปรียบเหมือนกับการล้างจาน เวลาที่เราล้างจาน ก่อนอื่นต้องเอาเศษอาหารออกก่อน ต่อมาก็ทำความสะอาดโดยใช้น้ำล้าง แล้วก็ล้างน้ำยาล้างจาน สุดท้ายความสะอาดบริสุทธิ์ของจานใบนั้นก็ผ่องขึ้นมา สิ่งที่ได้กล่าวมาข้างต้นก็เหมือนกับการใช้ชีวิต สิ่งที่มนุษย์ต้องการมากที่สุดคือคุณภาพชีวิตที่ดี เราจะทำอย่างไรให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างหนึ่งที่เป็นคำตอบได้คือการรู้จักพอ (พอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนมี) เมื่อเกิดความพอแล้วความต้องการต่าง ๆ ก็จบลง แล้วความสุขในชีวิตก็จะเกิดขึ้น จากนั้นคุณภาพชีวิตที่ดีก็จะตามมา

หลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาทไม่เมาในชีวิตเมาในความมั่งมีเมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี้ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้วย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเองพุทธธรรม “พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นทรงฉลาดในพุทธธรรมไม่มีใครอื่นข่มได้จุลพญาช้างเชือกประเสริฐทรงเป็นผู้มีความเพียรมากข้าพเจ้าทูลนิมนต์” ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตประจำวัน หากกล่าวหลักธรรมถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตในศาสนาพุทธนั้นจะต้องมีการพัฒนา ได้แก่

1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4

1.1.) การพัฒนากาย (กายภาวนา) คือ การพัฒนาอินทรีย์ 6 ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ซึ่งเป็นสิ่งเชื่อมต่อกับอารมณ์ทั้ง 6 ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ที่ใจรับรู้ การพัฒนาอินทรีย์ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนในด้านการใช้งาน คือทำให้อินทรีย์เหล่านั้น มีความละเอียด มีความละเอียดย มีความคล่องแคล่ว มีความชัดเจน ฝึกฝนในด้านการเลือกสิ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีวิธีหลีกเลี่ยงจากสิ่งที่เป็นภัยเป็น โทษหรือสิ่งไม่ดีต่าง ๆ ไม่ให้ทะลักเข้ามาสู่อินทรีย์ โดยมีใจเป็นตัวรับรู้ทั้งหมด

1.2.) การพัฒนาศีล (ศีลภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริตทางกายและวาจา โดยการอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยดี มีความเกื้อกูล พึงพาอาศัยกัน ไม่เบียดเบียน ไม่ทำลายกัน เพื่อให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับคนในสังคมได้อย่างปกติสุข

1.3.) การพัฒนาจิต (จิตภาวนา) คือ การฝึกฝนด้านคุณภาพของจิต การฝึกจิตใจให้เข้มแข็ง มั่นคง แน่วแน่ ควบคุมตนได้ดี มีสมาธิ มีกำลังใจสูง ให้เป็นจิตที่สงบ ผ่องใส ปราศจากสิ่งรบกวน หรือทำให้เศร้าหมอง โดยเฉพาะการใช้ปัญญาอย่างลึกซึ้ง และตรงตามความเป็นจริง

1.4.) การพัฒนาปัญญา (ปัญญาภาวนา) คือ การฝึกปฎิบัติปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสรรพสิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริงจนกระทั่งหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ เมื่อปัญญาที่บริสุทธิ์รู้เห็นตามเป็นจริงนี้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะช่วยให้จิตนั้น สงบ มั่นคง บริสุทธิ์ ผ่องใสยิ่งขึ้น

2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักไตรสิกขา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักไตรสิกขา มี 3 กระบวนการ คือ

2.1.) การพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) พฤติกรรมสำคัญที่ควรเน้นให้เกิดการพัฒนา คือ (1) พฤติกรรมในความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายหรือวัตถุ และการใช้อินทรีย์คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ในการรับรู้ โดยไม่เกิดโทษและก่อผลเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน (2) การเสพบริโภคปัจจัยสี่ และการใช้ประโยชน์จากวัตถุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งเทคโนโลยี ด้วยปัญญาที่รู้เข้าใจมุ่งคุณค่าที่แท้จริง ให้ได้คุณภาพชีวิต ส่งเสริมการพัฒนาชีวิต (3) การให้ คือ การเผื่อแผ่แบ่งปัน (4) การประพฤติก่อกุศลแก่ชีวิตอื่น ๆ ทั้งสัตว์ มนุษย์และพืชพรรณ และ (5) พฤติกรรมในด้าน อาชีวะ คือ การทำมาหาเลี้ยงชีพ (ศีล ภาวนา สัมมาอาชีวะ) เป็นสัมมาชีพ

2.2.) การพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) เป็นเครื่องแก้ปัญหาชีวิต หรือสังคม แบ่งออกเป็น 2 ประการคือ (1) การพัฒนาคุณภาพจิต ได้แก่ คุณธรรมความดีงามต่าง ๆ ให้เกิดมีขึ้น เช่น เมตตา กรุณา กตัญญูทศเวที คารวะ หิริ โอตตัปปะ เป็นต้น ซึ่งหล่อเลี้ยงจิตใจองงาม และเป็นพื้นฐานของพฤติกรรมที่ดีงาม (2) การพัฒนา สมรรถภาพจิต ได้แก่ ความสามารถ ความเข้มแข็ง มั่นคง มีประสิทธิภาพ ของจิต เช่น ฉันทะ (ความใฝ่รู้ ใฝ่ดี ใฝ่ทำ) ความเพียร (วิริยะ) ความขยัน (อุตสาหะ) ความอดทน (ขันติ) การระลึกรู้ได้ทัน ตื่นตัว ควบคุมตนได้(สติ) มั่นคงแน่วแน่สงบ อยู่ตัวของจิต (สมาธิ) มีความไม่ประมาท เป็นต้น

2.3.) การพัฒนาความรู้ (ปัญญา) มีกระบวนการพัฒนา 7 ประการ คือ (1) การพัฒนาความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สับดับรับฟังหรือศึกษาเล่าเรียน และรับถ่ายทอดศิลปวิทยา ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (2) การพัฒนาการ รับรู้ประสบการณ์และเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง (3) การพัฒนาการคิดพิจารณาวินิจฉัยอย่างมีวิจารณ์ญาณ (4) การรู้จักมอง รู้จักคิด ที่จะให้เข้าถึงความจริง และได้คุณประโยชน์ มีโยนิโสมนสิการ อย่างที่เรียกว่า มองเป็น คิดเป็น (5) การรู้จักคิดจัดการ ดำเนินการ ทำกิจให้สำเร็จฉลาดในวิธีการ ที่จะนำไปสู่จุดหมาย (6) การพัฒนาความสามารถในการแสวงหา เลือกคัด จัดประมวลความรู้ ความคิดให้ชัดเจนและสามารถนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยง สร้างเป็นความรู้ความคิดใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความรู้แจ้งความจริงของโลกและชีวิต (7) การรู้เท่าทันธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย ที่ทำให้วางใจถูกต้องต่อทุกสิ่งทุกอย่าง สามารถแก้ปัญหาชีวิตขจัดความทุกข์ในจิตใจของตนได้

3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักอิทธิบาท 4

เป็นธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดความสำเร็จ ซึ่งมี 4 ประการด้วยกัน บุคคลผู้ใดยึดหลักอภิธิบาท 4 ในการเรียน การทำงานหรือการบริหารกิจการ ย่อมทำให้งานที่กำลังดำเนินอยู่หรือรับผิดชอบอยู่ประสบความสำเร็จอย่างสมบูรณ์

3.1.) ฉันทะ คือ อาศัยความพอใจ และถ้าจะให้เข้าใจง่ายต้องแปลว่า ความรักงานหรือเต็มใจในการพัฒนาคุณภาพคุณภาพ

3.2.) วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตมีความมั่นคง

3.3.) จิตตะ คือ ตั้งใจทำ คิดถึงงานที่ได้ลงมือทำไปแล้วตลอดเวลา เราใจจดจ่อที่งานนั้น

3.4.) วิมังสา คือ เข้าใจทำ นั่นคือทำงานด้วยการใช้ปัญญา ทำงานอย่างฉลาด

4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักขรวาสธรรม

เป็นหลักธรรมที่ประชาชนคนธรรมดาทั่วไปจำเป็นต้องมีไว้เพื่อเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิต เหมือนเป็นอารมณ์ระดับกายที่มีค่า ทำให้เป็นคนที่มีลักษณะน่าเชื่อถือ น่าเคารพ น่าศรัทธา น่าไว้วางใจ เป็นหลักธรรมที่เสริมและไปด้วยกันดีกับอภิธิบาท 4 ทำให้เพิ่มพลังในการทำงาน คือ

4.1.) สัจจะ คิดทำอะไรให้จริงจังและจริงใจ พุ่มหุดตัว ไม่ยั้ง ไม่เหยาะแหยะ

4.2.) ทมะ คือ การข่มใจ เป็นการรู้จักบังคับใจต่อตัวเอง หรือฝึกปรับปรุงตัวเอง

4.3.) ขันติ คือความอดทนเป็นลักษณะบ่งถึงความเข้มแข็งทางใจ

4.4.) จาคะ แปลว่า เสียสละ หมายถึง ตัดใจหรือตัดกรรมสิทธิ์ของตน

5) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักอริยสัจ

ในการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือการบริการกิจการต่าง ๆ มักจะประสบกับปัญหา และอุปสรรคนานาประการ ซึ่งถ้ามีหลักธรรมต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วเป็นหลักยึดเพื่อการประพฤติปฏิบัติบุคคลผู้นั้นก็ย่อมจะผ่านอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ และประสบความสำเร็จในท้ายที่สุดสาระสำคัญของอริยสัจ 4 มีดังนี้

5.1.) ทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจที่เกิดขึ้นเนื่องจากสาเหตุานาประการ

5.2.) สมุทัย คือ เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ ซึ่งเกิดจากต้นเหตุทั้งหลาย

5.3.) นิโรธ คือ ความดับทุกข์ โดยการดับต้นเหตุให้หมดจะเป็นภาวะที่ปลอดทุกข์

5.4.) มรรค คือ วิธีทางในการดับทุกข์ ได้แก่ ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ที่ทำให้ทุกข์หมดไป

6) การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยหลักสัพบุริสธรรม

ในการดำเนินชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะในการเข้าไปมีส่วนในสังคม หลักธรรมของมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการดังนี้ คือ 6.1.) ธัมมัญญตา คือ ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายความว่า เป็นผู้รู้จัก

ธรรมหรือรู้จักเหตุคือ รู้หลักการที่จะทำให้เกิดผลดี/ผลเสีย 6.2.) อัตตัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักผล หมายความว่า รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากการกระทำ 6.3.) อตัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักฐานะความเป็นอยู่ของตนจะได้วางตนให้เหมาะสมกับฐานะ 6.4.) มัตตัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายความว่า ให้รู้จักประมาณในการเลี้ยงชีพในทางที่ชอบ และรู้จักประมาณในการบริโภคอาหารแต่พอควร 6.5.) กาลัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายความว่า รู้จักเวลาอันควรกระทำ หรือไม่ควรกระทำ คือ รู้จักกาละเทศะนั่นเอง 6.6.) ปริสัณญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักชุมชน หมายถึง ชุมชนที่อยู่ร่วมกันอยู่เป็นหมู่คณะ 6.7.) ปุคคัลปโรปรัญญูตา คือ ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง การรู้จักเลือกคบค้าสมาคมกับบุคคลที่มี ประโยชน์

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า หลักธรรมที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณภาพชีวิตแนวพุทธธรรม คือ การพัฒนามนุษย์ให้ดำเนินชีวิตดีงามถูกต้อง ทำให้มีวิถีชีวิตที่เป็นการดำเนินชีวิตหรือวิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงามของมนุษย์ต้องเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง เริ่มจากการรักษาศีลเพื่อขัดเกลาพฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของตนเองให้บริสุทธิ์รวมถึงการฝึกหัด การอยู่ร่วมกันของเพื่อนร่วมงานให้มีความเกื้อกูลต่อกันและกระบวนกรที่สำคัญในการศึกษาต้องพัฒนาตนเองให้ บริบูรณ์ด้วยศีลบริบูรณ์ด้วยสมาธิและบริบูรณ์ด้วยปัญญา เพื่อพัฒนาตนเองและสังคมไปสู่เป้าหมายสูงสุดในปัจจุบันและอนาคต ประการแรก ฝึกคิดดี มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ซึ่งจะต้องฝึกเรื่องต่อไปนี้ 1. มองโลกในแง่ดี 2. รู้จักให้ ให้ ในที่นี้หมายถึง ประการแรก รู้คุณค่าในตัวเอง ประการที่สอง ฝึกทำดี 1. พุดจาปราศรัย 2. สงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3. ประพฤติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรม 4. การสร้างสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ 5. รู้จักการบริหารเวลา

4.สรุป

การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรม เป็นหลักพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตซึ่งมีความจำเป็นจะต้องฝึกฝนตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาเพื่อให้การดำรงอยู่ด้วยความไม่ประมาท ไม่เมาในชีวิต เมาในความมั่งมี เมาในสิ่งนั้นในสิ่งนี้ถ้ารู้จักพัฒนาตนให้ปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิตที่ดีแล้วย่อมดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพไปในตัวเองตามหลักพุทธธรรม จึงสรุปเป็นแผนภาพภูมิได้ดังนี้

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(1) หนังสือ:

กระทรวงสาธารณสุข. “เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขององค์การอนามัยโลกชุดย่อ ฉบับภาษาไทย”. เชียงใหม่: กระทรวงสาธารณสุข, 2552.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง. พุทธศาสนาสูภาษิตเล่ม1 ฉบับมาตรฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2535.

ชัยยะ วิหกเทริ. “รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลโยธะกา อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา”. ภาคนิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิตสาขาพัฒนา สังคม คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2554.

ชัยวัฒน์ ปัญญาพงษ์ และคณะ. คู่มือฉบับสมบูรณ์ฉบับประชากรศึกษา . กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียน สโตร์ , 2551.

ธงชัย สันติวงษ์. การบริหารงานบุคคล. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

นิศารัตน์ ศิลปะเดช. ประชากรกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: พิธิษฐ์การพิมพ์, 2540.

บัญญัติ พุ่มพวง. อบต.ของเรา : ท้องถิ่นของเรา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ปพิการพิมพ์ จำกัด, 2548.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก, จำกัด 2546.

_____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, 2543.

_____. ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก หมวดศึกษาศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2543.

_____. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระพิพิธธรรมสุนทร (ชัยวัฒน์ ธมฺมวฑฺฒโน). เทศนาว่าไรดี. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, 2539.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). การคณะสงฆ์กับ พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ 5 ธันวาคม 2552.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

พัฒนา กิตติพราภรณ์. “นันทนุสรณ์ธุรกิจเพื่อคุณภาพชีวิต ...ของใคร”. วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ. 15(1) (2551).

รังสิมา วิวัฒน์วงศ์วนา. “คุณภาพชีวิตของคนพิการทางการได้ยินที่ประกอบอาชีพอิสระ”. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.

ศิรินันท์กิตติสุขสถิตและคณะ. คุณภาพชีวิตการทำงานและความสุข. นนทบุรี: อพทฤษฎีเอทนิว, 2557.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554), 2550.

Leonard Bloomfield and others. The Modern Library of the English Language. New York: Random House, 1984

การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา

The Development of Wisdom by Threefold Training

พระครูวรธรรมชัยสุนทร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Roi Et Buddhist College

บทคัดย่อ

เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุรู้ผล รู้ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และสิ่งที่มีใช้ประโยชน์ รู้ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควรในทาง พระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็น โลภะ และปัญญาที่เป็น โลกุตระทั้งนั้น ปัญญา สามารถจำแนกตามนัยต่าง ๆ ได้หลายประเภท การพัฒนา ปัญญา คือการทำให้ความรู้ เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปอย่างครบถ้วน จนสามารถจำแนกเห็นถึงเหตุผลว่าสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี มีคุณหรือมีโทษ มีประโยชน์หรือมีใช้ประโยชน์การพัฒนาปัญญา ตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา เป็นการพัฒนาความประพฤติขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างให้ตนเองมีวินัย เพื่อเป็นบาทฐานต่อการพัฒนา จิตใจในลำดับต่อไป ซึ่งในลำดับการพัฒนาจิตใจที่เรียกว่าสมาธินั้นเน้นไปที่จิตใจให้เป็นบาทฐาน เพื่อพัฒนา ปัญญาให้สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งมีด้วยกันหลายวิธีและเป้าหมายของการพัฒนาปัญญาเพื่อประโยชน์สุขใน ปัจจุบัน อันได้แก่ ความมีสุขภาพดี มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมกับเพื่อนมนุษย์อันเป็นประโยชน์สุขระดับต้น ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายในระดับถัดไป เพื่อประโยชน์สุขในอนาคต คือ การบรรลุธรรม เป็นความสุขที่เป็นความสุขที่แท้จริง หมายถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ เพราะเกิดปัญญาที่แท้จริงได้เป็นพระอริยบุคคล พระอรหันต์และนิพพานในที่สุด

คำสำคัญ:

Abstract

When human beings have wisdom to make the society coexist peacefully, wisdom means knowledge, knowledge is clear, teacher knows, she knows reason, knows what is useful and what is not, knows what is right and what is not. In Buddhism or wisdom is the most important because every action requires wisdom at the time of lokiya and wisdom that is secular. Wisdom can be

classified in many ways. The development of wisdom is to make knowledge more and more prosperous. up to complete until able to discern the reasons for what is good, what is bad, has benefits or is harmful, is useful or not. The development of wisdom according to the threefold principles is the development of precepts, concentration, and wisdom is the development of basic behavior for Create self-discipline as a base for further development of the mind, in which the order of mental development called concentration focuses on the mind as the basis for the development of wisdom to the highest, respectively, which has many methods and The goal of the development of wisdom for the benefit of the present is to have good health and good relations in society with fellow human beings. It is the starting point which will lead to the next level of goals for the benefit of future happiness is attained. th Karma is happiness that is true happiness, meaning liberation from suffering because of the birth of true wisdom, eventually becoming a noble person, arahant and nirvana.

Keywords:

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่า เป็นศาสนาแห่ง ปัญญา คือ มีทั้งปัญญาที่เป็นโลกียะสำหรับนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ และปัญญาที่เป็นโลกุตระ ซึ่งเกิดจากการฝึกอบรมด้านสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ปัญญาชนิดนี้เป็นปัญญาที่บริสุทธิ์ การปฏิบัติขั้นแห่งพระพุทธศาสนาเป็นผลมาจากพระปัญญาคุณของพระพุทธเจ้าพระองค์ ทรงมีพระปัญญาอย่างหาผู้จะเสมอเหมือนมิได้ ปัญญาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งเพราะปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำไปสู่การบรรลุธรรม กล่าวคือ ปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้เห็นความ จริงหรือสัจธรรม หากไม่มีองค์ความรู้เรื่องปัญญานี้การที่จะพิจารณาให้สามารถกำหนดท่าทีต่อสิ่งมีชีวิตและ สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวกับโลกย่อมเป็นไปได้ยาก

เมื่อพิจารณาถึงความหมายของปัญญา พระพุทธศาสนามุ่งสนใจเรื่องของปัญญา เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ การบรรลุธรรมเท่านั้นหรือยังให้ความหมายที่ครอบคลุมไปถึงระดับการดำรงชีพด้วย จะอย่างไรก็ตามการ เข้าใจเรื่องปัญญาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจำเป็นต้องศึกษาลงในรายละเอียดให้เข้าใจถึงปัญญาและการจะนำองค์ ความรู้เรื่องปัญญานั้นไปใช้ประโยชน์จะต้องเข้าใจด้วยว่าการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเป็นเช่นไร การมุ่งสนใจในเรื่องนี้ควรเริ่มจากประเด็นความหมายของการพัฒนาปัญญาก่อนว่าพระพุทธศาสนาให้ความหมาย ไว้หรือไม่ เมื่อ

พิจารณาในเบื้องต้น ความหมายของคำว่า “การพัฒนาปัญญา” ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน ดังนั้นใน การค้นหาคำตอบ จำเป็นต้องมุ่งนำความรู้ในเรื่องความหมายของปัญญาที่จะสามารถค้นพบก่อนมาเป็นฐานความรู้เพื่อไปเชื่อมโยงเข้ากับ ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ซึ่งหมายถึง “ทำให้เจริญ” เพื่อปฏิบัติตนให้เกิดปัญญาครบถ้วน

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา “ไตรสิกขา” หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น “ปัญญา” ถือเป็นแกนหลัก ของพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ซึ่งทำหน้าที่นำทางหรือสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ “วิถี” และ “เป้าหมาย” ของชีวิต ทำหน้าที่แก้ไขหรือคลี่คลายปัญหาหรืออุปสรรคต่าง ๆ ระหว่างการเดินทางของชีวิตใน วิถีจริยธรรม และทำหน้าที่ประจักษ์แจ้งสัจจะหรือบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิต ดังนั้น การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไม่ว่าจะเป็นคุณธรรมจริยธรรมของปัจเจกบุคคล หรือคุณธรรมจริยธรรมทางสังคม ถ้า กระบวนการพัฒนานั้น ๆ ไม่สามารถทำให้เกิด “ปัญญา” ก็เป็นไปได้ที่จะทำให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมที่ยั่งยืน ขึ้นในตัวบุคคลหรือในวิถีชีวิตทางสังคม การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา คือ การพัฒนาศีล สมาธิ และ ปัญญา โดยการรักษาศีลให้บริสุทธิ์เพื่อเป็นบาทฐานต่อการพัฒนาจิตใจในลำดับต่อไป บทความวิชาการเรื่องนี้ ผู้เขียนมุ่งศึกษาปัญญาในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา ซึ่งจะได้นำเสนอลำดับ ต่อไป

2. ความสำคัญของปัญญา

ในทางพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก เพราะปัญญาช่วยในเรื่องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข เป็นแสงสว่างส่องนำทางให้พบกับความสำเร็จและปัญญาเป็นเครื่องมือที่จะนำพาไปสู่ความพ้นทุกข์คำว่า “ปัญญา” จึงมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาการเรียนรู้การใช้ชีวิต หากมนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างขาดปัญญาจะทำให้พบกับปัญหา และความทุกข์มากมายดังนั้น มนุษย์จึงต้อง อาศัยปัญญาเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิต โดยมีลักษณะสำคัญของกระบวนการดำเนินชีวิตด้วยการพัฒนา ศักยภาพการดำเนินชีวิตให้สามารถอยู่รอดอย่างดีงามมีความสุข มีความเข้าใจในเหตุผล ดี ชั่ว รู้คิด รู้วินิจฉัย และรู้ที่จะจัดการ อันใดเป็นประโยชน์ มิใช่ประโยชน์

การเรียนรู้เป็นความหมายหนึ่งของการศึกษาที่จะฝึกตัวเอง พัฒนาชีวิตตนเองให้มีความสามารถที่จะเป็นอยู่ได้ด้วยดีอย่างไร ในการค้นหาคำตอบจำเป็นต้องมุ่งนำความรู้ในเรื่องความหมายของปัญญาที่จะสามารถค้นพบก่อนมาเป็นฐานความรู้เพื่อไปเชื่อมโยงเข้ากับ ความหมายของคำว่า “พัฒนา” ซึ่งหมายถึง “ทำให้เจริญ” การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขาย่อมได้ความรู้ในระดับแรกที่เป็นพื้นฐานความเข้าใจเบื้องต้นที่เป็นจุดเริ่ม ในการพัฒนาปัญญา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาปัญญาในระดับขั้นที่สูงขึ้นไปในทางพระพุทธศาสนาที่จะกำจัดกิเลส และ

ให้รู้ทันความจริงในเรื่องของสิ่งทั้งหลายว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างไร เมื่อรู้เรื่องโลกและชีวิตตาม ความ เป็นจริงจนสามารถละวางจิตใจต่อโลกและชีวิตได้อย่างถูกต้อง

ฉะนั้นปัญญาจึงเป็นคุณธรรมที่สำคัญมาก เพราะปัญญาช่วยในเรื่องการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่าง สันติสุขถือเป็นเครื่องมือในการจัดการที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในหลายด้าน

2.1. ความหมายของปัญญา

ในคัมภีร์พระไตรปิฎกได้กล่าวถึงความหมายของปัญญาไว้ในที่ต่าง ๆ ดังนี้ ปัญญา คือ ความรู้ทั่วภิกขุที่รู้ ชัด ความวิจย ความเลือกเฟ้น ความสอดส่องธรรม ความกำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนด เฉพาะ ภาวะที่รู้ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียดความรู้อย่างแจ่มแจ้ง ความคิดค้น ความใคร่ครวญ ปัญญาจุจ แผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญา เครื่องนำทางปัญญา เครื่องเห็นแจ้งความรู้ดี ปัญญา จุจปฏิภัก ปัญญา ปัญญินทรีย์ ปัญญาพละ ปัญญาจุจศีลตรา ปัญญาจุจปราสาท ความสว่าง คือปัญญา ปัญญาจุจ ดวงประทีป ปัญญาจุจดวงแก้ว ความไม่หลงมกมาย ความเลือกเฟ้นธรรม พระพุทธองค์ทรงตรัสถึงคนมีปัญญา สามารถแก้ความ ยุ่ง คือกิเลสได้ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า “นรชนผู้มีปัญญา มีศีลเจริญจิตและปัญญา มีความ เพียร มีปัญญา เครื่องบริหารนั้น พึงแก้ความยุ่งนี้ได้” พระพุทธองค์ทรงตรัสเปรียบเทียบแสงสว่างแห่งปัญญาว่า เป็นสิ่งประเสริฐ ที่สุด ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่าบรรดาแสงสว่าง 4 ประการ คือแสงสว่างแห่งพระจันทร์ 1 แสงสว่างแห่งพระ อาทิตย์ 1 แสงสว่างแห่งไฟ 1 แสงสว่างแห่งปัญญา 1 ภิกษุทั้งหลาย แสงสว่าง 4 ประการนี้แลแสงสว่างแห่งปัญญา เป็นเลิศ

คำว่า ปัญญา ในที่บางแห่งหมายถึง ญาณ ก็ได้ดังที่ปรากฏในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคว่า ความรู้ทั่ว ความรู้ ชัด การเลือกเฟ้น การค้นคว้า การสอดส่องธรรม การกำหนดดี การเข้าไปกำหนด ฯลฯ ความไม่หลง การเลือกเฟ้น ธรรม สัมมาทิฐิที่ปรารถนาทุกขที่เกิดขึ้นชื่อว่าทุกขญาณ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสชื่อวิสุทธิมรรค ได้ อธิบายความหมาย ของปัญญาไว้ว่า ปัญญา คือ ความรอบรู้ที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา เรียกว่า ปัญญา ความรอบรู้ที่เกิดจาก การเจริญวิปัสสนาภาวนา หรือวิปัสสนาญาณที่สัมปยุต (ประกอบ) ด้วยกุศลจิตพิจารณา ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างแจ่มแจ้งชื่อ ปัญญา ความรู้ทั่ว ส่วนปัญญาที่พระพุทธโฆษาจารย์ได้อธิบายไว้นั้นจึงหมายถึง ความรู้ทั่ว และในหนังสือพจนานุกรมธรรมของพุทธทาสภิกขุ ได้ให้ความหมายของ คำว่า ปัญญาไว้ว่า ปัญญา หมายถึงความรู้ครบถ้วนในสิ่งที่ควรรู้ ญา แปลว่า รู้, แปลว่า ทัวถึง หรือครบถ้วน จึง เรียกว่า ปัญญา พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายอีกว่า ปัญญา หมายถึง การฝึกฝนอบรม เพื่อทำให้เกิดความรู้ความ เข้าใจอย่างถูกต้องสมบูรณ์ถึงที่สุด ใน สิ่งทั้งปวงตามความเป็นจริง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของคำว่า ปัญญา ไว้ว่า คำว่า ปัญญา แปลว่า ความ รอบรู้ หมายถึง ความรู้ทั่ว ความรู้ชัด คือรู้ทั่วถึงความจริง หรือรู้ตรงตามความเป็นจริงหากแปลกันอย่างง่าย ๆ พื้น ๆ ปัญญา คือ ความเข้าใจ หมายถึงเข้าใจถูก เข้าใจชัด หรือเข้าใจ่องแท้ เป็นการการมองเห็นลู่สภาวะ หรือมองเห็นลู่ปัญหา ดังนั้น ปัญญาจึงเป็นเหมือนตัวช่วยชี้แนวทางทางจิตใจของคนเราให้เดินถูกทาง

เมื่อกล่าวโดยสรุป ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุรู้ผล รู้ในสิ่งที่เป็น ประโยชน์ และสิ่งที่มีใช้ ประโยชน์รู้ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ในพระพุทธศาสนาถือว่าปัญญา เป็นสิ่งสำคัญ ที่สุดประการหนึ่งเพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็นโลกียะและปัญญาที่เป็นโลกุตระ ทั้งนี้ เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2.2. ประเภทของปัญญา

ในพระพุทธศาสนาจำแนกประเภทของปัญญา ไว้หลายอย่างมีปัญญา 2 ประเภท ปัญญา 3 ประเภท ปัญญา 4 ประเภท และปัญญา 6 ประเภท เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.1. การจำแนกปัญญาเป็น 2 ประเภท ปัญญาสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ซึ่งมีหมวดหมู่ดังต่อไปนี้ คือ (1) โลกียปัญญากับโลกุตตรปัญญา (2) ปัญญาที่เกิดจากการกำหนดนามหรือรูป (3) ปัญญาที่จำแนกตามเวทนาที่เกิดร่วมกัน และ (4) ปัญญา ขณะบรรลุนิพพาน โดยรายละเอียดจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไปนี้

1. โลกียปัญญากับโลกุตตรปัญญา ปัญญาสามารถจำแนกเป็นโลกียปัญญากับโลกุตตรปัญญา โดยที่ โลกียปัญญา เป็นปัญญาที่เกี่ยวกับทางโลกซึ่งรวมถึงปัญญาในการดำรงชีพ ตลอดจนปัญญาที่เกิดจากความดี งาม และปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติภาวนาแต่ไม่รวมไปถึงปัญญาในขณะบรรลุนิพพานที่เรียกจิตขณะบรรลุนั้นว่า มรรคจิต และผลจิต ส่วนโลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาในขณะบรรลุนิพพานดังกล่าว ปัญญา ทั้ง 2 ประเภทนี้มีชื่อ เรียกอื่นอีกหลายชื่อเป็นคู่กัน แต่ยังคงมีความหมายเช่นเดียวกันกับคู่ของโลกียปัญญากับโลกุตตรปัญญา

2. ปัญญาที่เกิดจากการกำหนดนามหรือรูป เมื่อนำปัญญามาจำแนกด้วยลักษณะการเกิดของปัญญาว่า เกิดมาจากการกำหนดรู้นามหรือรูป จะสามารถจำแนกได้ 2 ประการ ซึ่งมีหมวดหมู่ดังต่อไปนี้ ได้แก่ (1) นามวชิฐฐาปนปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดรู้ในนาม คือ เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ (2) รูปวชิฐฐาปนปัญญา หมายถึง ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการกำหนดรู้ในรูป ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดรู้ ร่างกายว่าอยู่ในอริยบทใด ยืน เดิน นั่ง หรือนอน

3 ปัญญาที่จำแนกตามเวทนาที่เกิดร่วมกัน เมื่อนำปัญญามาจำแนกด้วยเวทนาที่เกิดร่วมกันจะ สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ซึ่งมีหมวดหมู่ดังต่อไปนี้ ได้แก่ (1) โสมนัสสสหคตปัญญา คือ ปัญญาที่เกิด ร่วมกับความสุขใจ (2) อุเปกขาสหคตปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดร่วมกับความรู้สึกเฉยๆ

4 ปัญญาขณะบรรลुธรรม เมื่อนำในปัญญาขณะบรรลุธรรมมาจำแนกว่าเป็นขั้นแรกของการบรรลุ หรือเป็นขั้นถัดๆ ไปจะได้ 2 ประเภท ซึ่งมีหมวดหมู่ ดังนี้ ได้แก่ (1) ทสสนภูมิปัญญา คือ ปัญญา ในขณะบรรลุธรรมครั้งแรก คือ ซึ่งขณะนั้นปัญญาเป็นที่เข้าถึงนิพพานเป็นครั้งแรก (2) ภาวนาภูมิปัญญา คือ ปัญญา ในขณะบรรลุธรรมครั้งถัด ๆ มาอีก 3 ขั้นที่เหลือดังคำอธิบายของพระพุทธโฆสเถระที่ว่า “เป็นปัญญา 2 อย่าง โดยเป็น ทสสนภูมิ และภาวนาภูมิอย่างนี้ คือ ปัญญา ในปฐมมรรค เป็นทสสนภูมิปัญญา และในมรรค 3 ที่เหลือเป็นภาวนาภูมิปัญญา”

2.2.2. การจำแนกปัญญาเป็น 3 ประเภท ปัญญานอกจากสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทแล้ว ปัญญายังสามารถจำแนกเป็นปัญญา 3 ประเภท ซึ่งมีหมวดหมู่ดังนี้ได้แก่ (1) ปัญญา จำแนกตามแหล่งที่มา (2) ปัญญา จำแนกผ่านประเภทของโกศล (๓) ปัญญา จำแนกผ่านประเภทของปริญญา มีรายละเอียด ดังนี้

1. ปัญญาจำแนกตามแหล่งที่มา เมื่อนำปัญญามาจำแนกด้วยแหล่งที่มาของปัญญาเองจะสามารถ จำแนกได้ 3 ประการ ได้แก่ (1) จินตามยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการการคิด พิจารณาหาเหตุผลด้วย ตนเอง บุคคลมิได้ฟังจากผู้อื่นโดยตรง แต่ได้สร้างปัญญาของตนให้เกิดขึ้นด้วยการคิดค้นทดลองหาเหตุผล ด้วยตนเอง (2) สุตมยปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟังมาจากผู้อื่น เช่น การศึกษาเล่าเรียนจากครู จากการ อ่านหนังสือ จากการ ฟังบรรยายในการทัศนศึกษา ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ฟังด้วยดีย่อมได้ปัญญา” (3) ภาวนามย ปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการฝึกอบรม หรือปัญญาที่เกิดแต่การฝึกลงมือปฏิบัติ เช่น การปฏิบัติวิปัสสนา กรรมฐาน

2. ปัญญาจำแนกผ่านประเภทของโกศล เมื่อนำปัญญามาจำแนกด้วยโกศลเป็นความฉลาดทางปัญญา ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญญาที่รอบรู้ทางเจริญและเหตุของความเจริญ (2) ปัญญาที่รอบรู้ทางเสื่อมและเหตุของความเสื่อม (3) ปัญญาที่รอบรู้วิธีแก้ไขเหตุการณ์และวิธีที่จะทำให้สำเร็จ ทั้งในการป้องกันความเสื่อมและในการสร้างความเจริญ

3. ปัญญาจำแนกผ่านประเภทของปริญญา เมื่อนำปัญญามาจำแนกตามการกำหนดรู้การทำความรู้จัก หรือการทำความเข้าใจ โดยครบถ้วนที่เรียกว่า “ปริญญา” จะสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท ได้แก่ (1) ปัญญาที่เกิดจากการกำหนดรู้ด้วยสิ่งอันรู้แล้ว จากการกำหนดรู้ขั้นรู้จักและจากการกำหนดรู้ตามสภาวะ ลักษณะ คือ ปัญญาที่เกิดจากการทำความรู้จักจำเพาะตัวของสิ่งนั้นโดยตรงพอให้ชื่อว่าได้เป็นอันรู้จักสิ่งนั้นแล้ว (2) ปัญญา ปัญญาที่เกิดจากการกำหนดรู้ด้วยการพิจารณา จากการกำหนดรู้ขั้นพิจารณา หรือจากการกำหนดรู้สามัญลักษณะ คือ ปัญญาที่เกิดจากการทำความรู้จักสิ่งนั้น พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา (3) ที่ปัญญาเกิดจากการกำหนดรู้ด้วยการละ กำหนดรู้ถึงขั้นละได้กำหนดรู้โดยตัดทางมิให้ฉันทราคะเกิด มีในสิ่งนั้น คือ ปัญญาที่รู้ว่สิ่งนั้นเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาแล้วละนิจจสัญญา เป็นต้น

2.3.3. การจำแนกปัญญาเป็น 4 ประเภท

ปัญญาไม่เพียงสามารถจำแนกเป็น 2 ประเภทและ 3 ประเภทเท่านั้น ปัญญายังสามารถจำแนกเป็น ปัญญา 4 ประเภท ซึ่งมีหมวดหมู่ดังนี้ ได้แก่ (1) ปัญญา ที่จำแนกตาม อริยสัจ 4 (2) ปัญญาที่จำแนกตาม ปฏิสัมภิทา

1 ปัญญาที่จำแนกตามอริยสัจ 4 เมื่อนำปัญญามาจำแนกตามอริยสัจจะได้ 4 ประเภทได้แก่ญาณ 4 ได้แก่ (1) ทุกขญาณ คือ ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการความรู้ในทุกข์ ซึ่งทุกข์เป็นสภาพที่ทนได้ยาก สภาวะที่บีบคั้น (2) ทุกขสมุทยญาณ คือ ปัญญาที่เกิดจากการความรู้ในเหตุเกิดแห่งทุกข์ซึ่งเหตุเกิดแห่งทุกข์นี้คือความต้องการ (ตัณหา) ทุกูปแบบ (3) ทุกขนิโรธญาณ คือ ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการความรู้ในความดับแห่งทุกข์ ซึ่งความดับทุกข์นี้คือ ภาวะที่ความต้องการทุกูปแบบดับสิ้นไปภาวะที่หลุดพ้นและอิสระจากความทุกข์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของ พระพุทธศาสนาที่เรียกว่า นิพพาน (4) ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาญาณ คือ ปัญญาที่เกิดขึ้น จากการความรู้ในข้อ ปฏิบัติให้ถึงความดับแห่งทุกข์

2. ปัญญาที่จำแนกตามปฏิสัมภิทา เมื่อนำปัญญามาจำแนกตามความรู้ 4 อย่างที่แตกฉานในวัตถุ 4 ชื่อว่า ปฏิสัมภิทา ได้แก่ (1) อตถปฏิสัมภิทา คือ ปัญญาที่แตกฉานในอรรถ ปริชา แจ้งในความหมายเมื่อเห็นเพียง ข้อความอย่างย่อ หรือหัวข้อของหลักธรรมสามารถอธิบายขยายความออกไปอย่างกว้างขวางแจ่มแจ้ง รายละเอียด ได้อย่างมากมายลึกซึ้ง หรือเมื่อเห็นเหตุเพียงส่วนเดียวสามารถพิจารณาแยกแยะกระจายเชื่อมโยง ต่อขยายผล ออกไปจนทราบถึงผลได้ (2) ธัมมปฏิสัมภิทา หมายถึงปัญญาแตกฉานในธรรมปัญญาแจ้งรู้ใน หลักธรรมสามารถ อธิบายขยายความได้อย่างละเอียด และพิสดารนำมาจัดตั้งเป็นกระทู้หรือหัวข้อได้ เมื่อเห็น ผลอย่างหนึ่งจะทำให้ สืบสาวไปหาเหตุได้ (3) นิรุตติปฏิสัมภิทา หมายถึง ปัญญาที่แตกฉานในนิรุตติ ปริชารู้แจ้ง ในศัพท์ภาษาถ้อยคำ บัญญัติรวมทั้งภาษาต่าง ๆ ใช้คำพูดชี้แจงให้ผู้อื่นเข้าใจ และสามารถเห็นตามได้ (4) ปฏิภาณ ปฏิสัมภิทา หมายถึง ปัญญาที่แตกฉานในปฏิภาณ ปริชารู้แจ้งทันในความคิดซึมซาบเข้าใจในความรู้ ที่มีอยู่ด้วยไหวพริบนำมาเชื่อมโยง ให้เข้ากับเหตุผลและความคิด และนำไปใช้ประโยชน์ให้เหมาะสมสามารถ เข้ากับทุกเหตุการณ์หรือทุกกรณี

2.3.4. การจำแนกปัญญาเป็น 6 ประเภท

ปัญญาไม่เพียงสามารถจำแนกได้หลายประเภทดังที่ได้นำเสนอมานี้แล้วนั้น ปัญญายังสามารถจำแนกได้ 6 ประการ ได้แก่ (1) วิปัสสนา หมายถึงที่เห็นสภาวะธรรมต่าง ๆ มีอนิจจลักษณะ เป็นต้น (2) สัมมาทิฐิ ความเห็นถูก (3) วิมังสา ความไตร่ตรอง หรือทดลอง (4) วิจยนา ปัญญาพิจารณาประเสริฐสุด (๕) สัมปชัญญะ ปัญญารู้สิ่งที่เป็นประโยชน์มิใช่ประโยชน์ รู้ว่าควรและไม่ควร และไม่หลงลืม (6) เนปิกกะ ปัญญา บ่มกุศลธรรมให้สุก

2.4 ปัญหาที่ปรากฏในหมวดธรรมต่าง ๆ การศึกษาเรื่องปัญหา จะสามารถสร้างความเข้าใจเพิ่มเติมโดยศึกษาเชื่อมโยงเข้ากับหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหลักธรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ไตรสิกขา อริยมรรค อินทรีย์ 5 พละ 5 อิทธิบาท 4 และโพชฌงค์ รายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาในฐานะส่วนหนึ่งของไตรสิกขา ปัญหาเป็นตอนสุดท้ายของการศึกษาในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ไตรสิกขา” และเรียกปัญหาในเรื่องนี้ว่า “ปัญหาสิกขา” หมายถึง การศึกษาเรียนรู้ฝึกอบรมปฏิบัติตนให้มีความประพฤติที่บริสุทธิ์ โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุดให้เกิดปัญญาระดับบรรลุมรรค

2. ปัญหาในฐานะส่วนหนึ่งของอริยมรรค ปัญหาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางสายกลางที่ช่วยให้มนุษย์สามารถหลุดพ้นทุกข์ได้ ซึ่งแนวทางสายกลางดังกล่าว คือ อริยมรรคองค์ 8 ประการอันประเสริฐที่ทำให้คนเป็นพระอริยะมีองค์ประกอบ 8 อย่างคือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และ สัมมาสมาธิ ตามลำดับ

3. ปัญหาในฐานะส่วนหนึ่งของอินทรีย์ 5 และพละ 5 ปัญญานอกจากเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางสายกลางแล้ว ปัญหายังเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องวัดความพร้อมและบ่งชี้ความก้าวหน้าช้าหรือเร็วของบุคคลในการปฏิบัติธรรมที่เรียกว่า อินทรีย์ 5 4 ปัญหาในฐานะส่วนหนึ่งของอิทธิบาท

4. ปัญหาไม่เพียงแสดงบทบาทแค่นั้นที่นำเสนอผ่านมามาก่อน ปัญหายังเป็นส่วนหนึ่งของคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ทางแห่งความสำเร็จ และคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายที่เรียกว่า “อิทธิบาท 4”

5. ปัญหาในฐานะส่วนหนึ่งของโพชฌงค์ 7 ปัญหายังเป็นส่วนหนึ่งของโพชฌงค์ 7 อันเป็นสนามปฏิบัติการทางปัญญาเป็นธรรมที่เกื้อหนุนในการเจริญสมาธิ และเป็นที่ใช้สมาธิเพื่อประโยชน์ที่สูงขึ้นไปจน บรรลุมรรค และวิมุตติโพชฌงค์ 7 ทั้ง 7 ประการได้แก่ (1) สติ คือ ความระลึกได้ (๒) ธัมมวิจยะ คือ ความเพียรธรรม ความสอดคลองสืบค้นธรรม (3) วิริยะ คือ ความเพียร (4) ปติ คือ ความอึดใจ ความเฝ้าเฝ้าปลอบปล้ำ พุใจ (5) ปสัทธิ คือความผ่อนคลายสงบเย็นกายใจ (6) สมาธิ คือ ความมีใจตั้งมั่น จิตแน่วแน่ในอารมณ์ ทรงตัวสม่ำเสมอไม่ฟุ้งซ่าน (7) อุเบกขา คือ ความมีใจเป็น กลางเพราะเห็นตามเป็นจริง นิ่งดูไป ไม่แทรกแซง โดยที่ธัมมวิจยะจัดเป็นปัญญา

2.5. ระดับของปัญญา ปัญญา ความรอบรู้เมื่อว่าโดยความลึกซึ้งโดยย่อมี 2 ระดับ คือ ระดับโลกียะปัญญา และโลกุตระ ปัญญา โดยพิสดารมี 6 ระดับ คือระดับวิญญาณ สัญญา ทิฐิ อภิญญา ญาณ และระดับตรัสรู้เมื่อว่าโดย ประเภทมี 2 ประเภท คือ โลกียปัญญา และโลกุตระปัญญา คำว่า ระดับและประเภทที่ต่าง กัน คือ ระดับหมายถึง คุณภาพของปัญญา ส่วนประเภท คือ ชนิดของปัญญามีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ระดับโลกียปัญญา เป็นปัญญาที่เกี่ยวกับทางโลก เป็นเรื่องของชาวโลก ยังอยู่ในภพทั้ง 3 คือ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เป็นปัญญาที่ประกอบด้วยอสาวิเกส เป็นปัญญาที่ยังถูกร้อยรัดด้วยกิเลสมีสังโยชน์ เป็นต้นคู้กับโลกุตตรปัญญา

2. ระดับโลกุตตรปัญญา เป็นปัญญาที่เหนือจากโลก เป็นปัญญาที่พ้นวิสัยของโลก ไม่เนื่องในภพทั้ง 3 เป็นปัญญาที่ประกอบด้วย โลกุตตรมรรค คือ มรรค ผล นิพพาน

3. ระดับโลกียอภิญญา คือ การรู้อารมณ์ต่าง ๆ และคุณลักษณะของมันโดยอาศัยพลังจิตโดยตรงโดยไม่ต้องอาศัย ตา หู จมูก ลิ้น และผิวกาย เช่น หลับตาแล้ว แต่อาจมองเห็นรูป วัตถุ และเหตุการณ์ได้ ซึ่งอยู่ไม่ไกลเกินวิสัยของตา เป็นต้น

4. ระดับปัญญาที่แบ่งตามลักษณะสัมมาทิฐิ “ทิฐิ” คือ ความเห็น ความเข้าใจตามแนวคิดของตน ลักษณะสำคัญของทิฐิ คือ การยึดถือเป็นของตน ความรู้ที่เป็นทิฐินี้ มีได้ตั้งแต่ขั้นไม่มีเหตุผล มีเหตุผลน้อย บ้างมากบ้าง แต่เมื่อใดทิฐินั้นพัฒนาขึ้นไปเป็นความรู้ความเข้าใจตามความเป็นจริง ที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง คือรู้ตรงตามสภาวะ เรียกว่า สัมมาทิฐิ ปัญญาที่แบ่งตามลักษณะ สัมมาทิฐินี้มี 2 ประการ ดังนี้ (1) โลกียสัมมาทิฐิ คือ ปัญญาที่ยังขึ้นตรงต่อโลก (2) โลกุตตรสัมมาทิฐิ คือ ปัญญาที่เหนือโลกไม่ขึ้นต่อโลก ธรรม

3. การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา

ความหมายของการพัฒนาปัญญา คำว่า “พัฒนา” ซึ่งหมายถึง ทำให้เจริญจึงทำให้ทราบได้ว่าการ พัฒนาปัญญา คือ การทำให้ความรู้ทั่ว ความรู้เข้าใจชัดเจน กิริยาที่รู้ชัด และปรีชาหยั่งรู้ชัดสามารถเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป การทำให้ความรู้หรือกิริยา หรือปรีชาดังกล่าวสามารถเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปนั้นจะสามารถจำแนกเห็นถึง เหตุผล สิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี และสิ่งนั้น ๆ มีคุณหรือโทษ ประโยชน์หรือมิใช่ประโยชน์ เป็นต้น ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และยังสามารถที่จะจัดแจงจัดสรรและจัดการสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยลำดับ ทั้งในระดับการดำรงชีพ ตลอดจนระดับสูงสุดที่มุ่งการพ้นทุกข์อย่างยั่งยืน การทำให้ความรู้หรือกิริยา หรือปรีชา ดังกล่าวสามารถเจริญจนถึงภาวะการพ้นทุกข์อย่างยั่งยืนนั้นจะพบความจริงของชีวิต เข้าใจความจริงในเรื่อง ไตรลักษณ์คือ สรรพสิ่งเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์และบังคับไม่ได้ ไม่มีตัวตน

แนวทางการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา แม้ปัญญาจะมีความสำคัญแต่ปัญญา ไม่สามารถเกิด ขึ้นมาลอย ๆ ได้ ต้องอาศัยอีก 2 องค์ ประกอบ เป็นฐานในการพัฒนาปัญญา คือ การพัฒนาความประพฤติที่ เรียกว่า ศีล และการพัฒนาจิตใจ ที่เรียกว่า สมาธิ ดังข้อความที่ว่า “ปัญญาจะพึงเจริญได้อย่างไร พรรณนาว่า เพราะเหตุที่ ธรรมทั้งหลายอันแยกประเภทเป็นขั้นธ आयตนะ ธาตุอินทรียัสสัจจะ และปฏิจจสมุปบาทเป็นภูมิ ธรรมของปัญญานี้

วิสุทธิ 2 คือ สลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิเป็นมูลของปัญญานี้” การพัฒนาปัญญาจำเป็นต้องมี การพัฒนาพฤติกรรมทางการกระทำและการพัฒนาจิตใจเป็นฐาน โดยในข้อความนี้การพัฒนาความประพฤติ และการพัฒนาจิตใจ เรียกว่า สลวิสุทธิ และ จิตตวิสุทธิ ตามลำดับ

1. แนวทางการพัฒนาความประพฤติ (ศีล) ในฐานะบาทฐานการพัฒนาจิตใจมนุษย์ สามารถพัฒนาความประพฤติ (ศีล) ได้โดยเริ่มต้นตั้งแต่ข้อปฏิบัติขั้นเริ่มแรกสุดที่ความประพฤติพื้นฐาน คือ การเน้นไปที่การ ละเว้นความชั่วต่าง ๆ เช่น ศีล 5 ซึ่งเป็นจริยธรรมขั้นพื้นฐานของพุทธจริยศาสตร์ จากนั้นจึงยกระดับความ ประพฤติให้สูงขึ้นในด้านความดี เมื่อพิจารณาความประพฤติในระดับสูงของพุทธจริยศาสตร์ คือ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ และสัมมาอาชีวะ ได้แก่ การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพด้วยเจตนาที่สุจริต ไม่คิดเบียดเบียน ดังคำกล่าวในพุทธพจน์ “มาเถิดภิกษุ เธอจงเป็นผู้มีศีล สรรวมด้วยการสังวร ในปาติโมกข์ เพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร จงเป็นผู้มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เล็กน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายเถิด” นอกจากนั้นแล้ว “นรชนผู้มีปัญญาเห็นภัยใน สังสารวัฏ ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญจิตและปัญญามีความเพียร มีปัญญาเครื่องบริหารนั้นพึงแก่ความอยู่นี้ได้” ฉะนั้นเมื่อมีการพัฒนาความประพฤติ (ศีล) เกิดขึ้นแล้วจะส่งผลให้บุคคลนั้นมีหิริและโอตตปปะ คือ ละอายและเกรงกลัวต่อการทำผิดหรือทำบาป โดยมีได้ไปเบียดเบียนล่วงละเมิดใครมา ที่จะเป็นเหตุให้ใจวุ่นวาย คอยระแวงหวาดหวั่นกลัวโทษ หรือเดือดร้อนใจใน ความผิดชั่วร้ายของตนเอง ผู้ พุทธิล หรือผู้ที่มีความประพฤติไม่บริสุทธิ์ จิตใจจะหวั่นไหว พุ้งซ่านใจไม่สงบ ทำให้สมาธิไม่เกิด เดือดร้อนใจ วุ่นวาย หวาดหวั่น คอยระแวง ไม่สบายใจและไม่มีความสุข เมื่อไม่มีความสุขก็ไม่เกิดสมาธิแต่หาก ผู้ใดมีศีลจะทำให้จิตสงบ จิตไม่หวั่นไหว จะเป็นเหตุให้เกิดสมาธิ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สุขมีสมาธิเป็นผล”

2. แนวทางการพัฒนาจิตใจ (สมาธิ) ในฐานะบาทฐานการพัฒนาปัญญา เมื่อการพัฒนาความ ประพฤติที่เรียกว่า ศีลเป็นบาทฐานในการพัฒนาจิตใจที่เรียกว่า สมาธิจึงน่าสนใจว่า การพัฒนาจิตใจของ มนุษย์ จะสามารถทำได้อย่างไร การพัฒนาจิตใจที่เรียกว่า สมาธิจะทำให้จิตมีลักษณะที่แข็งแรงมีพลังมาก ราบเรียบสงบซึ่งใสกระจ่าง และนุ่มนวลควรแก่งาน เพื่อนำไปใช้งานได้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรง ตรัสไว้ว่า “เมื่อจิตเป็นสมาธิ บริสุทธิ์ผุดผ่อง ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน ปราศจากความเศร้าหมองอ่อน เหมาะแก่ การใช้งาน ตั้งมั่นไม่หวั่นไหวอย่างนี้ ภิกษุนั้นย่อมจิตไปเพื่อ ญาณทัสสนะ” ดังนั้น จิตที่มีลักษณะเช่นนี้ เหมาะสมนำไปใช้ได้ดีซึ่งรวมไปถึงความเหมาะสมในการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องแจ่มแจ้งชัดเจน เนื่องจากการทำกิจกรรมใด ๆ หากมีจิตลักษณะ เช่นนี้ การทำกิจกรรมนั้น ๆ ย่อมมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการพัฒนาปัญญาด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงน่าสนใจว่าการพัฒนาสมาธิจะสามารถทำได้อย่างไร ซึ่งเป็น บาทฐานสำคัญในการพัฒนาปัญญา การพัฒนา

สมาธิสามารถจำแนกเป็นการพัฒนาสมาธิตามวิธีธรรมชาติ และการพัฒนาสมาธิตามหลักอภิยาบท 4 การพัฒนาสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ และการพัฒนาสมาธิอย่างเป็นแบบแผน ได้แก่

1) แนวทางการพัฒนาสมาธิตามวิธีธรรมชาติ การพัฒนาสมาธิตามวิธีธรรมชาติ หมายถึง การฝึก ปฏิบัติตามหลักการเกิดขึ้นของสมาธิในกระบวนการธรรมที่เป็นไปเองตามธรรมชาติของธรรมชาติให้ดียิ่งขึ้นไป คือ การฝึกการกระทำสิ่งที่ตรงตามอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดปราโมทย์อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไป ซึ่งจะ ส่งผลให้เกิดปิติ ปัสสัทธิ สุข และสมาธิอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ๆ ขึ้นไปตามการเกิดขึ้นของปราโมทย์ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เมื่อเธอรู้แจ้งอรรธรู้แจ้งธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์เมื่อมีปราโมทย์ ย่อมเกิดปิติเมื่อใจมีปิติกาย ย่อมสงบ เธอมีกายสงบย่อมได้รับสุข เมื่อมีสุขจิตย่อมตั้งมั่น”

2) แนวทางการพัฒนาสมาธิตามหลักอภิยาบท 4 ถัดจากการพัฒนาสมาธิตามวิธีธรรมชาติ คือ การ พัฒนาสมาธิตามหลักอภิยาบท 4 ซึ่งหลักธรรมอภิยาบท 4 นี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นว่าปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของ หลักธรรมดังกล่าว ตามที่ได้นำเสนอแล้วนั้น แต่หลักธรรมอภิยาบท 4 นี้ยังสามารถพัฒนาสมาธิได้ด้วยการนำ สิ่งที่ทำหรือจุดหมายที่ต้องการมาเป็นอารมณ์ของจิตแล้วปลุกเร้า ระดมฉันท์ะ วิริยะ จิตตะ หรือวิมังสา เข้ามา หนุนนำให้สมาธินั้นมีกำลังแข็งแกร่ง อภิยาบทสี่แต่ละข้อให้เกิดสมาธิได้ทั้งนั้น ไม่จำเป็นต้องเริ่มที่ข้อใดเป็นการ ตายตัว แต่โดยปกติมักเริ่มจาก ฉันทะ ถ้าเริ่มตัวหนึ่งแล้ว ตัวอื่น ๆ ก็จะมาหนุนทันที และอภิยาบทสี่แต่ละข้อจะทำให้เกิดสมาธิได้ต่างกันไปตามนิสัยของแต่ละบุคคล

3) แนวทางการพัฒนาสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ การพัฒนาสมาธิอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การพัฒนาสมาธิ โดยใช้สติเป็นตัวนำ เมื่อพิจารณาถึงการกระทำใด ๆ ต้องอาศัยสติเป็นตัวควบคุม คือ การไม่ปล่อยให้ใจเลื่อน ลอย ไม่ปล่อยให้อารมณ์ผ่านเรื่อยเปื่อยไป หรือไม่ปล่อยให้ความนึกคิดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่าง ๆ หรือหลงไป ตามอายตนะทั้ง 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ แต่คอยให้เฝ้าระวังแคว่รู้อย่างเดียวเหมือนจับดาตุอารมณ์ที่ ผ่านมาแต่ละอย่าง ใช้สติเป็นเครื่องมือสำหรับยึดหรือเกาะกุม อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เอาไว้ข้างหน้าจิต เพื่อ พิจารณาจัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง ให้รักษาสภาพจิต ให้อยู่ในภาวะที่ต้องการทำให้จิตเป็นสมาธิได้ทำให้ ร่างกายแข็งแรง และจิตใจอยู่ในสภาพเป็นตัวของตัวเอง จัดการกับสิ่งทั้งหลายในโลกได้อย่างดี เมื่อมีภาวะจิต ที่เป็นสมาธิ กระแสความคิดและการรับรู้จะขยายไปในมิติต่าง ๆ ได้ทำให้การพิจารณาปัญญาดำเนินไปได้ชัดเจนเต็มที่ที่เป็นพื้นฐานในการสร้างปัญญา สามารถชำระพฤติกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างได้ทั้งกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมให้บริสุทธิ์และเป็นอิสระ

4) แนวทางการพัฒนาสมาธิอย่างเป็นแบบแผน การเจริญสมาธิอย่างเป็นแบบแผน เป็นวิธีการฝึก อบรม เจริญสมาธิที่ได้ปฏิบัติสืบ ๆ กันมา ในการปฏิบัติของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเป็นวิธีการที่ปฏิบัติอย่าง จริงจังเป็น งานเป็นการมุ่งฝึกสมาธิแท้ ๆ ภายในขอบเขตที่เป็นระดับโลกีย์ ทั้งหมดกำหนดวางกันไว้เป็นรูปแบบ

ฉะนั้น การพัฒนาสมาธิในเบื้องต้นนอกจากต้องมีศีลที่บริสุทธิ์ดีเป็นบาทฐานแล้ว การเตรียมการพึงมี ดังต่อไปนี้คือ (1) การตัดปณิธิ หมายถึง การตัดความกังวลหรือเครื่องผูกพันหรือสิ่งหน่วงเหนี่ยวในเรื่องทั้งหลาย ที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการทำสมาธิ (2) เมื่อตัดปณิธิได้แล้ว ไม่มีอะไรติดขัดข้องค้างใจแล้วควรหาบุคคล (กัลยาณมิตร) ที่สามารถให้ความรู้ในการปฏิบัติเพื่อพัฒนาสมาธิ (กรรมฐาน) และขอความรู้จากบุคคลดังกล่าว (3) การเลือกสิ่งที่ถูก ใช้เพื่อเป็นอุปกรณ์ ในการพัฒนาสมาธิให้เหมาะสมกับตนเอง ก็มีพื้นฐาน 40 อย่าง (4) การอาศัยอยู่ในสถานที่ ส่งเสริมการพัฒนาสมาธิ สถานที่ดังกล่าวไม่ไกล ไม่ใกล้จนเกินไป ไปมาสะดวกกลางวัน ผู้คนไม่พลุกพล่าน ปราศจากการรบกวนของเหลือบุญ เมื่อพักอยู่ที่สถานที่นั้นแล้วไม่ขัดสนเรื่องปัจจัย 4 และในสถานที่นั้นมีพระเถระผู้ เป็นพหูสูต (5) การปฏิบัติตามวิธีพัฒนาสมาธิตามอุปกรณ์ที่เลือกไว้ในข้อ (3) ซึ่งแต่ละอุปกรณ์นั้นมีรายละเอียด เกี่ยวกับการปฏิบัติและขีดขั้นของความสำเร็จที่แตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามการปฏิบัตินั้นสามารถสรุปหลักการทั่วไป อย่างกว้าง ๆ 3 ขั้น คือ (1) บริกรรมภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นเริ่มต้นได้แก่ การกำหนดถือเอานิมิตในสิ่งที่ใช้ เป็นอารมณ์กรรมฐาน เช่น เพ่งดวงกสิณ (๒) อุปจารภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้นอุปจาร ได้แก่ อาศัยบริกรรม สมาธิเอาจิตกำหนดอุคคหนิมิตต่อไป จนกระทั่งแน่วแน่มั่นคงในใจเกิดเป็น ปฏิภาคนิมิตขึ้น นิรณจะสงบ ระวังและ (3) อัปปนาภาวนา เป็นการเจริญสมาธิขั้น อัปปนา ได้แก่ เสพปฏิภาคนิมิตที่เกิดขึ้นนั้นสม่าเสมอด้วย อุปจารสมาธิ เช่น ประคับประคองจิตให้พอดี

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา ไม่ได้มุ่งแสดงให้เห็นถึงวิธีการ พัฒนาปัญญาโดยตรง แต่มุ่งแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาขั้นตอนอื่นที่เป็นบาทฐานให้สามารถพัฒนาปัญญาได้ อย่างมี ประสิทธิภาพ และไตรสิกขาสามารถเชื่อมโยงสู่หลักธรรมอื่นเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีการพัฒนาปัญญาได้

4. สรุป

การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขาดังกล่าวมาสรุปได้ ดังนี้ ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ ความรู้ชัด ความรู้แจ้ง คือรู้เหตุรู้ผล รู้ในสิ่งที่ประโยชน์ และสิ่งที่มีโทษประโยชน์รู้ในสิ่งที่ควรและสิ่งที่ไม่ควร ใน พระพุทธศาสนาถือว่าปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด เพราะการกระทำทุกอย่างล้วนต้องอาศัยปัญญาทั้งที่เป็น โลภะ และปัญญาที่เป็นโลกุตระ เมื่อมนุษย์มีปัญญาทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ฉะนั้นปัญญาจึงจัดว่า เป็นธรรมะ ที่สำคัญที่ควรตั้งไว้ในใจประการหนึ่งที่มีความสำคัญมากสำหรับชีวิต ลำพังแต่ความรอบรู้หาก บุคคลไม่หลักเลียง

เหตุแห่งความเสื่อมทราม ไม่ดำเนินปฏิบัติไปในเส้นทางแห่งความเจริญก็ไม่มีประโยชน์ ปัญญาซึ่งเป็นธรรมะถึงแม้จะมีคุณค่าสูงส่งเพียงใดก็ตามจะเป็นสิ่งไรค่าหาประโยชน์ไม่ได้หากเราไม่นำมา ปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อชีวิต การพัฒนาปัญญา หมายถึงการทำให้ความรู้ทั่วความรู้เข้าใจชัดเจนกิริยาที่รู้ชัด และปรีชาหยั่งรู้ชัดสามารถเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปจนสามารถจำแนกเห็นถึงเหตุผลว่าสิ่งใดดีสิ่งใดไม่ดี มีคุณหรือมี โทษมีประโยชน์หรือมีใช้ประโยชน์

การพัฒนาปัญญาตามหลักไตรสิกขา คือ เริ่มต้นจากการรักษาศีล เป็นการพัฒนาความประพฤติขั้นพื้นฐานเพื่อสร้างให้ตนเองมีวินัย เพื่อเป็นบาทฐานต่อการพัฒนาจิตใจในลำดับต่อไป ซึ่งในลำดับการพัฒนา จิตใจที่เรียกว่า สมาธินั้นเน้นไปที่จิตใจให้เป็นบาทฐานเพื่อพัฒนาปัญญาให้สูงขึ้นตามลำดับ ซึ่งมีด้วยกันหลาย วิธีในที่นี้ได้กล่าวไว้ 4 แนวทาง คือ การพัฒนาสมาธิตามวิธีธรรมชาติ การพัฒนาสมาธิตามหลักอิทธิบาท 4 การพัฒนาสมาธิโดยใช้สติเป็นตัวนำ และการพัฒนาสมาธิอย่างเป็นแบบแผน สอนแนวทางการพัฒนาปัญญา นั้นคือมีความตั้งมั่นพัฒนาสมาธิให้เข้าถึงปัญญา หรือการรักษาศีลให้บริสุทธิ์อยู่เสมอมีความตั้งมั่นในสมาธิ พัฒนาสมาธิให้เข้าถึงปัญญา ปัญญารู้แจ้งแทงตลอดสภาวะธรรม

อีกอย่างหนึ่งเป้าหมายของการพัฒนาปัญญา คือ เพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบัน อันได้แก่ ความมี สุขภาพดี มีความสัมพันธ์ที่ดีในสังคมกับเพื่อนมนุษย์ และการมีครอบครัวที่มั่นคง อันเป็นโยชน์สุขระดับต้น ซึ่ง จะนำไปสู่เป้าหมายในระดับถัดไป เพื่อประโยชน์สุขในอนาคต หมายถึง ความพร้อมที่ได้ครบแล้วจะประโยชน์ สุขในระดับต้นจนมีเหลือพอใช้พอทำประโยชน์ในเพื่อนมนุษย์ต่อไปเป็น ความสุขในระดับจิตใจ เป็นการมองใน ลักษณะของคุณค่าที่เป็นประโยชน์ทำแล้วได้ความอิ่มใจได้ความสุขอีกแบบหนึ่ง และเพื่อการบรรลุธรรม คือ ความสุขที่เป็นความสุขที่แท้จริง หมายถึง ความสุขที่หลุดพ้นจากทุกข์ เพราะเกิดปัญญาที่แท้จริง คือ รู้ไตร ลักษณะว่าทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็น อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ได้เป็นพระอริยบุคคล คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ในที่สุด

5. อ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

พระพุทธโฆสเถระ. คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจอาสภมหาเถร). พิมพ์

ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร : ธนาเพลส, 2548.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 16, กรุงเทพมหานคร

: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551.

- พระพรหมคุณาภรณ์, พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2549.
- พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). “หัวใจพระพุทธศาสนา”. พุทธจักร.ปีที่ 61 ฉบับที่ 4 เมษายน, 2550.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). สัมมาสมาธิและสมาธิแบบพุทธ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, 2547.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พุทธธรรม ฉบับขยายความ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- พุทธทาสภิกขุ, พจนานุกรมธรรมของพุทธทาส. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ธรรมสภา, 2545.
- พุทธทาสภิกขุ, คู่มือมนุษย์ : ฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2534.
- พระพระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต สมมาป). พระพุทธศาสนาปรัชญา-สังคม. กรุงเทพมหานคร : อาหารการพิมพ์, 2551.
- วงศ์ ชาญบาลี (ผู้ชำระ). คัมภีร์พระวิสุทธิมรรค (ไทย). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาธรรมบรณาคาร , 2525.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร : นานมี บุคพับลิเคชั่นส์, 2546.
- แสง จันทร์งาม, ศาสนศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย พัฒนาพานิช, 2534.

